

Václav Šustek

Historie zrady

Vyškovský německý
jazykový ostrůvek
1918-1946

FAKTA A SVĚDCTVÍ

*Věnováno všem, kteří se podíleli na boji za národní,
sociální a občanskou svobodu v našich zemích.*

Václav Šustek

Historie zrady

Vyškovský německý
jazykový ostrůvek
1918-1946

FAKTA A SVĚDECTVÍ

OBSAH

- 7 | PŘEDMLUVA
- 11 | ÚVODNÍ SLOVO AUTORA
- 13 | VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKÉHO STÁTU
- 18 | POSTAVENÍ NĚMECKÉ MENŠINY V ČSR
- 23 | POSTOJE NĚMECKÝCH OBČANŮ VYŠKOVSKÉHO JAZYKOVÉHO OSTRŮVKU
KE VZNIKU ČESKOSLOVENSKA
- 33 | NARŮSTAJÍCÍ VLIV PANGERMANISMU
- 35 | NĚMECKÉ MENŠINOVÉ ŠKOLSTVÍ V ČSR
- 39 | ČESKÉ MENŠINOVÉ ŠKOLY V NĚMECKÉM JAZYKOVÉM OSTRŮVKU
- 42 | ZNEUŽITÍ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE K ROZBÍJENÍ ČSR,
NÁSTUP NACIONALISTICKÝCH A FAŠISTICKÝCH SIL PROTI
DEMOKRATICKÉMU ZŘÍZENÍ ČESKOSLOVENSKA
- 54 | VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB V NĚMECKÉM OSTRŮVKU V ROCE 1935
- 55 | OVLÁDNUTÍ HENLEINOVY SDP NĚMECKOU NSDAP A SPOLEČNÝ
POSTUP OBOU STRAN PŘI LIKVIDACI DEMOKRATICKÉ ČSR
- 65 | KVĚTNOVÁ KRIZE
- 67 | ČERVENCOVÁ KRIZE
- 71 | ZÁŘIJOVÁ KRIZE A ROZBITÍ ČSR
- 84 | ČINNOST SDP V NĚMECKÉM JAZYKOVÉM OSTRŮVKU
- 88 | POMNICOVSKÉ ČESKOSLOVENSKO
- 94 | NĚMECKÁ OKUPACE ČECH A MORAVY
- 97 | NACISTICKÉ ÚSILÍ O LIKVIDACI ČESKÉHO NÁRODA

- 100 | PROGRAM GERMANIZACE
- 103 | POSTOJE NĚMCŮ V JAZYKOVÉM OSTRŮVKU K MNICHOVSKÉMU
DIKTÁTU A OKUPACI
- 111 | GERMANIZACE MĚSTA VYŠKOVA
- 117 | REPREZE VŮČI ČLENŮM SOKOLA
- 119 | NĚMECKÁ KOLONIZACE OBCÍ NA VYŠKOVSKU A DRAHANSKÉ VYSOČINĚ
- 121 | PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ NA VYŠKOVSKU
- 125 | OSVOBOZENÍ VYŠKOVSKA A POSTOJE VYŠKOVSKÝCH NĚMCŮ
- 132 | ZPŮSOB VLÁDNUTÍ V OSVOBOZENÉ REPUBLICE
- 136 | POSTUPIMSKÁ DOHODA O TRANSFERU NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA
- 143 | PŘESÍDLENÍ NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA Z VYŠKOVSKA
- 153 | PŘEHLED TRANSPORTŮ NĚMCŮ PŘEMÍSTĚNÝCH ZE SBĚRNÉHO
STŘEDISKA VYŠKOV
- 157 | PŘÍLOHA Č. 1 / SVĚDECTVÍ ČECHA Z OSTRŮVKU Z ROKU 1922
- 160 | PŘÍLOHA Č. 2 / TENTO PROSTOR SE JEDNOU MUSÍ STÁT NĚMECKÝM
- 163 | PŘÍLOHA Č. 3 / ZÁVĚRY POSTUPIMSKÉ KONFERENCE VÍTEZNÝCH
MOCNOSTÍ SSSR, USA A VELKÉ BRITÁNIE O ODSUNU NĚMECKÉHO
OBYVATELSTVA Z ČESKOSLOVENSKA, POLSKA A MAĎARSKA
- 165 | PŘÍLOHA Č. 4 / MĚSTSKÝ ÚŘAD VE VYŠKOVĚ OBDRŽEL
V ROCE 2001 NÁSLEDUJÍCÍ PSANÍ...
- 169 | DODATEK

Vydalo Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Nezávislou skupinou
Věrní zůstaneme, jako svou 409. publikaci.

Praha, březen 2012.

www.ceskenarodnilisty.cz

PŘEDMLUVA

Starobylé město Vyškov, ležící téměř uprostřed Moravy, má bohatou a pohnutou historii, datující se od prvních zpráv o něm z roku 1141, kdy již mělo charakter královského nebo markraběcího majetku.

Všechny etapy dalšího stoletého vývoje v něm zanechaly své stopy a odrazily se v jeho dějinách. Když se však začneme zabývat jeho pozdější historií, narazíme vždy na souvislosti spojené s německým jazykovým ostrůvkem. Je nepochybné, že existence tohoto ostrůvku měla přímý vliv na vývoj poměrů ve Vyškově a určitým způsobem předurčila i jeho osud za německé okupace v letech 1939-1945.

Jak vůbec německý jazykový ostrůvek vznikl, to zcela přesně nevíme ani dnes, protože jeho existence není doposud plně vědecky objasněna. Předpokládá se, že vznikl ve druhé polovině 13. století jako důsledek německé kolonizace, která vedla ke značným změnám ve složení obyvatelstva. Na Vyškovsko uváděl německé kolonisty nepochybně olomoucký biskup *Bruno ze Schaumburku* a pravděpodobně také *páni z Obřan*, jak uvádí Vlastivěda Vyškovska. Další vlna kolonizace pak následovala po třicetileté válce.

Ani otázka původu německých kolonistů není dosud jednoznačně určena. Na základě rozboru německého dialektu, který zde byl používán, se uplatňuje názor, že sem kolonisté přišli z Bavor. Bezpečně však lze vyvrátit tvrzení některých německých badatelů, kteří uváděli, že německé obyvatelstvo se zde udrželo ze starého germánského osídlení tohoto území ještě před osídlením slovan-

ským. Že tomu tak není a že kolonizace skutečně proběhla, o tom nezvratně svědčí český základ německých názvu obcí. Přesto však byly **tyto falešné názory** soustavně vštěpovány do vědomí zdejšího obyvatelstva již od mládí a víra, že zde byli dříve než Češi jim zůstala až do zániku ostrůvku.

Připomeňme si ještě, že německý jazykový ostrůvek tvořilo sedm obcí a jedna osada. Ostrůvek se dělil na „část horní“ s obcemi **Lysovice, Zvonovice, Kučerov, Rostěnice a Hlubočany** s osadou **Terešov**, kde tvořilo německé obyvatelstvo 70-90%. „Dolní část“ tvořily obce **Komořany a Čechyně**, kde bylo zhruba 40-60 % Němců. Obyvatelé byli většinou rolníci. Žili na úrodné půdě, dobře hospodařili, udržovali si své zvyky, kroj i dialekt a žili spokojeně vedle české menšiny. Z národnostního hlediska nebyly zpočátku žádné problémy. Ty začaly vznikat až později.

Není naším cílem zkoumat celý proces vývoje jednotlivých národů a národních států. Stačí připomenout, že národnostní rozpory ostře vystoupily za Rakousko-Uherska, kdy se na rozhraní 18. a 19. století rodí v Evropě moderní nacionalismus. Tento vývoj se pak odrazil v českém obrození a ve zvýšených germanizačních snahách vládnoucí německé buržoasie.

Německá menšina v českých zemích využívala svého neodvodněného postavení panského národa a snažila se všemi prostředky udržet uměle vytvořenou nadvládu nad českou většinou. Jak se to projevovalo na vyškovském jazykovém ostrůvku, je podrobně popsáno v této práci.

Publikace, kterou Vám předkládáme, mapuje problematiku vztahů mezi Němci a Čechy se zaměřením na vyškovský jazykový ostrůvek, od vzniku Československé republiky až do konce druhé světové války a na dokumentech ukazuje, že se převážná většina vyškovských Němců nikdy nesmířila s existencí ČSR a po celou dobu jejího trvání smýšlela a jednala proti jejím zájmům. Po okupaci Čech a Moravy pak převážná většina byla převzata do Hitlerovy NSDAP, mnozí se stali členy SA, SS, bezpečnostní policie a gestapa, a protože uměli česky a znali poměry, byli nebezpečněj-

ší než říšští Němci. Někteří se přímo podíleli na okupační správě, jako kupř. Arnold Essler, bývalý ředitel německé školy v Lysovicích, Johann Drabek, „Ortgruppenleiter der NSDAP“, vládní komisař Karl Matzal, vedoucí nacistů na Vyškovsku Karl Janoschek a celá řada dalších, kteří přímo ovlivňovali německou správu Vyškova. Tato vedoucí vrstva, ale i obyčejní Němci projevovali zvláštní pýchu a nadřazenost. **Plně souhlasili s teoriemi o nadřazenosti německé nordické rasy a panského německého národa, předurčeného vládnout ostatním „rasově méněcenným“ národům.** Cítili se již pány Evropy a s postupujícími vítězstvími rostla jejich arogance a panovačnost ve vztahu k Čechům. Domnívali se, že již není třeba skrývat, že „Němci jsou pány a Češi méněcenný národ“.

Jejich vztahy k českému obyvatelstvu vyplývaly z jednoznačného stanoviska rasově politického úřadu NSDAP k národnostní politice vůči cizím národům, které zdůrazňovalo, že: „Na Čechy je třeba pohlížet z rasového hlediska stejným způsobem jako na Poláky. Převažují u nich ostické rysy, a proto je nelze poněmčit jako celek, i když pro poněmčení přichází v úvahu větší část Čechů než Poláků. V osobním styku se německý voják řídí podle týchž principů, jež jsou platné pro ostatní slovanské národy. Z národně politického hlediska je Čech pro Němce právě takovým nepřítelem jako Polák. Má-li Čech v daném okamžiku poněkud jiné postavení než Polák, je to pouze dočasný důsledek okolností, za kterých došlo k rozbití Československa.“ Tuto linii doplnil po svém nástupu v říjnu 1941 zastupující říšský protektor Heydrich v nástupním projevu, když prohlásil, že „tento prostor se musí stát německým a Čech tady nemá už konec konců co pohledávat“.

Vyškovští Němci s nadšením souhlasili s plány na vyhlazení „méněcenných“ Židů a většiny Slovanů, které nebude možno germanizovat, a iniciativně plnili všechny zločinné příkazy Hitlerovy kliky. S uspokojením se vyjadřovali o konkrétních protizidovských opatřeních na Vyškovsku, vyslovovali souhlas s tvrdým postupem proti českým „velezrádcům“ a s vystěhováním českého obyvatelstva z mnoha vesnic Vyškova a Drahan-

ské vysočiny. Byli to oni, kteří si vymohli zákaz usazování těchto vyhnanců v obcích německého jazykového ostrůvku. **A zůstali věrni nacismu až do úplného konce třetí říše.**

Jejich dlouhodobou protistátní činnost nelze nazvat jinak než zradou.

Je s podivem, že tato tematika byla dlouhodobě opomíjena a doposud neexistovala vědecky fundovaná práce, která by tuto zradu zdokumentovala. To zapříčinilo, že dodnes většina obyvatel vyškovského rajonu nemá v této otázce jasno, což umožňuje na druhé straně potomkům odsunutých Němců hovořit o nespravedlivém „vyhnání“ německého obyvatelstva, o „právu na vlast“, o „navrácení německého majetku“, či v poslední době dokonce o „genocidě“.

Výbor ZO ČSBS ve Vyškově proto uvítal, že PhDr. Václav Šustek, který zpracoval obsáhlou práci o česko-německých vztazích vůbec a na Vyškovsku zvlášť, nám povolil použít výběr z jeho práce k dokumentaci vývoje na německém jazykovém ostrůvku. Je cenný zejména tím, že uvádí fakta a dokumenty, které není možno zpochybnit a přehledně sleduje posloupnost událostí v souvislosti s celostátním děním. Zájemcům o širší rozhled doporučujeme studium jeho práce, která je ve všech knihovnách bývalého vyškovského okresu. Tímto také vyjadřujeme PhDr. Václavu Šustkovi naše poděkování.

Jsme přesvědčeni, že čtenáři, kteří se seznámí s obsahem této publikace, pochopí nezbytnost řešení poválečné situace odsunem německého obyvatelstva s říšským státním občanstvím tam, kde se sami dožadovali: *Heim ins Reich* (Domů do říše) a že požadavek odsunutých Němců na zřízení pamětní tabule ve Vyškově s nápisem: **„Na památku dřívějších obyvatel vyškovského jazykového ostrůvku, kteří po staletí až do roku 1945 žili s českým obyvatelstvem v poklidném sousedství!“** nelze chápat jinak, než jako provokaci a snahu zastřít lidem, kteří tuto dobu neprožili, skutečnou historickou pravdu.

Výbor ZO Českého svazu bojovníků za svobodu ve Vyškově

ÚVODNÍ SLOVO AUTORA

Motto:

Nikoliv nadoláda a útisk, ale spolupráce rovnoprávných národů.

Tato práce vznikla jako protest proti lhostejnosti k postupnému přepisování našich dějin, během něhož se z agresorů stávají oběti a z hrdinů boje proti nacistům zločinci.

Tendence ke genocidě Čechů (podobně jako proti Polabským Slovanům) se projevovala v politice vládnoucích tříd Germánů v různých oblastech soužití. Jejím vyvrcholením se stal hitlerovský fašismus cílevědomě směřující k likvidaci českého národa.

I do Vyškova došel dopis spolku přesídlenců z bývalého vyškovského ostrůvku, navrhuje umístnit na městském úřadě nebo v muzeu pamětní desku s textem, že zde s námi Němci žili do roku 1946 ve shodě a danou desku nám darují jako projev náklonnosti k českému lidu. Mnozí již zapomněli na bezohledný německý útlak v době protektorátu a jsou ochotní přijmout zkreslovaný výklad české historie dvacátého století. Usnadňuje jim to i nedostatek pramenů z doby okupace, protože rozhodující kompromitující materiály v závěru války nacisté buď zničili nebo odvezli do Německa. Tuto knihu považuji za svůj příspěvek k pravdivému objasňování našich dějin.

Kniha je výsledkem spolupráce kolektivu, který se podílel na zajišťování a vyhledávání podkladových materiálů a na konečné úpravě knihy. Tímto chci svým spolupracovníkům vyslovit poděkování.

Kořeny dneška leží v minulosti. Ta se nedá změnit, je však možné ji různě vykládat. Proto jsou v této práci soustředěna fakta

o vývoji českého státu a vztahu Čechů a Němců v průběhu tisícileté historie, se zvláštní pozorností věnovanou Vyškovsku. Faktické údaje jsou převzaty s dostupných literárních i archivních pramenů a jejich výklad je zvolen z pohledu českého státu i mezinárodního vývoje uplynulých staletí. I když dnes někteří tento pohled zpochybňují, nemohou zpochybnit skutečné události. Proto je někdy zamlčují nebo předkládají jen výběrově. Kniha splní své poslání, přispěje-li k lepší orientaci občanů ve složitých procesech vývoje naší společnosti.

Václav Šůstek

VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKÉHO STÁTU

Počátkem října 1918 zachvátila rakousko-uherskou monarchii hluboká krize. Demonstrace a protestní manifestace probíhaly ve všech částech říše. V armádě, postižené krizí nejpronikavěji, se dezerteři proměnili v masový útěk z fronty. Rakousko-uherská vláda nabídla prezidentu Wilsonovi uzavření míru 4. října 1918 na základě jeho 14 bodů.

Když se 28. října rozšířily zprávy o kapitulaci Rakousko-Uherska a pražský lid vyšel do ulic, provoláváje slávu Československé republice, ujal se Národní výbor iniciativy. Jeho zástupci převzali po dohodě s místodržitelstvím do svých rukou dosavadní rakouskou státní správu na území Čech. Na Václavském náměstí zástupci Národního výboru slíbili, že na troskách habsburské monarchie vybudují novou budoucnost národní svobody a sociální spravedlnosti. T. G. Masaryk a W. Wilson byli oslavováni jako osvoboditelé českého národa. Národní výbor byl označen za vládu, která bude vykonávat vůli národa.

28. říjen 1918 znamená novou epochu v českých dějinách. Po staletích cizí nadvlády dosáhl český národ národní svobody a státní svébytnosti. Současně se v novém státě spojily dva bratrské sousední národy, Češi a Slováci. Československá republika vznikla z vítězné národní revoluce. Vznik Československé republiky přinesl českému a slovenskému národu samostatnost, ale také vytvořil půdu, na níž zápas o vlastní stát a jeho charakter pokračoval v nových podmínkách a formách.

Západní hranice československého státu vznikly v hranicích českého historického státního práva jako hranice bývalého Českého království. Jeho hranice byly hranicemi tří zemí. Čech, Moravy a Slezska. Hranice vymezovaly přirozené geografické a hospodářské celky umožňující životaschopnost státu. Historické právo však provokovalo německý nacionalismus. Na schůzi říšské rady 22. ledna 1918 R. Pacher jménem německých poslanců z Čech, dr. Elwert za moravské a dr. Oberleitner za slezské německé poslance odmítli začlenění více než tří milionů Němců do českého státu. Tím začal úporný zápas německých nacionalistů o významné oblasti v českých zemích. Němečtí politici činitelé i rakouští politikové si byli vědomi toho, že získání těchto oblastí by znamenalo zásadní strategické, ekonomické i politické oslabení tvořícího se nového státu a narušení jeho životaschopnosti.

Den po vyhlášení samostatného československého státu svolala rakouská vláda zasedání německých poslanců z Čech do Vídně. Ti vyhlásili samostatnou německou provincii Deutschböhmen s centrem v Liberci. Rakouské provizorní Národní shromáždění schválilo 30. října vytvoření provincie, slíbilo jí plnou ochranu a prohlásilo ji za součást Rakouska. Během 14 dnů se zrodily další německé provincie – Sudetenland v severovýchodních Čechách, Deutschsüdmähren na jižní Moravě a Böhmenwaldgau na Šumavě a v jižních Čechách. Ve všech těchto „rakouských“ provinciích byla přijata nová ústava; reprezentanti provizorně zasedali v rakouském Národním shromáždění. Rakouský ministr zahraničí Otto Bauer zaslal dohodovým vládám protest proti snahám připojit sudetoněmecké území k Československu. Připojení dvou hlavních provizií, Deutschböhmen a Sudetenland, k Rakousku bylo nereálné, neměly vůbec s Rakouskem spojení. Celá koncepce byla součástí plánů rakouské zahraniční politiky. Šlo o spojení Rakouska a Německa; obě vlády vedly v tomto období řadu konkrétních jednání. Německé provincie v českých zemích se měly stát součástí velkého německého státu. Je samozřejmé, že němečtí

zástupci vycházející z těchto koncepcí neměli zájem na politické dohodě s československou vládou.

Jednání mezi zástupci obou národů se konalo 30. října a další počátkem listopadu 1918. Nejprve se zúčastnil předseda Německé nacionální strany Lodgman von Auen, později zástupce německé sociální demokracie Josef Seliger.

Zástupci německé strany žádali, aby československá strana zajistila v německých oblastech zásobování a zachování „klidu a pořádku“. Českoslovenští zástupci Švehla, Rašín, Stříbrný byli ochotni na německé požadavky přistoupit, jestliže němečtí politikové uznají svou příslušnost k československému státu. Na tuto podmínku však němečtí zástupci odmítli přistoupit a žádali naopak, aby československá vláda uznala německé provincie za součást německého Rakouska. Na těchto politických otázkách jednání ztroskotalo.

Po ztroskotání jednání s německými zástupci přikročila vláda Československé republiky k obsazení sporných území. Československo v této době ještě nemělo vojsko, jeho funkci částečně plnili italští a francouzští legionáři. Obsazování německých oblastí pokračovalo úspěšně a koncem prosince 1918 bylo dokončeno. Po 28. říjnu se tyto „rakouské“ oblasti neustále zmenšovaly. Ve smíšených oblastech vznikaly české národní výbory, které přebíraly správu do svých rukou. Řada území vyhlášených „německých provincií“, které se měly stát součástí Rakouska, fakticky nebyla pod správou zemských vlád. Platilo to i o Brnu, Olomouci a Znojmu, kde údajně měla být německá většina a byla obklopena českým okolím. Ukázalo se, že politika samostatných provincií, která násilně rozbíjela ekonomickou i politickou jednotu československých zemí, neměla ve větší míře stoupence ani obránce uvnitř německých oblastí. Na noty prorakouských politiků dohodovým velmocím odpověděl Eduard Beneš diplomatickou ofenzívou. Obrátil se na velmoci, aby potvrdily oprávněnost československého postupu. Jednání bylo zakončeno úspěchem Československa. Francie, Anglie i Spojené státy potvrdily oprávně-

něnost československého postupu a zaslaly v tomto smyslu rakouské vládě oficiální odpovědi. Také na jednání pařížské konference, která měla právně uzavřít válku a položit základ k novému mocenskému uspořádání světa, se zúčastnilo i Československo. Náleželo ke skupině vítězných států a podepsalo mírové smlouvy s poraženými státy.

V mírových smlouvách byly uznány historické hranice českých zemí a tím ztroskotaly pokusy o odtržení pohraničních oblastí. V rozhodujících jednáních se za požadavky zemských vlád čtyř provincií nepostavil nikdo z dohodových velmocí, ale ani Německo. V létě 1919 se od politiky Deutschböhmen otevřeně distancoval i rakouský kancléř Renner. (*Československá vlastivěda II., s. 411*)

Oprávněnost nároků českých politiků na začlenění celých historických zemí do českého státu vychází z těchto skutečností:

- 1. Historické hranice jsou tisícileté a odolaly zkoušce času.** Praha vždy byla centrem organismu Čech a českých zemí. Ekonomie Čech se vyvíjela jako jeden celek, a má-li být stát životaschopný, nemůže tuto jednotu postrádat.
- 2. Německé uzavřené území neexistuje,** všude žijí silné české menšiny, v řadě případů jsou německé enklávy součástí širšího českého území.
- 3. Právo na sebeurčení znamená, že každý národ má nárok na samostatnost, na svůj národní stát. Neznamená však, že by každá skupina daného národa musela patřit k tomuto státu.** Sebeurčovací princip nelze uvést do jednotlivých měst a vesnic.
- 4. Němci přišli do země jako kolonisté a dobrovolně na sebe vzali závazky vyplývající z příslušnosti k českému státu. Stali se občany českého státu, požívají všechna občanská práva, nemají však právo tento stát rozbíjet. Země je všude česká, Čech nesmí být ve vlastní zemi cizincem.**
- 5. Aby český stát byl schopen důstojné existence a prosperity a současně aby byl stabilizačním faktorem evropského míru,**

musí mít přirozené hranice, jež odpovídají přírodou utvořeným celkům a existujícím hospodářským vazbám. Čechy jsou klasickým případem geograficky a ekonomicky jednotného celku a nelze je dělit.

6. Dnešní území s německou většinou jsou výsledkem násilné germanizace. Tato území byla původně česká, teprve v pozdější době se Němcům podařilo, když využili bezmoci českého státu po Bílé hoře, tato území germanizovat. (Srovnej: Galandauer. J.: *Vznik ČSR 1918*, s. 158 – 161.)

Za zmínku stojí rovněž úvaha, jak by destabilizovalo mezinárodní vztahy, kdyby v důsledku přirozené migrace občanů různých zemí měly být vždy přizpůsobovány hranice států (jako třeba Kosovo, problémy s masovým přílivem třeba Kurdů a Turků, Alžíránů atd. do jiných zemí).

Tolik k argumentům, které ospravedlňují nárok české politiky k začlenění celých historických zemí do českého státu.

Československá republika tedy vznikla v hranicích, které se v západní polovině státu kryly s historickými hranicemi. Přítomnost silné německé iredentistické menšiny však způsobila, že ČSR byla státem s nejpalčivější národnostní problematikou. K národnosti české a slovenské se hlásilo 8 milionů 760 tisíc obyvatel, tj. 65 %. K německé národnosti tři miliony, tj. 23 %, k maďarské 750 000, tj. 6%, a 460 000 bylo Ukrajinců (Rusínů). Před českou politikou vystoupil nejnaléhavější úkol, aby nově vytvořený stát z hlediska politického, sociálního, kulturního a národnostního vyhovoval obyvatelstvu lépe než předchozí uspořádání Rakousko-Uherska.

POSTAVENÍ NĚMECKÉ MENŠINY V ČSR

Vznik samostatného československého státu byl podmíněn porážkou centrálních mocností, vedených pruským Německem, a vyvrcholením národněosvobozenického boje českého národa proti plánům německého pangermanismu. **Centrální mocnosti se domáhaly panství nad starým světem, což byl přední cíl pangermánských politiků. Starý, staletý německý nápor na východ měl být dovršen podmaněním východních národů, v první řadě slovanských.** (Masaryk T. G.: *Poselství prezidenta k Národnímu shromáždění z 22. 12. 1918.*) V poselství dále uvádí: „*Berlín, Vídeň, Cařihrad hlásaly... učení, že jejich státy... jsou z boží milosti, ba přímo božím zjevením a nástrojem, stát, opírající se o militaristickou armádu, postaven jako ideál proti národnosti; výboj a panství nad světem se staly cílem berlínského, vídeňského... imperialismu*“. (In: *NS republiky ČJZ, Praha 1928 s. 71, 72.*) Dále také uvádí, že „*naši Němci a Němci v Rakousku přijímali nelidské ukrutnosti... soldatesky bez protestu, že naši Němci dávali nejzuřivější kontingent pangermanismu*“.

V tomto zápasu, ve kterém šlo znovu o bytí slovanských národů a také národa českého, nemohli jsme stát stranou. Museli jsme proti Rakousko-Uhersku a Německu vystoupit. „*Vybudování našeho státu a jeho udržení proti německému náporu na východ, naše reformace a její ideály, naše utrpení protireformačního násilí způsobené Habsburky, zneužívajícími náboženství..., naše probuzení vedené ideou humanity a z ní vyplývající demokracie... je přímo spjato... s moderní demokracií.*“ (Masaryk, T. G.: *Poselství prezidenta k Národnímu shromáždění.*)

Němci v našich zemích byli dříve součástí vládnoucího německého národa a podíleli se na všech jeho výhodách. Spolu s Němci rakouskými usilovali o plnou germanizaci a odpírali českému národu právo na sebeurčení. V novém státě, po vzniku ČSR, ztratili své vedoucí postavení, stávají se jednak odtrženou, ale i podřízenou menšinou. Hegemonem jsou Češi. Složitě národnostní složení ČSR si vyžadovalo řešení německé národnostní otázky jako nejnaléhavější úkol. T. G. Masaryk v období, kdy němečtí poslanci z Čech přijali „*pangermánský výbojný program protičeský příliš ochotně a stali se obětí falešného, prolhaného rakušáctví...*“, vymezuje postavení našich Němců: „*My jsme vytvořili náš stát, tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří do země původně přišli jako emigranti a kolonisté. Máme plné právo na bohatství našeho území, nezbytného pro průmysl náš i Němců mezi námi. My nechceme a nemůžeme obětovat naše značné menšiny české v tzv. německém území.*“ (Masaryk, T.G.: *Poselství prezidenta k Národnímu shromáždění.*)

Vzhledem k výsledkům války a národněosvobozenického zápasu československý stát zde byl a stal se realitou. Cesta dopředu i k řešení německé národnostní otázky vedla za dané situace ne přes rozbíjení státu, ale přes jeho vnitřní demokratické a sociální vybudování a zlepšování. To však znamenalo jednání, hledání řešení a kompromisů. Na české straně nechyběla dobrá vůle „*Přeji si upřímně, abychom se co nejdříve dohodli*“ a snaha vládnout „*lépe než Němci za Rakouska*“. (Masaryk, T. G.: *Poselství prezidenta k Národnímu shromáždění.*)

Ideologie celého českého národního hnutí se nesla v duchu hesel národní rovnoprávnosti a demokracie. Každý požadavek byl formulován jako odstranění dřívějšího německého nadprávní. Nenajdeme žádný, byť zakrytý požadavek omezovaných práv pro Němce a privilegovaného postavení pro Čechy. Je dostatek příkladů, že německá politika výslovně žádala privilegia pro německý národ a trvalé zajištění a vylepšování jeho postavení. (Galandauer, J.: *Vznik ČSR 1918, s. 163.*) Proklamovaná a ústavou zabezpečená

rovnoprávnost Němců v českém státě vychází z přesvědčení, že český stát bude dobrým otcem svých občanů, ale také z obavy z odporu silné německé menšiny, která by mohla nový stát ohrozit.

Při svém vzniku vzala na sebe republika v Ústavě ČSR větší nadstandardní povinnosti v řešení menšinové otázky, než vyplývalo z mezinárodního minima. (*Smlouva ze St. Germain z 10. IX. 1919.*) Ústava stanovila základní demokratická práva. Zaručovala práva všech občanů včetně zásady jazykového práva. Zaručovala Němcům jako i všem občanům individuální rovnost uplatněním všeobecného, tajného, přímého a rovného hlasovacího práva s poměrným zastoupením ve všech volených orgánech státu a samosprávy. (*Ústava ČSR a jazykový zákon. In: Sbírka zákonů státu ČSR roč. 1920, s. 255 – 269*). V zastupitelských sborech, v samosprávných úřadech, ve veřejných korporacích v okresech a ve městech s německou většinou se úřadovalo v německém jazyce.

Nejmenší administrativní jednotkou byl soudní okres; dva až tři soudní okresy tvořily politický okres. **V soudním okrese, kde žilo 20 a více procent německého obyvatelstva, se úřadovalo německy. V ČSR bylo 423 soudních okresů a ve 150 se úřadovalo německy. Německý občan se ve všech úřadech domluvil německy.** ČSR převzatý rakouský státní aparát však měl složit služební slib a prokázat znalost jazyka českého i německého. Řada úředníků, četníků, celníků a podobně odmítala se učit česky a složit nový slib. Chápala to jako útisk a ponížení.

Ve spolicích, v politických stranách, v nestátních organizacích, v ústavech, v tisku, v kultuře a na veřejných shromážděních byla jazyková volnost. Němečtí poslanci v parlamentě mluvili německy. Pokud byl majitel továrny, obchodu, dílny, zemědělské usedlosti Němec, užíval německý jazyk a vyžadoval jeho znalost od zaměstnanců.

Vyučování na školách všech stupňů se uskutečňovalo v mateřském jazyce dítěte.¹ Němci v ČSR tvořili v roce 1930 23, 4% oby-

1. Menšinový jazykový problém byl řešen rovněž dvojjazyčným úřadováním i v obcích do 3000 obyvatel všude tam, kde menšinová národnost představovala alespoň 20% populace.

vatel a měli 38% všech základních škol, 38% všech středních škol, 40% odborných škol, 47% živnostenských škol. Němci měli v ČSR 72 gymnázií a reálků, 10 učitelských ústavů, 180 odborných škol, 610 škol pokračovacích a 3311 škol základních. Měli také tři vysoké školy. (*Frajdl, J.: Postavení německého etnika v ČSR, s. 6 a 7.*) Přesto, že německé obyvatelstvo, zejména v pohraničních oblastech, demonstrovalo proti ČSR v době jeho vzniku, v komunálních volbách v červnu 1919 se aktivně zúčastnilo na zvolení okresních zastupitelů. Neuposlechlo výzvu německých nacionalistů k bojkotu voleb do poslanecké sněmovny **16. 4. 1920. Němečtí voliči odevzdali 1 468 127 hlasů pro politické strany ochotné působit na základě zákonů ČSR. Nacionalistické strany, které projevovaly nesouhlas s ČSR, získaly 2,5 % všech německých hlasů. Do poslanecké sněmovny bylo zvoleno 74 německých poslanců a ti složili přísahu na československou ústavu a zákon.**

Praktická politika Čechů vůči Němcům byla při všech obtížích výslednicí střetávání dvou koncepcí, masarykovské (demokratické a národnostně rovnoprávné) a kramářovské (nacionalistické a pravicové). Je hodnocena vcelku jako pozitivní. J. W. Brügel v práci „Tschechen und Deutsche“ ji rovněž takto hodnotí. Při tvorbě této politiky vyzvedává úlohu T. G. Masaryka. Jeho historickou roli nazývá světodějnou, srovnává jej s Néhrúem a jinými vůdci národněosvobozeneckých revolucí... (*Brügel, J. W.: Tschechen und Deutsche. Dle: Češi Němci odsun, s. 276.*)

Postavení německé menšiny v ČSR odpovídalo podmínkám kapitalistického vývoje společnosti. Kulturní a společenské postavení Němců v ČSR bylo nejlepší při srovnání se situací menšin v řadě kapitalistických států Evropy – včetně Německa.

V souvislosti se separatistickými snahami německých nacionalistů na podzim 1918 byl poprvé použit pojem sudetští Němci. Znalec ústavního práva profesor V. Pavlíček uvádí: „... *Sudetští Němci je zkreslující termín, který sotva může být použit s jiným záměrem než učinit z národnostní menšiny samostatný národ.*“ Toto pak bylo základním předpokladem pro formování politické role Němců ži-

jících na území Čech, Moravy a Slezska, pro určení jejich místa v expanzivní velkoněmecké politice. (*Srovnej: Hruška, E.: Pohří divočáků, s. 8 – 10.*)

POSTOJE NĚMECKÝCH OBČANŮ VYŠKOVSKÉHO JAZYKOVÉHO OSTRŮVKU KE VZNIKU ČESKOSLOVENSKA

Na rozdíl od Čechů pokládali čeští Němci habsburskou monarchii za svůj stát, a proto také pomáhali financovat první světovou válku. Kronika obce Lysovice uvádí, že obyvatelstvo obce poskytlo 129 400 K válečné půjčky a darovalo dalších 3 235 K. S podobnou podporou války lze počítat i v ostatních obcích německého jazykového ostrůvku. Henleinovský předák E. Kundt odhadl výši těchto válečných půjček od českých Němců na 5 – 6 miliard korun. (*Koutek, J.: Nacistická pátá kolona v ČSR, s. 88.*)

Se ztrátou vedoucího postavení a zbavení výsad po vzniku Československa nebyli čeští Němci schopni se vyrovnat, což tvořilo od samého počátku základnu pro iredentistické hnutí, které postupně narůstalo. (*Vyškovské noviny č. 40 z 10. X. 1930 - Rozšíření letáků v německém ostrůvku propagujících velkoněmecké tendence.*) Přesto, že demokratické principy zakotvené v Ústavě ČSR jim nemohly nahradit jejich dominantní postavení, postupně se přizpůsobují a využívají těchto ústavních práv. V červnu 1919 se konaly komunální volby. Ve všech obcích jazykového ostrůvku byla zvolena obecní zastupitelstva v čele s německými starosty. V Čechyni, kde občané německé národnosti tvořili jen jednu třetinu, byl rovněž starostou Němec, Alois Pupp. (*Kronika obce Čechyně.*)

Také ve volbách do poslanecké sněmovny v dubnu 1920 využívají Němci z jazykového ostrůvku možnost zvolit si své představitele. Za brněnskou volební župu byl zvolen Dr. A. Baerann, poslanec za Německou nacionální stranu, provádějící nepřátel-

skou politiku vůči ČSR. Nově zvolený poslanec se uvedl do politického života organizováním Němců ve vyškovském ostrůvku z hlediska nacionálních cílů své strany. (Představitel strany Lodgman vystoupil v parlamentě s prohlášením, že německé strany neuznávají ani ústavu, ani zákony ČSR a nepokládají je pro sebe za závazné.) (*Srovnej: Dějiny ČSR IV., s. 84 – 86.*)

V roce 1920 se ve všech menšinových obcích úřaduje pouze německy (ač třeba v Komořanech žila téměř polovina Čechů). Jednání v obecních výborech přes protesty českých zastupitelů se vede německy, zápisy protokolů a obecní razítka pouze německá. Silniční tabule, jež mají být české, jsou jen německé. **Němci likvidují veškeré úřední listiny vyvěšené na veřejných místech tištěné v české řeči.** (*Vyškovské noviny č. 19 ze 7. V. 1920.*)

Německé základní školy vznikly již dříve ve všech obcích jazykového ostrůvku. Zpráva o škole v Kučerově je již z roku 1608, v Čechyni 1812 a v roce 1848 byly i v dalších obcích ostrůvku. Nová budova školy v Čechyni byla postavena v roce 1898; původně zde měla být česká škola. Německý „Schulverein“ dal finanční podporu dříve, než došla od Ústřední matice české, a vymínil si, že škola bude německá. (*Vyškovské noviny č. 39 ze 4. X. 1929.*) Měšťanská škola německá byla ve Vyškově od roku 1874, česká měšťanská škola ve Vyškově byla od roku 1884, ale v roce 1886 musela být zrušena pro zuřivý odpor Němců. Překonání odporu německých živnostníků umožnilo založení českého vyškovského gymnázia v roce 1899. (*Srovnej: Vlastivěda moravská, Vyškovsko, s. 232.*) Stručný přehled ukazuje, že Němci měli pro své děti v místě zabezpečeny podmínky pro základní vzdělání v mateřském jazyku. Není bez zajímavosti, že v Čechyni a Lysovicích učil český nadučitel Ranovský, byl však koncem XIX. století z těchto škol vyštván. (*Vyškovské noviny č. 18 z 2. V. 1930.*)

Po zkušenostech z nadvlády Němců v Rakousku (podle odhadů jen v jazykovém ostrůvku 30 – 40 % dětí z českých nebo smíšených rodin chodilo do německých škol) v zápasech o záchranu českých dětí byl přijat zákon o školách menšinových z 30. dub-

na 1919 číslo 189. Podle něj Ministerstvo školství a národní osvěty zřizuje menšinové školy pro všechny národnostní menšiny v ČSR. **České menšinové školy měly umožnit všem českým dětem vyučování v mateřském jazyku**, dát jim takové vzdělání, aby každý z nich byl platným členem národa a státu.

V roce 1919 bylo zahájeno vyučování v českých menšinových školách v Čechyni, Komořanech a Hlubočanech. Otevření těchto menšinových škol nebylo snadnou záležitostí. Dva týdny před zápisem do školy se do Čechyně vrátili čeští legionáři. Snahu českých občanů o zřízení české školy podporoval také farář Raus ze Starého Rousínovce a ovlivňoval postoje a jednání Němců. Škola byla umístěna v kabinetě německé školy v malé místnosti. Při zápisu stáli legionáři před školou a přiváděli rodiče s dětmi. Na podnět faráře odešli Němci na pouť na Lutršték v blízkosti Slavkova. Zápis do školy proběhl sice v klidu, ale když porovnáme počty žáků, zjistíme, že do české menšinové školy bylo zapsáno 18 dětí a do německé 87. (*Kronika obce Čechyně.*)

V Hlubočanech byla česká menšinová škola umístěna v budově, která sloužila za obecní a hasičské skladiště, za pastoušku, a koncem válečných let zde byla zřízena infekční nemocnice. Správci školy musela být svého času dána i četnická ochrana. (*Vyškovské noviny č. 30 z 4. X. 1929 a Kronika obecní školy české v Hlubočanech.*)²

Také v Komořanech byla menšinová škola provizorně umístěna v obecním domku v neodpovídajících podmínkách. (*Vyškovské noviny č. 18 z 28. IV. 1921.*)

V Terešově byla povolena česká menšinová škola v roce 1920. V obci nebyla pro novou českou školu vhodná budova. Bylo doporučeno zřídit ji v expozituře hlubočanské školy v Terešově, plně nevyužitě a s volným bytem pro učitele. Budova byla vlastnictvím německého Kulturverbundu. Prezidium místodržitelství prostřednictvím německé okresní školní rady pro Brno-venkov výnosem ze dne 25. srpna 1920 číslo 205 sdělilo německé školní radě v Hlubočanech, že česká škola bude otevřena v místnostech stávající

2. Připomeňme, že v Čechyni žilo 360 Čechů a v Hlubočanech 163.

expozitury hlubočanské německé školy v Terešově od 1. září 1920. Německá okresní rada také povolila obsazení neobydleného bytu českým učitelem.

Politická okresní správa ve Vyškově v úsilí o zabezpečení vyučování v menšinové škole vyslala komisi v čele s komisařem okresní správy dr. Valníčkem. V Hlubočanech předseda komise požádal starostu Mayera a předsedu místní školní rady Legnera o vydání klíčů od školní budovy; oba to odmítli učinit. **Komise se odebrala do Terešova, kde je již očekával sročený zástup Němců se starostou Terešova Hegrem. Škola byla přes odpor místních i hlubočanských činitelů otevřena. Do otevřené školy se nahrnul dav Němců, ohrožoval příslušníky úřední komise, četnického strážmistra a zabráňoval nastěhování nábytku. Komise se vrátila zpět do Hlubočan a vyžádala si z Vyškova četnickou podporu. Při návratu do Terešova vzrostl zástup protestujících na několik set příchodem hlubočanských Němců, kteří různě ozbrojeni ohrožovali na životech úřední komisi, četnickou pomoc a další přítomné Čechy. Na výstrahy úřadu a také četnictva Němci nereagovali, rozejít se a ustoupit nechtěli. Komisař politické správy dr. Valníček rozhodl výkon odložit. (*Vyškovské noviny* č. 35 z 27. VIII. 1920.)**

Počátkem školního roku 1919-20 podala vyškovská politická správa návrh na vyloučení českých dětí z německých škol v obcích, kde byly otevřeny české menšinové školy. Naše úřady neměly tolik moci, aby donutily německou okresní školní radu k realizaci tohoto opatření.

V celém německém jazykovém ostrůvku sílila snaha znemožnit českým dětem vzdělání v mateřském jazyku, zabráňovat jejich účasti a tím činnost menšinových škol znemožnit. Z množství těchto faktů uvádím:

Majitel Kučerovské cihelny Bentel přiměl násilným způsobem své české zaměstnance Dostála a Ledvinu, aby jejich děti chodily do německé školy v Kučerově. (*Vyškovské noviny* č. 24 z 11. VI. 1920.) O stejné tendenci vypovídá A. Koválová u Mimořádného lidové-

ho soudu v Brně. Její otec byl kovář v Kučerově. Po otevření české menšinové školy v Hlubočanech posílal své tři děti do této školy. Němečtí sedláci jej přemlouvali a vyhrožovali, že pokud tam bude nadále své děti posílat, budou jej bojkotovat. Protože dál posílal své děti do české menšinové školy, přestali k němu chodit. Její otec musel proto v roce 1923 svou kovářskou živnost zastavit. (*Moravský zemský archiv, MLS C 131, Lep 62/46, K 139.*)

Nepřátelské zaujetí vůči českým menšinovým školám se projevovalo také typickým německým způsobem – násilím. V roce 1920 na školní budově v Komořanech byla vybita okna, v Čechyni a Komořanech poškozen nápis „Česká národní škola“, v Terešově a Komořanech zlámány lípy Svobody, symboly našeho osvobození. (*Vyškovské noviny č. 43 z 22. X. 1920 a č. 39 z 4. X. 1929.*)

Významnou úlohu při zakládání českých menšinových škol měl okrsek Národní jednoty ve Vyškově a místní odbory Národní jednoty. Jejich činnost neušla pozornosti Němců. 2. května 1920 komořanští Němci vyrabovali a vystěhovali byt předsedy odboru Národní jednoty pana Formánka v době, kdy se účastnil ve Vyškově jednání zástupců místních odborů Národní jednoty. Po několik dní musela četnická stanice hlídat jeho byt, aby nedošlo k dalšímu násilí vůči jeho rodině.

Postoje a činy Němců v jazykovém ostrůvku ukazovaly, že šlo o provádění předem připravované a nepřátelské činnosti proti českému obyvatelstvu, proti československým úřadům a zákonům ČSR. Jejich činnost byla ovlivňována z vedoucích kruhů německých v Brně, zejména poslance Baeranny. Do jazykového ostrůvku vysílají své agenty, kteří zde organizují schůze, zakládají různé turnvereinské organizace a rozněčují národní nenávist zejména u mládeže. (*Vyškovské noviny č. 8 z 18. II. 1921.*)

Proti násilnostem Němců v českých menšinách na Vyškovsku svolaly okresní organizace Národní jednoty a Organizace legionářů protestní tábor lidu dne 24. října 1920 do Nového Rousínova. Organizátoři vyzvali účastníky, aby zachovali důstojný klid, aby promluvili jasně, čeho žádají k odčinění všech násilností pácha-

ných na českých lidech v menšinách. Účastníci tábora prokázali, že ve složité situaci se nacházelo zejména české menšinové školství. **Menšinové školy v Čechyni, Komořanech a Hlubočanech jsou dosud v provizorních zařízeních, v neodpovídajících místnostech. V dalších obcích jazykového ostrůvku pro české děti menšinové školy vůbec nejsou.** Požadavky a návrhy na výstavbu a dotace nebyly dosud řešeny. Účastníci tábora se obrátili na úřady politické a školní všech stupňů a také na své poslance, aby pomohli řešit složité problémy v německém ostrůvku a zjednávali nápravu nedostatků cestou legální a zákonnou. (*Vyškovské noviny* č. 43 z 22. X. 1920 a č. 47 z 19. XI. 1920.)

V únoru 1921 bylo skutečně sčítání lidu podle příslušnosti k národnosti. Ve vyškovském ostrůvku připravoval Němce koncipient poslance Baeranny na schůzích a v osobních jednáních – instrukcích. Způsob sčítání odsoudil jako nespravedlivý a radil Němcům, co mají dělat, aby se počty Němců zvýšily – zatím papírově. **Němečtí podnikatelé mají všechny své zaměstnance přinutit k přiznání k národnosti německé. Ty, kteří se nechtějí podvolit, poslat domů. Taktéž české čeledíny a služky u sedláků, kteří se nebudou hlásit k německé národnosti, poslat z 15. na 16. února do jejich domovských obcí. Němci, kteří jsou zaměstnáni v Brně, mají tu noc přijet domů a budou sčítáni dvakrát, posílí tím německé pozice doma i v Brně. Manželky i děti mají Němci za každých okolností přihlásit k národnosti německé, byť by ženy byly z českých rodin.**

Způsob sčítání zachycuje kronika obce Lysovice, psaná německy, na straně 103. „*Komisařem při sčítání byl berní úředník Hill z Vyškova, ve shodě s ním a starostou vyplňoval formuláře jen jednojazykově – německý odborný učitel Essler, doporučený obcí komisaři... při čemž se zdržel připojení koncovek. Byl odsouzen k pokutě 2000 K a starosta 4000 K a jednotliví pomocníci 500 K, nebo k přiměřenému trestu vězení.*“

Tak se dovídáme, že komisař a sčítací komise byla německá a pomocí nepřipojení koncovek u příjmení udělali z českých občanů (žen) Němce. Za toto falšování byli pak odsouzeni.

Výsledky sčítání dle hlášení komisařů...

Obec	Němců	Čechů	Celkem obyvatel
Lysovice	426	11	437
Hlubočany	444	163	607
Kučerov	716	18	734
Rostěnice	438	11	449
Zvonovice	280	-	280
Komořany	285	256	541
Čechyně	195	360	555
Celkem	2784	819	3603

K sčítání lidu v německém ostrůvku se vrací *Vyškovské noviny* č. 18 z 29. IV. 1921. Konstatují, že „sčítacím způsobem“ nebylo dosaženo správného obrazu o poměrech národnostních. Při provedených korekturách – kontrolách došlo ke změnám, které však stále neodpovídají skutečnosti. V kontrolovaných obcích je národnostní složení následující:

Obec	Němců	Čechů	Celkem	Němců/Čechů dle komisařů
Lysovice	405	33	438	426/11
Kučerov	674	62	736	716/18
Rostěnice	428	21	449	438/11
Zvonovice	261	14	275	280/0

Za uvedené nedostatky byli jednotlivci ze sčítacích komisí odsouzeni k peněžitým pokutám nebo vězení. Vzhledem k všeobecné amnestii prezidenta Masaryka, jak uvádí kronikář, bylo od potrestání upuštěno. (*Kronika Lysovic*, s. 103.)

Z uvedených skutečností lze oprávněně vyvodit, že **ani sčítání lidu v německém ostrůvku nevedlo k zjištění skutečných poměrů**

rů; ukazují také, jakých prostředků používali Němci k uhájení svého postavení.

Německé hnutí v Brně, ovlivňující činnost Němců v jazykovém ostrůvku, mělo výrazné nacionální zaměření. Vznik ČSR nikdy neuznali. Zformovala se zde kolem časopisu *Der Aufbruch* (Průlom) skupina zastánců velkoněmeckého plánu sjednocení Evropy pod německou hegemonií. Proto také intriky proti ČSR tu měly příznivou půdu. Za zločin vyzvědačství byl stíhán poslanec československého parlamentu za Německou nacionální stranu, Dr. A. Baerann, zvolený brněnskou volební župou, a s ním byl porotním soudem v Praze 19. 1. 1923 odsouzen ke třem letům těžkého žaláře další brněnský Němec Karl Schwabe, představitel a mluvčí německých nacionalů. (*Srovnej: Žampach, V.: Vysídlení německého obyvatelstva z Brna.*)

V německém jazykovém ostrůvku občané české národnosti nalézali oporu a podporu k uhájení své národní existence a rozvoji vzdělanosti v Národní jednotě. V roce 1927 okrsková Národní jednota ve Vyškově hodnotila svou dvacetiletou činnost. Poukázala, že dnes, stejně jako dříve, v německém jazykovém ostrůvku je její činnost nezbytná k zajištění rozvoje národa. Konstatovala, že Němci v našem státě jsou ve výhodě proti nám, ovládají kapitál, průmysl, obchod a také velké komplexy zemědělské půdy, jsou nacionálně uvědomělejší a schopni přinášet všechny oběti. Jejich sebevědomí a útočnost narůstá. Počet členů organizovaných v kulturních spolcích (Kulturverbund) a v dalších institucích v porovnání s počtem členů v místních odborech Národní jednoty nesvědčí v náš prospěch.

České menšinové školy vedle toho, že zabráňují poněmčování dětí, mají dalekosáhlý význam pro český život v německých obcích. Mají být centrem národněosvětové, hospodářské a politické práce a místem, v němž nalézají čeští občané pomoc a podporu menšinového učitele a Národní jednoty.

Vyškovský okrsek Národní jednoty rozvíjel svou poválečnou činnost od roku 1920. Od října 1918 tuto práci obětavě konal prof. K.

Weigner; byl zakladatelem a organizátorem prvních menšinových škol na Vyškovsku. Předsedou okrsku Národní jednoty ve Vyškově byl Ing. Jar. Souček. Za deset let mělo menšinové školství měšťanskou školu v Kučerově, 5 škol obecných – v Čechyni, Hlubočanech, Kučerově, Komořanech a v Terešově, tři školy mateřské – v Čechyni, Hlubočanech a Komořanech. Školy měly přes půl třetího sta českých dětí. Místnosti škol byly mimo Komořany a obecnou školu v Kučerově provizorní, neodpovídaly pedagogickým a zdravotnickým požadavkům. Nejostudnější bylo umístění měšťanské školy kučerovské v sousední obci, ve staré hájovně v Bohdalicích. Škola se měla stěhovat do nově postavené budovy v Kučerově, postavené okrskem, nesměla se však přestěhovat, poněvadž kučerovští Němci vlivem svých ministrů ve vládě toto přemístění mařili.

V Kučerově byl společným nákladem Okresní péče o mládež a okrsku Národní jednoty zařízen „Dětský domov“, v němž bylo umístěno deset sirotků, kteří navštěvovali obecnou školu v Kučerově a měšťanskou školu v Bohdalicích.

Pronikavý vliv po stránce hospodářské a sociální měla pozemková reforma. Celkem bylo rozparcelováno 1966 měr půdy. Z toho odkoupila Národní jednota v Hlubočanech 103, v Kučerově 70, v Čechyni 3 míry. Tuto půdu dávala do nájmu drobným českým lidem počtem 30, tedy tolik českých rodin bylo existenčně posíleno nebo zabezpečeno. Mimo to se dostalo drobného přidělu půdy 11 rodinám v Hlubočanech a v Terešově, 42 rodinám v Čechyni, Komořanech a dalším rodinám v sousedních českých obcích.

S přidělem půdy souvisel i stavební ruch. Velká stavební akce byla uskutečněna v Kučerově. Vznikly tam dvě kolonie; jedna na „Rybníkách“, kde byla vybudována státní škola obecná, „Dětský domov“ a budova pro měšťanskou školu, dále kolonie manerovských, kde stály tři usedlosti a další měly následovat. V Komořanech kolem české školy vyrostla nová česká čtvrť. V Čechyni bylo vybudováno šest staveb, v Hlubočanech četnická stanice a hospodářská usedlost.

Okrsek Národní jednoty napomohl, aby českým lidem byl jejich osud zpříjemněn českými úřady. Byly zřízeny četnické stanice v Hlubočanech a v Kučerově a poštovní úřad v Kučerově. (*Vyškovské noviny* č. 18 z 2. V. 1930, s. 2 – 3.)

Změny v německém ostrůvku byly zcela odlišné v přirovnání k jiným českým menšinám, kde čeští lidé usilovali o zřízení české školy a němečtí sourodáci uznávali právo na vzdělávání v jazyku mateřském a proti zřízení české školy se nestavěli. Na Vyškovsku však zřízení každé české školy vyžadovalo překonat odpor Němců. Bojovalo se o místnosti pro českou školu, o pozemek pro výstavbu školní budovy, o byt pro učitele a zvláště o každé české dítě. (*Vyškovské noviny* č. 18 z 2. V. 1930, *Vystoupení A. Votavy z Brna, inspektora menšinových škol.*)

Reklamace českých dětí z německých škol nebyly prováděny účinně a nepřinášely výsledky. Rodiče těchto dětí z českých i smíšených manželství ohlašovali i po výnosu správního soudu soukromé vyučování, které bylo prováděno v jazyce německém. Po dovršení 14. roku vydávala se jim správami německých škol vysvědčení propouštěcí (Lysovice, Čechyně). Bezvýsledná reklamční praxe, pomalé vyřizování a neřešení stížností a intervencí u vyšších školních úřadů vedly k tomu, že v jazykovém ostrůvku se ztrácelo (bylo odnárodňováno) ročně 30 až 40 českých dětí. Liknavé budování menšinových škol na Vyškovsku bylo obžalobou vládních kruhů.

NARŮSTAJÍCÍ VLIV PANGERMANISMU

Na menšinovém sněmování okrsku Národní jednoty se zástupci úřadů, samosprávy, spolků a korporací, každoročně uskutečňováním k problémům národnostním a menšinovým, byla přijata různá usnesení a stanoviska. V celém období je poukazováno na narůstající odbojovou činnost Němců, kteří pod vlivem pangermanismu směřují ke své širší iredentní vlasti za hranicemi, k Německu. Otevřeným projevem bylo pořádání různých německých slavností. Na příklad „Velkoněmecká hasičská paráda v Komořanech“ a v dalších obcích; při ní byla v průvodu vedle velkoněmeckých praporů nesena potupným způsobem svinutá státní vlajka, kterou pak na místě slavnosti pohodili. Pořadatelé určili k nesení státní vlajky občany imbecilní, jichž měli dost, a ti nemohli být stíháni za přestupky. Německé provokace – odvody německých branců a různé nepřátelské činy – byly úřady blahosklonně přehlíženy, a pokud byly přece vyšetřovány, končily beztrestně.

Ve zněmčelém ostrůvku, zejména mezi mládeží, se pod pláštíkem tělesné výchovy shromažďovali turneři, konali pochodová cvičení a pod rouškou brannosti ve své podstatě sledovali protistátní cíle. Při menšinovém sněmování okrsku Národní jednoty bylo zaznamenáváno nepřátelské chování Němců v Komořanech a Kučerově ve věcech stavebních. Nemajetným českým občanům odpírali Němci prodej zemědělských produktů a zaměstnání.

V Komořanech v třicátých letech Němci požadovali od úřadů přeložení českého faráře přesto, že tyto otázky řešila církevní místa. Rovněž bylo upozorňováno na vzrůstající počet návštěv říš-

ských Němců. Návštěvy projevovaly zájem o vojenské objekty a strategické body, s čímž souvisela špionážní činnost německých občanů.

Je až zarážející, jak byla protistátní činnost Němců úřady smířlivě přehlížena a na druhé straně byly Němcům činěny významné ústupky. Při přípravě všesokolského sletu bylo nařízeno, že vlaky svázející cvičence a návštěvníky nesmí být vyzdobeny ani květinami či stuhami, aby nebyli Němci drážděni. (*Vyškovské noviny* č. 26 z roku 1932.)

NĚMECKÉ MENŠINOVÉ ŠKOLSTVÍ V ČSR

Při svém vzniku vzala na sebe republika nadstandardní povinnost v řešení národnostní otázky. Práva, která měla národnostní menšina Němců u nás, neměla již v žádném jiném státě.

Před vznikem ČSR připadala na tři miliony Němců jedna německá univerzita, česká na 7 milionů Čechů a Slováků. Stejná situace byla v národních – základních školách. Před vznikem ČSR muselo 49 000 českých žáků navštěvovat německé školy.

Po vzniku Československa Němci ztratili po staletí udržované privilegované postavení a nemohli již využívat „středověké“ výsady. Když Československo otevřelo univerzitu v Brně a v Bratislavě, došlo k německým demonstracím a stávkám. Stejně tak při zřizování českých národních škol německé obyvatelstvo opět často protestovalo demonstracemi, pod vedením německých učitelů organizovali stávky německých školáků, a kde měli Němci v obecních radách většinu, odmítali hmotně se na vybavení vzniklých škol podílet. Přitom si Němci neustále stěžovali v nejrozličnějších mezinárodních institucích, že Československo provádí násilnou čechizaci. (*Srovnej: Frajdl, J.: Postavení německého etnika v ČSR do roku 1945, s. 6-7.*)

Uvedené údaje o německém menšinovém školství přesvědčivě vypovídají o demokratickém charakteru československého státu. Jsou také odrazem kulturní vyspělosti Němců v Československu. Jaká byla tato kulturní vyspělost Němců, ukazují historické skutečnosti. Po ztrátě svého staletého privilegovaného postavení v českých zemích nemohli již v demokratické ČSR své výsady udržovat.

Tím okamžikem se postavili proti Československu; neměli zájem dodržovat zákony; demokratické principy jim nemohly nahradit dřívější dominantní postavení.

Národnostní cítění českých Němců se nevyvinulo směrem k rakušanství, ale k cítění velkoněmeckému. Věřili, že nacistická ideologie a pozdější nastolení fašismu v čele s Hitlerem jim opět dopomůže k privilegiovanému postavení v českých zemích a Německu zajistí nadvládu nad Evropou. S tímto programem se plně ztotožnili.

V jakém duchu byla prováděna výchova mladé generace zejména na německé univerzitě v Praze a také na německé technice v Brně, odhaluje Peroutkova Přítomnost č. 12 z roku 1935: „*Třetí říše mezi námi*“. Článek byl inspirován zprávou, že mladý lékař, vědecký pracovník na medicínské fakultě německé univerzity v Praze, spáchal sebevraždu. Cítil se uštván k smrti svým okolím, plným rasové nenávisti. Případ soustředil pozornost na názorové prostředí, které ovládalo německé vysoké učení.

Z řady příkladů cituji: „Na kliniku profesora Nonnenbrucha přijde muž s množstvím vnitřních zranění. Je to uprchlík z Německa, jenž uvádí, že byl tak zbit v koncentračním táboře. Lékař ve službě je Američan, dr. Goldschmidt. Zapsal důvod zranění do rubriky v ambulanční knize. Profesor čte zápis a ztropil skandál, jak je možno takovou věc zapsati, do toho nám nic není... Člověk, který to zapsal, ihned poletí...“

„Duch třetí říše tu vlaje síněmi. O duchu němectví se mluví se sentimentálním zanícením. Ideálem je „*das stark Deutsche*“. Tento ideál plní některé obory německého učení docela oficiálně.“

„Sotva jedna desetina studentů německých vysokých škol prý nepatří k některému kulerovému spolku. Kulerové spolky mají lokály k pití, seniory, tajemníky, 'staré pány'... Mají tuhou kázeň organizační a smýšlejí německy nacionálně. Vštěpuje se jim přesvědčení, že 'Sudetské Německo' je částí třetí říše, které jen dočasně zůstává mimo celek.“

„Poslouchá se... pouze německý rozhlas.. Všem řečem Hitlerovým se naslouchá kolektivně.“

„Debatujete-li s nimi o jakékoliv otázce, žasnete nad tím, jak pevně jsou jim vštípeny názory, jak jsou jim vtlačeny jejich odpovědi, jak lpí na svých tezích. Většinou jsou absolutně neschopni pochopit jinou mentalitu; diskuse je absolutně vyloučena, nemohou prostě porozumět našemu demokratickému názoru.... Jsou absolutističtí a nějaká skepse o správnosti svého přesvědčení se u nich naprosto nevyskytuje.“

„Na straně studentů dostává přijetí německé ideologie výraz 'arijského paragrafu', jenž je zaveden u všech německých studentských organizací v ČSR. Židé nemají přístupu. Rasové stanovisko přešlo všem do krve, stejně jako se ztotožňují v celé ideologii s dnešním Německem.“

„Jádro německo-nacionálního hnutí je na lékařské fakultě pražské. Jeho východisko je totožné s východiskem největšího radikalismu rasistického a antisemitského, jenž se soustřeďuje kolem tří profesorů....“

„Profesor Schloffer je chirurg dobrého jména, se stránky politické však může zajímat pouze to, že je bard. Bard, to jest starogermánský zpěvák. 'Bardové' jsou z neznámějších německých studentských spolků pražských. Je to 'Burschenschaft', který pěstuje zpěv, souboje a německou heroickou čest. Bylo by to možné pokládat za dětinství, kdyby ve skutečnosti tento buršácký spolek nebyl mocenským faktorem. 'Bardové' během posledních let obsadili skoro na všech klinikách nejdůležitější místa svými členy....“

„Profesor dr. Nonnenbruch řídí třetí z pražských klinik, které jsou naprosto 'judenrein' na všech placených místech.... Je pokládán za hlavního reprezentanta a za vůdce německy nacionálně smýšlejících pracovníků a studentstva. Spolu s profesorem Ghonem byl vždy hlavní silou bránící tomu, aby na univerzitní místa nebyli povoláni kvalifikovaní odborníci z Československa, nýbrž z říše. Tak se to stalo např. profesorovi Kubíkovi....“

„Odborníci nejskvělejších jmen, kteří dobrovolně opustili třetí říši, nemají na působení na pražské německé univerzitě více

naděje než Čechoslováci. Profesor Freundlich, astronom a jeden z největších evropských odborníků, činný dříve v Postupimi, byl na protest z řad hitlerovsky smýšlejících pražských německých studentů... odvolán z toho důvodu, že je židem.“

Takto a ještě podrobněji informovala Přítomnost o poměrech na lékařské fakultě pražské německé univerzity. Stejně tak tomu bylo i na jiných oborech vysokého učení. Je znám skandál na pražské německé technice, kde se profesorský sbor usnesl navštívit studenta, jenž byl v procesu Volkssportu odsouzen za protistátní činnost, ve vězení a dát tím tak provokativně příležitost, aby ve všem pohodlí na Pankráci mohl složit své zkoušky. To všechno bylo ještě před nástupem Hitlera k moci.

Vyškovské noviny č. 48 z 5. XII. 1930 v článku „Němci v ofensivě“ uvádí: „...dosud se nic nestalo rektoru německé techniky, který povolil na akademické půdě schůzi hakenkrajclerských agentů z Německa, jež byla v pražském německém kasinu zakázána....“

Německé univerzitě, stejně jako německým vysokým technickým školám, byla přiznána taková práva, že se časem proměnily v ideologická centra henleinovského fašismu v ČSR. (*Koutek, J.: Nacistická pátá kolona v ČSR, s. 90.*)

ČESKÉ MENŠINOVÉ ŠKOLY V NĚMECKÉM JAZYKOVÉM OSTRŮVKU

„... menšinové sestává se ze školy měšťanské v Kučerově, z pěti škol obecných – v Čechyni, Hlubočanech, Kučerově, Komořanech a Terešově – a tří škol mateřských – v Čechyni, Hlubočanech a Komořanech... Místnosti obecných škol, mimo Komořany a Kučerov, jsou provizorní, ve stavu neodpovídajícím požadavkům pedagogickým a zdravotním... V Čechyni se tísní v podnájmu německé školy. Česká škola byla umístěna v kabinetě, v místnosti naprosto nedostačující. Po redukování německé dvoutřídky na jednotřídku byla přidělena jedna učebna a v bývalém kabinetě umístěna česká mateřská škola.“ Úsilí o vybudování školy přišlo do doby hospodářské krize a teprve v roce 1934 podařilo se stavbu české školní budovy dokončit. (*Vyškovské noviny* č. 32 z 16. VIII. 1935.)

„V Hlubočanech byla česká škola umístěna v budově staré obecní školy německé. Místnosti školní jsou naprosto nedůstojné, nehygienické, prostouplé vlhkostí a plísní. Místo pro vybudování státní menšinové školy je již několik roků zakoupeno.“ (*Vyškovské noviny* č. 23 z 8. VI. 1934.)

„V Terešově státní menšinová škola byla umístěna ve škole – majetku Kulturverbundu. Okrsek Národní jednoty od jejího založení v roce 1920 požadoval zakoupení stávající budovy státní menšinové školy.“ (*Vyškovské noviny* č. 23 z 8. VI. 1934.) Do roku 1935 nebyla otázka dořešena a bylo stále nebezpečí, aby se česká škola v budoucnu neocitla na ulici.

Státní menšinová škola měšťanská v Kučerově byla otevřena v roce 1926 a docházelo do ní žactvo okolních vesnic. Protože

v Kučerově nebyl dostatek vhodných místností, byla provizorně umístěna ve staré hájovně v Bohdalicích. Adaptace hájovny byla uskutečněna tak, že učebny byly umístěny v bývalých obytných místnostech hájovny, dílna pro práce žactva v bývalé prádelně a kabinety v bývalém kravíně. Nebylo zde dostatek prostoru pro učebny, místnosti tmavé, vlhké a plesnivé.

Okrsek Národní jednoty ve snaze, aby česká menšinová škola získala vhodné místnosti a umístěna byla, kam patří, postavil v Kučerově trojdomek. Jak umístění školy, tak stavba budovy narazily na odpor německých obyvatel Kučerova.

Na zřízení menšinových škol na smíšeném území mají právo jen zástupci toho lidu, o jehož vzdělání na této škole se jedná. Po vzniku ČSR byla přeložena německá měšťanská škola z Vyškova do Lysovic. Nebylo žádného komisionálního jednání za účasti českých zástupců a české obce nebyly žádány o souhlas. V případě, kdy ministerstvo školství povolilo českou menšinovou měšťanskou školu v Kučerově, ke komisionálnímu jednání v záležitosti školy byli pozváni zástupci německých místních školních rad a německý okresní školní inspektor. Němečtí zástupci neměli zájem o existenci této školy, přáli si její zrušení či přeložení do čisté české obce. Čeští zástupci obcí a místních školních rad protestovali proti účasti německých zástupců. Zároveň požadovali dodržování zákona o minoritních školách z roku 1919.

Troj domek – prozatímní budova pro měšťanskou školu – byl postaven proti vůli kučerovských Němců, zejména starosty, a nastala dva roky trvající křížová cesta, než zemský úřad v Brně vydal stavební a obývací povolení. Okrsek Národní jednoty doufal, že konečně dojde k přestěhování měšťanské školy do Kučerova. Nestalo se tak, a proto nebylo možno konečného cíle dosáhnout. Proto okrsek na znamení protestu zastavil svou činnost a dobrovolní funkcionáři se svých funkcí vzdali. Teprve v lednu 1931 dalo ministerstvo školství a národní osvěty povolení k přestěhování měšťanské školy do Kučerova. Okrsek Národní jednoty obnovil svou činnost. Přestěhování školy vyžadovalo další výdaje a také

nutnost podpory chudých dětí vedla k hledání finančních zdrojů. Jednatel okrsku Národní jednoty potěšil zprávou, že „v tomto roce bude zahájena další stavba menšinové české státní školy v Čechyni“. Kučerovským Němcům se tak nepodařilo znemožnit jak výstavbu, tak i přestěhování menšinové měšťanské školy; svou nelibost projevili neudržováním přístupové cesty ke škole i přes nařízení okresního úřadu. (Vyškovské noviny č. 50 z 16. XII. 1932.)

„Význam českého menšinového školství ve zněmčelém ostrůvku spočívá v tom, že se tak zachraňují desítky českých dětí z područí německého,“ uvádí článek Vyškovských novin č. 32 z 16. VIII. 1935. „V měšťanské škole kučerovské, v pěti obecných školách a ve čtyřech mateřských školách se vychovává v českém a národním duchu 329 českých dětí. Čeští lidé zde na Hané by měli více projevovat svou přízeň menšinovým českým školám, které ještě dnes, v samostatném státě, zachraňují české děti před násilnou germanizací.“

ZNEUŽITÍ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE K ROZBÍJENÍ ČSR, NÁSTUP NACIONALISTICKÝCH A FAŠISTICKÝCH SIL PROTI DEMOKRATICKÉMU ZŘÍZENÍ ČESKOSLOVENSKA

Hospodářská krize v letech 1929 – 1934 zasáhla všechny kapitalistické země a postihla také všechny hospodářské úseky – zemědělství, průmysl, obchod i úvěrovou soustavu.

I v našich zemích zasáhla krize pronikavě do všech oblastí hospodářského života. Nejdříve propukla v zemědělství. Pokles cen zemědělských výrobků postihl hlavně střední rolníky. Mnoho rolnických hospodářství se zadlužilo tak, že propadla exekuci. V krizi se ocitla i výroba průmyslová. Práce v řadě továren se zastavila, stovky průmyslových podniků i živností ohlásily úpadek. Nedostatek finančních prostředků u pracujících vedl ke stagnaci odbytu, dochází k poklesu zahraničního obchodu a ke ztrátě trhů. To vše vyvolalo poruchy a otřesy v oblasti finanční, bankovní a úvěrové.

V průběhu hospodářské krize se projevila jako určující faktor vnitropolitického vývoje národnostní různorodost československého státu. Nacionální demagogie, takový byl charakter politiky negativistického proudu v německém politickém táboře. V jeho čele stála Německá nacionálně-socialistická dělnická strana (DNSAP). Jednostranně svalovala vinu a odpovědnost za kritickou hospodářskou situaci na československý stát. Ve své agitaaci využívala skutečnost, že hospodářské a sociální důsledky krize byly velmi těžké zvláště v severních oblastech českých zemí, osídlených převážně německým obyvatelstvem. Nezaměstnanost zde byla zpočátku vyšší než ve vnitrozemí. (V dalším vývoji krize se tato rozdílnost vyrovnala.) Počáteční situace vytvořila vhodné podmínky pro rozdmýchávání nacionálních kampaní i rozněco-

vání šovinistické averze německých pracujících proti ČSR; nepřítelem nebyl český či německý kapitál, ale český národ vůbec.

Československá vláda nevěnovala zvláštní pozornost řešení a snižování sociální bídy v německých krajích. Tím usnadňovala iredentistickým a fašistickým silám využívat nepříznivého stavu k odvedení pozornosti německého obyvatelstva od skutečných sociálně-třídních zdrojů těžké životní situace, vstřípit mu ideologii schopnou zmobilizovat jej do útoku proti československému státu.

Německá nacionálně-socialistická dělnická strana (v ČSR DNSAP) nebyla samostatnou stranou. Tvořila nedílný celek s nacionálněsocialistickým hnutím v Německu a v Rakousku. Společně usilovali o rozvrácení dosavadního uspořádání střední Evropy ve snaze znovu v ní obnovit předválečnou hegemonii Německa. Nacistické hnutí v Německu, Rakousku i v Československu se začalo připravovat k fašistickému převratu v těchto státech. Z hlediska takových cílů zesílila DNSAP svou činnost a prováděla nábor do strany. Začala budovat masové organizace k získání a přípravě německého obyvatelstva. Mezi dělnictvem organizuje budování odborových svazů, organizací mládeže a vysokoškolských spolků. Nejdůležitější z nich byl pak tzv. Volkssportverband. Jeho jednotky byly ustaveny ve všech sudetoněmeckých městech a zemích. (*Moravec, F.: Špion, kterému nevěřili, s. 25.*)

Německé nacionálněsocialistické hnutí v ČSR dovedně zneužívalo hospodářské krize k postupnému získávání německého obyvatelstva. S jeho pomocí usilovalo o rozbití Československa a napomáhalo fašistickému převratu v Německu.

Růst aktivit DNSAP, její bojovný iredentismus a úzká spolupráce s říšskými nacisty si vynucovaly zásahy československých úřadů.

V březnu 1931 byl vydán zákaz nošení hnědých košil a odznaků s hákovým křížem, omezení a zákazy slavností strany a znemožňovány projevy nacistických předáků z Německa.

V únoru 1932 na základě prokázané rozsáhlé protistátní činnosti byl Volkssportverbund, obdoba německých SA, rozpuštěn. V březnu 1932 byli někteří vedoucí 'Volkssportu' zatčeni. Během několika měsíců byly desítky osob ve vazbě, obviněny nejen ze špionáže, ale i z podvratné činnosti. Obvinění, ale poslaneckou imunitou chráněni byli poslanci DNSAP Hans Krebs a Rudolf Jung.

V srpnu 1932 byl rozhodnutím Nejvyššího soudu delegován brněnský krajský soud k projednání obžaloby vznesené proti hlavním představitelům Volkssportu. K nim patřili Alexander Petermichl, Rudolf Heider, B. Pakieg, Petr Dauhäuser, Ant. Schwabe, Paul Ciling a Adolf Metzner. Byli obžalováni z toho, že v letech 1930 – 1932 ve spolupráci s cizí mocností připravovali útok proti ČSR, který měl být součástí příprav k provedení převratu v Německu. Státní zástupce a vojenské úřady předložili materiály a důkazy o činnosti tohoto 'Volkssportu'. Vedoucí činitelé v úzké součinnosti s reprezentanty cizí mocnosti prováděli nábor a výcvik podvratných vojenských jednotek. Vojenský výcvik byl řízen bývalými německými důstojníky armády Rakouska. Zahrnoval pravidelné polní cvičení s ostrými náboji a s modely ručních granátů. Předmětem výuky byla tzv. kurýrní služba, za níž se skrývala špionážní a sabotážní činnost. Byly předloženy důkazy, že členové Volkssportu se zúčastňovali polních cvičení v pohraničních oblastech spolu s říšskými jednotkami SA. (*Moravec, F.: Špion, kterému nevěřili*, s. 25 – 26.)

Proces s německými národními socialisty byl přeložen z Prahy do Brna podle návrhu obhajoby. Ani v brněnském prostředí se značnou německou menšinou, do něhož vkládali obhájci i obžalování mnoho nadějí, se jim nepodařilo popřít předložená fakta a dokumenty žaloby.

Brněnský krajský soud vynesl v září 1932 rozsudek. Uznal, že všichni obžalovaní jsou vinni zločinem úkladů proti republice, a podle paragrafu 2 zákona na obranu republiky byli odsouzeni. Rozsudky byly poměrně nízké – podmíněné tresty na dva až tři roky.

Brněnský proces s organizací Volkssport byl pro veřejnost nejen politickou senzací, ale bylo při něm prokázáno, že DNSAP má stejný program a stejné metody s Hitlerovou stranou. Poprvé v československé historii se německá politická strana ocitla na lavici obžalovaných a za protistátní činnost byla odsouzena. Proces tak otevřel cestu k dalšímu postupu proti této straně. Před soud měli být postaveni hlavní vůdcové strany, poslanci Jung, Krebs, Knirsch a Schubert. Otázka jejich vydání se stala jednou z příčin pádu Udržalovy vlády na podzim roku 1932. V říjnu 1932 byla vytvořena vláda v čele s Janem Malypetrem. Její postup usiloval o překonání hospodářské krize cestou hospodářských zásahů státu do ekonomického procesu. Státní zásahy do ekonomiky umožnily vládě provádět iniciativní sociální politiku. Došlo ke zklidnění sociálních konfliktů.

Přijetím politických zákonů na ochranu demokracie si vláda vytvořila nástroje k vystoupení proti nacistickým a fašistickým proudům a také proti revolučnímu dělnickému hnutí. Částečným omezováním demokratických svobod a zmenšováním jejich zneužívání proti systému pluralitní parlamentní demokracie přistoupila vláda k budování 'silné demokracie'. To se projevilo i přijetím několika zákonů.

Tiskový zákon z června 1933 omezoval svobodu tisku, zákon o mimořádných opatřeních měl zabezpečovat celistvost státu, republikánskou státní formu, ústavu a veřejný pořádek. Nově byl doplněn zákon na ochranu republiky, v říjnu pak zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran.

Na základě těchto zákonů zahájila vláda nápor na DNSAP. V únoru 1933 vydal parlament nacistické poslance – Junga, Krebse, Schuberta a Knirsche - k trestnímu stíhání. Současně zahájily československé úřady rozsáhlé zatýkání při nacistických demonstracích, vedly řadu procesů proti členům protistátních organizací. V lednu 1933 se zmocnila vlády v Německu Hitlerova nacistická strana. Tato skutečnost výrazně ovlivnila aktivitu DNSAP. Začala se otevřeně přiznávat k rasismu a antisemitismu; značný ná-

růst zaznamenala špionážní činnost ve prospěch říše. Ve větší míře vystupovala proti německým emigrantům, kteří v ČSR nacházeli útočiště před politickým a rasovým pronásledováním. Pachatelé vraždy profesora Lessinga, ke které došlo v srpnu 1933 v Mariánských Lázních, byli členy DNSAP. Vražda byla důkladně připravena v bavorském státním úřadě ministra Essera. (*Přítomnost* č. 7 z 20. II. 1935, s. 98.) Vrahové Eckert a Zischka byli před vraždou instruováni šéfem nacistických oddílů SA Ernstem Röhmem v městečku Tischenreuth. Po činu uprchli do Bavorska a odjeli na nacistický sjezd. V Norimberku byli uvítáni jako hrdinové, stali se členy SA, dostali falešná jména (změna totožnosti) a finanční odměnu. Místo slibovaných 80 000 marek prý to bylo padesát marek. (*Hruška, E.: Vražda profesora Lessinga*, s. 23 – 49.)

Tento teroristický čin byl pro československou vládu posledním impulsem. Využila zákon o rozpouštění stran a 4. října 1933 byla činnost DNSAP a také DNP úředně zastavena. Nacističtí předáci již po brněnském procesu s Volkssportem se k rozpuštění své strany intenzívně připravovali. 28. září ukončili činnost DNSAP a její vedoucí Jung zhodnotil její historické poslání takto: „... DNSAP... vyrvala desetitisíce německých dělníků ze spárů marxismu... a konečně, a to je její dějinná zásluha, rozvinula německo-českou otázku....“ (*Hruška, E.: Pohoří divočáků*, s. 31.)

Brněnský proces s organizací Volkssport přesáhl svým významem hranice Československa. Na základě konkrétního usvědčujícího materiálu upozorňoval na přípravy německého nacistického hnutí k rozhodujícímu boji o moc a varoval evropskou veřejnost před expanzívností tohoto hnutí. Shromážděné údaje o síle a vycvičenosti vojenských oddílů Hitlerovy nacistické strany výrazně ovlivnily jednání odzbrojovací konference Společnosti národů v Ženevě. Konference odmítla žádost Německa o zvýšení početního stavu armády. V důsledku toho pak Německo v říjnu 1933 vystoupilo ze Společnosti národů. (*Dějiny ČSR IV*, s. 187.)

Narůstající radikalizace sudetoněmeckých nacistických a nacionálních sil v ČSR vyvolávala odpor veřejnosti. Když hrozil zákaz

DNSAP, zvažovali její předáci další postup a připravovali koncepcí politické záchrany. Východisko bylo nalezeno v založení nové, nástupnické organizace, která umožnila podchytit – zachránit členskou základnu. Došli k závěru, že k překonání nedůvěry státu musí tato organizace vyhlásit loajalitu vůči Československu.

Nová organizace předpokládala také nové a nezkompromitované vedoucí činitele. Zde se nabízel turnerský svaz a jeho vedoucí Konrad Henlein. Na turnerské slavnosti v červnu 1933 byl již K. Henlein představen jako nový sudetoněmecký vůdce. Po řadě jednání představitelů DNSAP a DNP s Henleinem došlo 20. září v Chebu ke schůzi, na níž byla přijata výzva pod názvem „Všem sudetským Němcům!“ Deklarovala založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty – SHF. Výzva byla publikována následující den v německých listech. Dokument obsahuje tezi o překonání stranictví a třídního boje ve prospěch německého „národního společenství“, výzvu k jednotnému politickému vedení „sudetoněmeckého kmene“³ a ustanovení o výstavbě Sudetoněmecké vlastenecké fronty na stavovském základě.

V duchu cílevědomě zkreslující a lživé propagandy se neslo také prohlášení tiskového střediska SHF, publikované v tisku 4. října 1933. Jeho obsahem je: Založení SHF bylo osobní iniciativou K. Henleina; dále prohlášení, že zveřejněné zásady jsou v rozporu s názory, které hlásaly rozpuštění nacionální strany; je odmítáno obvinění, že SHF je krycí organizací pro DNSAP.

Všechny pokusy státní moci zasáhnout proti SHF jako krycí organizaci nacismu a iredenty, kdy byli pro podezření z protistátní činnosti zatčeni kromě jiných Brand, Sebekovsky, Köllner a Kundt, ztroskotaly díky podpoře, kterou henleinovcům poskytovali čeští agráři. (*Hruška, E.: Pohoří divočáků, s. 52.*)

3. Odrazilo se v ní nepravdivé tvrzení, jako by čeští Němci byli samostatným německým kmenem, ačkoliv jejich původ (příchod do českého království) nebyl vůbec jednotný ani časově, ani jinak.

Činnost henleinovského hnutí financovali jednotlivci i různé domácí i zahraniční instituce. Trvalou finanční podporu poskytoval Úvěrový ústav Němců – největší německý peněžní ústav v ČSR. Pečlivě tajené byly sponzorské dary sudetoněmeckých podnikatelů. Citlivou otázkou bylo pro henleinovce získávání finanční podpory z Německa. **Peníze poskytovaly instituce založené pro ovlivňování německých menšin v intencích velkoněmecké politiky, dále pak říšskoněmecké ministerstvo vnitra, propagandy a zahraničí.** Německé ministerstvo zahraničí převedlo do volebního fondu SHF v roce 1935 300 000 říšských marek. (Hruška, E.: *Pohoří divočáků*, s. 53 – 54.)

Prostředky získané jak od domácích příznivců, tak z Německa výrazně zvýhodňovaly SHF oproti jiným politickým stranám v ČSR a umožňovaly mu uskutečňovat protičeskoslovenskou činnost. Hnutí SHF mělo v roce 1934 85 tisíc členů sdružených v 515 organizacích a stalo se nejsilnější německou politickou stranou v ČSR.

Slovní projevy loajality vůči ČSR byly pro K. Henleina vždy jen lživým taktickým manévrem a maskováním skutečného charakteru a cílů SHF. V agrárnickém listu Večer 21. října 1934 prohlašuje: „*Říkám jasně, že jsem nikdy neměl a nemám nic společného s hitlerismem. Německý nacionální socialismus pro nás končí na hranicích, stejně jako tam končí SHF. Nejsme pokračováním Krebsovy strany....*“

Před parlamentními volbami bylo nutné uměle vytvořit demokratický obraz tohoto hnutí. Aby vedení SHF zabránilo zámince k zákazu hnutí, rozhodlo o změně názvu na **Sudetoněmeckou stranu (SdP).**

V parlamentních volbách v květnu 1935 získala SdP 1 249 497 hlasů a 44 mandátů v poslanecké sněmovně. Volilo ji téměř 70 % československých Němců. Tím SdP prokázala, že ovládla německou menšinu v ČSR. (Hruška, E.: *Pohoří divočáků*, s. 52 -53.)

ČSR se od roku 1933 stala významným mezinárodním činitelem. Jedním z důvodů byla skutečnost, že poskytovala politický azyl emigrantům prchajícím z Německa před nacistickou diktaturou.

Německá inteligence, kulturní pracovníci, vědci, umělci, spisovatelé byli přijímáni na území republiky, byli chráněni před zásahy nacistů tím, že jim bylo poskytováno československé státní občanství. (Na příklad Thomas a Heinrich Mannové a další.)

Politické zaměření německých emigrantů přicházejících do ČSR bylo značně různorodé. Československo se dočasně stalo azylem protihitlerovské opozice v nacistické straně v čele s O. Strasserem. Pod jeho vedením působila v republice černá vysílačka řízená Ing. Formisem. Do ČSR prchali představitelé německých politických stran, německých katolických a občanských skupin. **Celé vedení německé sociálnědemokratické strany přesídlilo do Prahy a pokračovalo ve své politické činnosti. V republice našli přijetí a ochranu i němečtí komunisté.**

Německým emigrantům se dostávalo podpory ze strany československé vlády a od nejrozličnějších organizací a spolků. Československá nakladatelství vydávala práce německých pokrokových spisovatelů, vycházela celá řada protifašistických časopisů. Byly organizovány akce solidarity s německými antifašisty za záchranu politických vězňů. Komunistická strana vedla akci za propuštění E. Thälmana a byla páteří boje za osvobození Jiřího Dimitrova na podzim 1933.

Protifašistických akcí se zúčastnili lidé různého politického přesvědčení, které spojoval odpor proti nacismu a jeho krvavé brutalitě. V únoru 1934 po krvavém potlačení dělnického hnutí Dolfusovou vládou v Rakousku se k emigrantskému proudu z Německa připojila skupina levicově orientovaných sociálních demokratů z Rakouska v čele s O. Bauerem. (Tato skupina vedla v letech 1918 – 1919 rakouskou protičeskou politiku.)

Přítomnost německých a rakouských emigrantů a rozvíjející se boj za jejich ochranu ovlivňovaly a aktivizovaly antifašistické, demokratické a revoluční síly v republice. Výrazně působily na jejich vývoj. Vedly také k prudkému střetávání s fašistickým Německem, které v poskytování práva azylu vidělo politickou akci proti sobě. Snažili se tomu zabránit jednak desítkami diplo-

matických nót a osobních protestů proti činnosti emigrace na území republiky, jednak sahali k typickým nacistickým metodám. Jednou z nich bylo vysílání agentů a vrahů, jejichž úkolem bylo „zneškodnit“ nepohodlné emigranty. (Příkladem je zavraždění profesora Lessinga v Mariánských Lázních a také inženýra Formise a likvidace jeho vysílačky.)

V průběhu roku 1935 došlo za neustále se vyhrocující mezinárodní i vnitřní situace ke střetnutí mezi různými politickými proudy. V předvolební kampani do parlamentu se vyhrtily dvě linie. Jedna usilovala o udržení demokratické formy státu a o realizaci zahraniční politiky opřené o bezpečnostní systém, jehož základem by byla francouzsko-sovětsko-československá spolupráce. Druhá směřovala proti vnitřní demokracii a usilovala o novou orientaci československé zahraniční politiky podle charakteru skupin buď na Německo, nebo na Itálii. Linie mezi těmito proudy byla dána blokem vládních stran a blokem protivládní opozice. Prostředníka a spojovací článek mezi nimi tvořila nejsilnější česká strana – agrární. Její politika kolísání a kompromisů byla velikým vnitřním nebezpečím. To se projevilo v dalším vývoji Henleinovy strany. V Henleinově hnutí ovládli vedoucí postavení nacisté z bývalé DNSAP, bezprostředně spojení s nacistickým hnutím v Německu. Za všestranné podpory z Německa vedli předvolební kampaň. Své úsilí zaměřili k rozbití německých aktivistických stran, podílejících se ve vládě republiky. Z hlediska svých cílů usilovali o ovládnutí německých politických stran, aby se stali jediným politickým reprezentantem německé menšiny v ČSR. Rostoucí pozice SHF (později přejmenovaného na SdP) a rozklad německých aktivistických stran nutily český politický tábor k řešení.

Česká agrární strana prosazovala jednání s Henleinem pod tlakem svého pravého křídla, usilujícího o dohodu s SHF (SdP) proti formujícímu se demokratickému a revolučnímu bloku.

Socialistický blok ve vládě, opírající se o dr. Eduarda Beneše, byl dobře informován o úzkém spojení Henleinova hnutí s Hitlerovou politikou, požadoval zákaz Henleinova hnutí a jeho roz-

puštění na základě zákona na ochranu republiky. Česká agrární strana prosadila ve vládě svůj požadavek, postavila se proti záka-
zu Henleinova hnutí. Když Henlein provedl změnu názvu svého
hnutí na Sudetendeutsche Partei – SdP, byla jí ponechána mož-
nost legálního vývoje i možnost politického působení. Vítězství
české agrární strany se projevilo v parlamentních volbách kata-
strofálním způsobem. Německý aktivistický blok byl Henleino-
vou politikou rozvrácen. Německá agrární strana ztratila 60 %
svých hlasů, křesťanští sociálové a sociální demokraté kolem 45 %.
Sudetendeutsche Partei se stala mluvčím 66 % německé menšiny
v ČSR. (*Dějiny ČSR IV., s. 209 – 211.*)

K dalšímu politickému střetnutí došlo po abdikaci T. G. Masa-
ryka při volbě nového prezidenta.

Po úmrtí předsedy poslanecké sněmovny, agrárníka Bradáče,
došlo k výrazným politickým přesunům. Novým předsedou agrár-
ní strany se stal Rudolf Beran. Tím na sebe pravé křídlo agrární
strany, reprezentované Beranem, Stoupalem, Vraným a Zadinou,
strhlo vedení strany. Agrární strana odvolala z vlády ministerské-
ho předsedu Malypetra a na jeho místo jmenovala Milana Hodžu.
Tyto změny podporovala celá fašistická opozice včetně SdP.

Na platformě obrany vnitřní demokracie a sovětsko-českoslo-
venské smlouvy došlo ke sblížení hradní skupiny, české lidové
strany, socialistických stran a KSČ. Komunistická strana při pod-
poře demokratického bloku vycházela ze zkušeností mezinárod-
ního komunistického hnutí z bojů proti fašismu, jak je zobecnil
VII. kongres Komunistické internacionály v srpnu 1935.

Na základě nových zkušeností dochází ke konkrétní spoluprá-
ci mezi blokem demokratických a socialistických stran a komu-
nistickou stranou. Svými postoji a početní silou dodávala tomuto
uskupení mimořádnou váhu. Ke střetnutí se silami reakce došlo
v souvislosti s prezidentskými volbami.

Masarykova abdikace a doporučení Beneše za nového presiden-
ta bylo impulsem pro nástup demokratického bloku proti reakč-
ním silám. Agrární strana se snažila zamezit střetnutí a měření

sil. Svého záměru se snažili dosáhnout i demisí Hodžovy vlády. Masaryk však demisi nepřijal a 14. prosince ohlásil svou abdikaci a doporučil za svého nástupce Eduarda Beneše.

Agrární strana zformovala tzv. prosincový blok s cílem znemožnit Benešovu volbu a postavila vlastního kandidáta, profesora Bohumila Němce. Kolem dvou vyhraněných proudů pak probíhal boj o nového prezidenta, který byl bojem o další zaměření československé vnitřní a zahraniční politiky.

V důsledku řady jednání se prosincový blok postupně rozpadl a profesor Němec svou kandidaturu odvolal.

Volba nového prezidenta se konala 18. prosince 1935. E. Beneš získal 340 hlasů, B. Němec 24 hlasů a 76 poslanců nehlasovalo. Kromě henleinovců, kteří odevzdali prázdné lístky, a národních demokratů, kteří v bezradnosti odevzdali 24 hlasů B. Němcovi (ačkoliv ten již před volbou svou kandidaturu stáhl), hlasovaly všechny politické strany pro Beneše. **Novým prezidentem se tak stal dr. E. Beneš.** Jeho volba znamenala porážku pravicových a fašistických skupin a vítězství bloku demokratických a revolučních sil. **Československo ubránilo svůj demokratický charakter v době, kdy celá Evropa byla ve znamení nástupu reakce.** (*Československá vlastivěda II., s. 496 – 499.*)

Bezprostředně po svém zvolení zaměřil prezident své všestranné úsilí o zabezpečení republiky do tří rovin.

Na prvním místě bylo zajištění obrany státu systematickým posilováním armády. Za jeho vedení byla budována pohraniční opevnění. Jako vrchní velitel československé branné moci soustavně sledoval personální, technické a legislativní zajištění armády.

Druhá rovina směřovala do oblasti zahraniční politiky. Ve vládě, kterou jmenoval v den svého zvolení, převzal provizorně resort ministra zahraničí předseda vlády M. Hodža. V únoru 1936 obsadil prezident toto ministerstvo definitivně Kamilem Kroftou, který byl Benešovým stoupencem. Jmenování ministra zahraničí odsouvalo Hodžu a agrární stranu z vlivu na zahraniční politiku. Tím byla zajištěna kontinuita zahraniční politiky.

Třetí rovina prezidentova úsilí byla politika vnitřní. V celé své veřejné politické činnosti objasňoval občanům problémy mezinárodního vývoje, vyzýval k obraně demokracie a republiky. Jeho cílem bylo udržet celistvost státu a zajistit jeho vnitřní demokracii. Opíral se o široké politické uskupení, s jehož pomocí byl zvolen. Hlavní pozornost věnoval oslabení největšího nebezpečí, které pro vnitřní vývoj představoval německý nacistický proud v republice. Usiloval o izolaci SdP v německém politickém táboře a narušení její spolupráce s nacistickým hnutím v Německu.

Velké úsilí věnoval udržení a posílení existence německých demokratických stran v republice. V německých demokratických stranách se projevil nový aktivismus a ony vytyčily program česko-německé spolupráce. Tato spolupráce nalezla svůj výraz i ve struktuře Hodžovy vlády, v níž zasedali tři představitelé německých demokratických stran ve funkci ministrů.

Na podnět prezidenta přijala vláda řadu opatření proti SdP, omezujících její propagační a politickou činnost. Všechna tato opatření ochromovala sjednocovací proces strany a vyvolávala nespokojenost proti vedení, která vyústila do hluboké krize SdP.

To vše příznivě ovlivňovalo vývoj uvnitř Československa i přesto, že nebylo zaujato rozhodné protifašistické stanovisko a na místech ve vládě zůstaly pravicové agrární živly.

Rozhodujícím způsobem však zasáhly mezinárodní vlivy – politika nacistického Německa a také mezinárodní vývoj, jehož tendence byly opačné než vnitropolitický kurz uplatňovaný v Československu.

VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB V NĚMECKÉM OSTRŮVKU V ROCE 1935

Parlamentní volby v roce 1935 potvrdily, že v prvním kole střetnutí mezi stoupenci demokracie a fašismu byl fašismus odražen. Podaly důkaz, že fašistická reakce nemůže jen vnitřními silami zvítězit. Fašistické Národní sjednocení vyšlo z voleb poraženo. Zároveň však volby ukázaly na rostoucí nebezpečí, jež republice hrozilo vzrůstem strany henleinovců. Ta ve volbách získala dvě třetiny hlasů Němců. (*Dějiny Československa, s. 363 – 364.*)

Volby v německém ostrůvku na Vyškovsku ukázaly další vzrůst české menšiny. Ve srovnání s volbami v roce 1928 se zvýšil počet českých hlasů o 21,19% zejména v obcích, kde byly české školy (Kučerov, Hlubočany, Komořany). Na druhé straně však získali henleinovci 43,27% všech německých hlasů do poslanecké sněmovny.⁴

Ve volbách do zemského zastupitelstva měly německé strany 77,5% hlasů a české strany 22,5%. Němci odevzdali pro henleinovskou stranu 59,3% hlasů, pro Německou křesťansko-sociální stranu 21,1%, pro Německý svaz rolníků 15,7% a pro německé sociální demokraty 3,8%. (*Okresní archiv ve Slavkově, Kronika Lysovic.*)

Volby jen znovu potvrdily dosavadní trend politického smýšlení a postojů Němců z jazykového ostrůvku k československému státu. Přesto však ani zde neponechali nacističtí Němci nic náhodě. Opírali se o vlivné majetné vrstvy a německou inteligenci, prováděli usilovnou agitační práci, kterou dokázali získat nerozhodné. Vedle pangermánské orientace lákali voliče sliby, že Henlein opatří práci a chleba. Stoupence rovněž získávali pomocí nezaměstnaným a přímým kupováním hlasů voličů. Volební kampaň byla podporována i nacisty ze zahraničí.⁵

4 / 5. Vyškovské noviny č. 25 z 21. VI. 1935

OVLÁDNUTÍ HENLEINOVY SDP NĚMECKOU NSDAP A SPOLEČNÝ POSTUP OBOU STRAN PŘI LIKVIDACI DEMOKRATICKÉ ČSR.

Již v roce 1935 začalo nacistické Německo s budováním armády a obsazením demilitarizovaného porýnského pásma učinilo další krok k likvidaci nepohodlných mezinárodních závazků. Obsazením Porýní se Německo snažilo prorazit bariéru, kterou vytvářel proti jeho rozpínavosti francouzsko-sovětsko-československý blok. Nátlakem na Francii se orientovalo na nejslabší článek. Představitelé Francie v dané době již neměli zájem postavit se Německu na odpor a také ustupovali od závazků vyplývajících ze zmíněné smlouvy. Místo toho podepsali po jednáních s Anglií smlouvu o spolupráci, uzavřenou mimo rámec Společnosti národů. Tím vlastně ničili versailleskou soustavu. Místo zákroku proti nacistickému Německu se připravovali k jednání s Německem na zásadě politiky usmířování. Dohodou s Hitlerem se snažili odvrátit německý výboj na západ.

Vliv i síla Německa se zvýšily a německé ambice dosáhly světového rozměru. Jeho výboj v dané situaci směřoval jednak do západní Evropy – podporou fašistů v občanské válce ve Španělsku –, jednak k získání německých kolonií. Zpočátku se orientoval do oblasti, v níž počítal s nejmenším odporem, to jest do střední a východní Evropy. Prozatím se soustředil na Rakousko a Československo pod záminkou snahy sjednotit všechny Němce v jedné říši. (*Srovnej: Dějiny Československa IV., s. 222 – 226; Československá vlastivěda II., s. 499 – 500.*)

V první polovině roku 1936 se Henleinova strana pod vlivem svých politických neúspěchů, a také pod vlivem vládních opatření omezujících její činnost, začala rozpadat. Uvnitř SdP došlo k otevřenému střetnutí skupiny Kameradschaftsbund, tvořící vedení SdP, a sku-

piny otevřených nacistů, opírající se o nacistickou členskou základnu. V situaci rozkladu SdP se ukázalo, že její existence přestala být pouze vnitřní československou záležitostí, že o zachování existence SdP mají zájem tři mezinárodní centra, každé z jiných důvodů.

Byla to v první řadě Vídeň, kde se O. Spann pokusil zachránit přízeň svých přívrženců z organizace Kameradschaftsbund. Jeho pozice však byla německo-rakouskou smlouvou otřesena a jeho intervence u SdP byla neúspěšná.

Větší úspěch měla podpora z druhého mezinárodního centra – z Anglie. Při Henleinově návštěvě Anglie v červnu 1936 se mu dostalo z kruhů britské vlády ujištění, že Anglie se bude snažit o dosažení dohody mezi SdP a československou vládou a že je ochotna sudetským Němcům radit a pomoci na půdě Společnosti národů. Anglická vláda pak začala přímo naléhat na vládu československou, aby odvolala svá opatření omezující činnost SdP a aby s ní dospěla k vyrovnání. Svým postupem tak anglická vláda zaštitila SdP svou ochranou a tím současně svazovala československé vládě ruce v akcích proti SdP. Její zásah znamenal politické zajištění Henleinova hnutí jak v mezinárodním měřítku, tak i uvnitř republiky.

Současně s Londýnem zasáhlo do situace v SdP další centrum – Berlín. Nacistické Německo se snažilo již dříve ovlivnit průběh krize uvnitř SdP. K podpoře nacistů ve straně byl vyslán z Berlína zvláštní zástupce. Zárok byl doprovázen zastavením finanční podpory časopisu Die Zeit, ovládanému členy Kameradschaftsbundu. V Berlíně došlo k jednání mezi hitlerovci a zástupcem SdP, jímž byl osvědčený sudetský nacist K. H. Frank. Výsledkem jednání byla dohoda mezi říšskými nacisty a henleinovci. Henlein souhlasil. Nechal padnout svého sekretáře W. Branda, distancoval se od skupiny Kameradschaftsbund, z níž vzešel a která mu pomohla zahájit politickou kariéru.

O tom, jak záleželo Berlínu na získání Henleina a na ovládnutí SdP, svědčila i nabídka, aby se Henlein stal oficiálním hostem německé vlády při olympijských hrách v Berlíně. Tím se mu

otevřela cesta k nejvyšším představitelům nacistického Německa. Jeho návštěva vrcholila audiencí u Hitlera.

Vnitřní krize byla překonána a Henleinova strana se stala pří-
mou expoziturou Hitlerovy nacistické strany a tím i Hitlerovy
politiky uvnitř Československa. Vědomí plné politické podpo-
ry z hitlerovského Německa zvýšilo agresivitu Henleinovy stra-
ny. Projevila se vytyčením programu a konkrétních požadavků
vůči ČSR, čemuž se Henlein až dosud záměrně vyhýbal. V široké
politicko-propagační kampani, kterou zahájil koncem roku 1936
a počátkem roku 1937, SdP žádala:

1. **Teritoriální autonomii pro sudetské Němce.**
2. **Uznání německé menšiny za druhý státní národ v ČSR.**
3. **Právo, aby se sudetští Němci mohli volně hlásit „k stamilio-
novému německému národu a pokládali se za jeho součást“.**
4. **Vypsání nových voleb, z nichž by vzešla nová vnitropolitická
kombinace.** (*Dějiny Československa IV., s. 231.*)

Henleinova strana přestala skrývat svůj nepřátelský postoj k de-
mokratickému Československu a za mezinárodní podpory přechá-
zí k otevřenému útoku.

Přijetí těchto podmínek, které SdP neustále doplňovala, by
v podstatě znamenalo rozbití ČSR. České politické strany si uvědo-
movaly, že největším nebezpečím pro Československo je nacistické
Německo a jeho vnitřní exponent v republice – SdP. S výjimkou
agrárníků požadovaly vedení boje proti nacistickému Německu
a proti SdP. Žádaly využívat dosavadní československý spojenecký
systém. Agrárníci vycházeli z toho, že jednáním s SdP se dospěje
s Berlínem k dohodě, která bude s to odvrátit německý útok na Čes-
koslovensko. Dosavadní zahraniční politiku považovali za chybnou
a prosazovali přímou dohodu s nacistickým Německem.

Vnitřní situace se zdála být výhodnou pro nacistické cíle. Hitler
pokládal jak mezinárodní, tak vnitřní situaci za připravenou pro

připoutání Československa k Německu. Následovalo neúspěšné jednání Hitlerových důvěrníků s prezidentem Benešem; prosazovali při něm jednání o sudetoněmecké otázce (snaha zasahovat do vnitřních československých záležitostí) a uzavření dvoustranného paktu o neútočení, který by řešil vzájemné vztahy izolované od komplexu mezinárodních otázek. Beneš nepřistoupil na žádný z německých požadavků, stejně jako němečtí vyjednávači neměli zájem jednat o československo-německých vztazích v rámci platných smluv a dohod. Hitler pak jednání v lednu 1937 přerušil. Následně došlo k vystupňování německé kampaně proti republice. Změnil se však její obsah. Místo obviňování Československa ze „spolupráce s bolševickým Sovětským svazem“ stal se hlavním tématem kampaně „útisk soukmenovců“. Ze sudetoněmecké otázky udělal Hitler v úzké spolupráci s Henleinem mezinárodní problém, který se stal součástí nacistické politiky. Sudetoněmecká otázka tak otevírala Hitlerovi cestu k likvidaci Československa. (*Memorandum KSČ vládě republiky z 6. XI. 1936, Rudé právo č. 260 z 8. XI. 1936; Gottwald, K.: Spisy VII., s. 291 – 298.*)

Ve vnitřní politice Československa se otázka česko-německého vyrovnání stala nejdůležitějším problémem, k němuž jednotlivé politické strany přistupovaly ze svých aspektů. V období konce roku 1936 a počátku roku 1937 šlo o vyrovnání na základě československé ústavy.

První ucelený návrh podala KSČ ve zvláštním memorandu poslaném vládě. Vycházela ze situace, která se vytvořila v pohraničí, jež se stalo pro německý fašismus hlavním nástupištěm proti ČSR. Rozhodující význam pro zachování ČSR má v této situaci poměr německého obyvatelstva k obraně republiky; proto KSČ předkládá konkrétní návrhy na zlepšení postavení německého obyvatelstva.

Bezprostředně po memorandu KSČ vystoupil 10. listopadu předseda vlády Hodža s prohlášením, že vláda chce zásadně řešit otázku německé menšiny v ČSR. Vládní řešení německé otázky bylo založeno na spolupráci s německými aktivistickými stranami. Tyto

strany předaly společně konkrétní návrhy, které se staly podkladem pro vládní návrh vyhlášený 18. února 1937.

V úvodu konstatuje, že vláda prozkoumala stav menšinové politiky v ČSR, a „*navazujíc na tradici česko-německé demokratické politiky menšinové, stanovila další směrnice.... Další pozornost a péči věnuje vláda hospodářské situaci krajů postižených světovou krizí...*“ Uvádí, že nelze vinit vládu z nedostatku péče o hospodářskou situaci v oblastech obydlených Němci. „*Většina státních záruk poskytovaných výrobě průmyslové byla povolena podnikům německým...*“ Návrh byl založen na projektu hospodářské pomoci pohraničním oblastem. Řešil zlepšení situace v oblasti sociální a zdravotní, upravoval složení státního aparátu podle národnostního klíče, obsahoval jazyková opatření a také opatření v německém školství. (*Zásady národnostní politiky Hodžovy vlády, s. 248 – 250.*)

Vládní návrh usiloval o řešení česko-německého národnostního vyrovnání v republice na podkladě československé ústavy.

Nejednotnost a postupný rozklad německých aktivistických stran vyvolaly v agrární straně nedůvěru a nátlak na Hodžovu vládu, aby se vzdala spolupráce s tímto blokem a započala jednání s Henleinovou stranou.

Proti programu Hodžovy vlády vedla prudkou kampaň Henleinova SdP. Předložila vlastní návrh úpravy česko-německého vyrovnání. Žádala sudetoněmeckou autonomii podle národnostního katastru a uznání národní skupiny Němců za korporaci s veřejným právem a jednotným zastoupením. Takováto autonomie a samospráva se měla realizovat na sídelním území každé národnosti a měla být v poměrném počtu zastoupena v centrálních orgánech. Zaručit ji mělo přijetí odpovídajících zákonů, jež navrhla SdP. Návrhy zákonů směřovaly k ovládnutí německého obyvatelstva a narušily by vnitřní soudržnost státu. Tento návrh sám Henlein prohlásil za základ dalších požadavků. (*Dějiny Československa IV., s. 242-243.*)

Henleinova SdP koordinovala svou politiku s Německem; to v průběhu roku 1937 zesílilo svůj diplomaticko-politický nápor

na izolaci československého státu. Berlín mařil všechny pokusy Československa stabilizovat status quo ve střední a jihozápadní Evropě. Zároveň započal připravovat plán vojenského přepadení Československa. (*Komu sluší omluva, s. 13 – 15.*)

Všechny mezinárodní i vnitropolitické události přispívaly k tomu, že vládní úsilí o česko-německé vyrovnání nebylo úspěšné. Tento neúspěch oslabil celou vládní koalici, aktivistické strany i pozici předsedy vlády Hodži. Uvnitř agrární strany se upevnilo její pravicové beranovské vedení. Od sklonku roku 1937 začala agrární strana důsledněji usilovat o přímé jednání s Henleinem. Snažil se o to Hodža i další činitelé agrární strany. Tyto kontakty vyústily počátkem roku 1938 v přímé jednání o vstup sudetoněmecké nacistické strany do vlády. Žádné z těchto jednání však nedospělo ke konkrétnímu výsledku. SdP jednání úmyslně protahovala; důvody byly zřejmé. Nacistické Německo přecházelo do útoku. Jeho cílem bylo ovládnutí Československa a Rakouska.

Vypuknutí středoevropské krize předcházela ze strany fašistického Německa dlouhotrvající intenzivní propagační kampaň, založená na jednoduchých a veřejnosti snadno pochopitelných tvrzeních. Řešení německo-rakouského poměru bylo vydáváno za „rodinnou záležitost“ uvnitř jednoho německého národa. **Německá kampaň proti Československu se soustředila na boj za sebeurčení sudetských Němců.**

11. března 1938 zahájilo Německo fašistické řešení středoevropské krize vojenským obsazením Rakouska a jeho připojením k německé říši. Okupace Rakouska byla přímým porušením versailleské smlouvy, ale Anglie a Francie podaly jen formální protest. Anglie oficiálně anexi Rakouska uznala již 2. dubna. Sovětský svaz označil „anšlus“ Rakouska za agresivní krok.

Po anšlusu Rakouska vydal Henlein provolání, v němž uvítal „návrat“ rakouských Němců do říše a vyzval všechny české Němce ke sjednocení. Výzva byla úspěšná. Všechny aktivistické strany s výjimkou německé sociální demokracie vstoupily do SdP.

Do konce března byl již německý tábor, až na antifašistické strany, sjednocen.

Po obsazení Rakouska se fašistické Německo začalo připravovat na likvidaci Československa. Proti ČSR byl již dříve vypracován plán „Fall Grün“, jehož hlavním rysem bylo využití německé menšiny. Na základě Hitlerových pokynů byl doplněn po vojenské stránce. 28. března dal Hitler taktickou směrnicí, aby SdP, která se stala mluvčím celého německého tábora v ČSR, kladla takové požadavky, které jsou pro československou vládu nepřijatelné.

Nápor proti Československu byl však zahájen již v říjnu 1937. Signálem se stal krajský sjezd SdP 17. října 1937 v Teplicích. Henlein ve svém útočném projevu žádal změnu vnitřní a zahraniční politiky ČSR. Na poradě vedoucích představitelů SdP oznámil, že „hodina osvobození sudetských Němců se přiblížila“ a že Německo zakročí na jejich obranu. (*Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 226.*)

Na teplickém náměstí uspořádala skupina nacistických poslanců v čele s K. H. Frankem protistátní demonstraci, při níž došlo ke srážkám s policií. Akce měla vyvolat následující demonstrace v dalších městech. Dále se však nacistická akce nedostala. Československé orgány znemožnily rozšíření incidentu a v mezinárodním měřítku upozorňovala československá diplomacie na německé agresivní záměry.

Úporná politická obrana ČSR způsobila, že předpoklady Německa na rychlou likvidaci ČSR ztroskotaly. Tato obrana motivovala nejen vnitřní síly země, ale usilovala také o oživení mezinárodních smluvních vazeb československého státu. Problém Československa v průběhu roku 1938 získal nejen evropskou, ale světovou dimenzi, přičemž rozhodující úlohu sehrály velmoci, které vyšly vítězně z první světové války.

Konkrétním krokem SdP k vnitřnímu rozvratu ČSR byl nový program, zformulovaný Henleinem na sjezdu v Karlových Varech 24. 4. 1938. Tento **tzv. karlovarský program** obsahoval požadavek, aby československá vláda poskytla pohraničním územím

úplnou autonomii a aby zajistila zákonnou ochranu německých jazykových ostrůvků. Nacistické propagandě a nacistickým organizacím měla být zaručena úplná volnost. Henlein v programu žádal revizi československé zahraniční politiky zrušením všech dosavadních spojeneckých smluv a připoutáním země k Německu. Vytyčené požadavky prohlásil Henlein za minimální. Jejich nepřesné formulace umožňovaly jejich modifikaci podle situace. Program tak vytvářel platformu, na níž bylo možno pod heslem sebeurčení sudetských Němců rozbít ČSR. Měl umožnit nejprve odtržení pohraničních oblastí republiky a posléze úplné zničení československého státu.⁶

Na základě iniciativy prezidenta Edvarda Beneše přistoupila československá vláda k vypracování nového návrhu na národnostní vyrovnání jako opatření proti odstředivým tendencím. Stal se jím tzv. **národnostní statut**. Předkládal zákonnou úpravu národnostní problematiky pro všechny národy v republice. Po projednání s jednotlivými nacionálními stranami měla být dosažená ujednání předložena parlamentu ke schválení a měla se stát součástí československé ústavy.

Výsledkem jednání o národnostním statutu mezi předsedou vlády a zástupci SdP z 1. 4. 1938 bylo komuniké, kterým Henleinoва strana statut odmítla. Na další návrhy československé vlády na jednání odpovídal říšskoněmecký a sudetoněmecký tisk zesílenou protičeskoslovenskou kampaní.

Na základě vnitřních změn ve Francii, kde byla vláda lidové fronty vystřídána pravicovou vládou, se konala v Londýně porada velmocí Anglie a Francie. Výsledkem těchto porad byla anglo-francouzská demarše v Praze ze 7. května 1938. Ve stanovisku britské vlády se zdůrazňovalo, že v případě československo-německého vojenského konfliktu nemůže Anglie Československu pomoci. Proto je nezbytné, aby se Československo snažilo konfliktu zabrá-

6. Karlovarský program, podobně jako všechny ostatní návrhy a požadavky SdP, vůbec nebral v úvahu, že v oblastech s většinovým německým obyvatelstvem žije česká menšina.

nit, proto je nutné zahájit jednání s Henleinem a provést okamžité a co největší ústupky sudetským Němcům.

Nátlak na Československo ze strany Západu povzbudil nacistické pohlaváry do té míry, že považovali situaci za zralou pro otevřený útok. Ve složité situaci odmítla československá vláda anglo-francouzskou demarši ze 7. 5. 1938 a zdůraznila svou povinnost bránit integritu a vnitřní sílu Československé republiky. Postavila se za své návrhy z 26. dubna, které „představují řešení sude-toněmecké otázky v rámci ústavy“. Na tomto základě se snažila vést rozhovory s Henleinovou stranou. Vláda vyhověla požadavku SdP a stanovila termíny konání obecních voleb na 22. a 29. května.

Henleinova strana oznámila 13. května, že na ochranu německých národních zájmů v ČSR zřizuje zvláštní ozbrojené oddíly – **Freiwilliger Schutzdienst**. Tyto jednotky byly organizovány podle nacistických SS. Vláda již v dubnu 1938 vyjádřila souhlas s tím, že na území ČSR bude působit německý polovojsenský sbor. (Hruška, E.: *Pohoří divočáků*, s. 84.)

Proti Československu operovaly tři ústředny abwehru. Jedna byla umístěna ve Vratislavi, druhá v Drážďanech a další v Mnichově. „Viděli jsme,“ uvádí F. Moravec v knize *Špion, kterému nevěřili*, „že hnutí sudetských Němců není spontánním lidovým hnutím pro připojení k říši, jak bylo předstíráno, nýbrž že je to hnutí záměrně řízené, financované a podporované cizí mocností. (Moravec, F.: *Špion, kterému nevěřili*, s. 122.) Věděli jsme, že je řízeno, podporováno a financováno II. oddělením abwehru (Abwehr Ausland). Ze zpráv... vyplývalo, že Abwehr Ausland je pověřen obdobnou přípravou německých menšin v Polsku, Maďarsku... Zprávy ukazovaly jasně a dokumentárně, jak na rozkaz z Berlína byly uměle vyvolávány projevy nespokojenosti sudetského lidu s poměry v ČSR. Byly nařizovány demonstrace v určitých místech a v určitém čase, byly nařizovány letákové akce, ukázky jsme dostávali od A-54 několik týdnů před rozšiřováním... byla nařizována místa, čas a způsob provedení nepokojů, které měly dokazovat útisk sudetských Němců... také se sdělovalo, že na určeném místě a v předurčeném čase

bude přítomen korespondent toho či onoho deníku, který hned druhý den přinese autentickou zprávu místního pozorovatele... věděli jsme, jak se opatřují fotografie raněných sudetských Němců....“ (Moravec, F.: Špion, kterému nevěřili, s. 180, 181.)

KVĚTNOVÁ KRIZE

Přes hranice byly tajně přepravovány zbraně, střelivo, výbušniny. Akce měly být orientované na sabotáže, ničení železnic a mostů, na útoky na četnické stanice. Měly být důkazem, že československá vláda nejen není ochotna dospět k dohodě s německým obyvatelstvem, ale není ani schopna zajistit jeho bezpečnost. (*Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 236.*)

19. května přerušila SdP informativní rozhovory se zástupci Hodžovy vlády a Henlein odcestoval do Mnichova, kam Hitler svolal konferenci politických a vojenských činitelů.

Československá zpravodajská služba současně získala informace, že na dny obecních voleb v Československu byla vyhlášena pohotovost vojenských oddílů SA a SS a že se německé vojsko stahuje k československým hranicím. Vlastní údaje zpravodajské služby byly potvrzeny obdobnými informacemi francouzské a anglické zpravodajské služby.

Z iniciativy a za předsednictví prezidenta Beneše se 20. května 1938 sešla československá vláda. Rozhodla se na obranu Československé republiky vyhlásit částečnou mobilizaci. Nástup povolného ročníku byl naprosto hladký; tím byl dán důkaz, že Československo je obranyschopné a že vláda je s to zvládnout vnitřní opozici a zajistit na svém území úplný klid. Úspěšná mobilizace a nadšená reakce, s jakou byla mobilizace přijata v širokých vrstvách národa, ukázala odhodlanost československého lidu a pohotovost jeho armády postavit se na odpor hitlerovskému Německu. Henleinovci v pohraničí, kteří očekávali podle instrukcí svého

vůdce vpád říšských vojsk, byli ve své víře ve vítězství zastrašeni a otřeseni.

Ústup Německa a jeho nechuť dostat se v této situaci do otevřeného ozbrojeného konfliktu s ČSR spojily v této době zájmy Německa se zájmy Anglie a Francie, které nebyly ochotny riskovat válečný konflikt, tím méně kvůli Československu. Postup československé vlády a diplomacie vyhroutil situaci tak, že se obě západní velmoci cítily dotčeny v samostatnosti svého rozhodování. Jejich odpor se obrátil proti ČSR a tím se vytvořila společná platforma pro dohodu mezi Anglií a Německem. Chamberlainovská politika usmířování – appeasementu – se domnívala, že anglo-francouzská dohoda s Hitlerem uchrání západní Evropu před nacistickou útočností a zaměří ji na východ. Československo, bránící se nacistickému Německu a udržující kontakty se Sovětským svazem, této koncepci nevyhovovalo. Proto zákrok československé vlády proti německému puči v pohraničí, prováděnému podle instrukcí říšských nacistických orgánů a synchronizovanému s připravovaným nástupem Německa k útoku proti Československu, byl označen za důkaz neochoty Československa k smírnému řešení otázky sudetských Němců, jako úsilí o vyvolání válečného konfliktu. **Ze státu bránícího svou existenci byl tímto postupem učiněn v německé verzi přímo agresor a v anglo-francouzské pak iniciátor válečného konfliktu.** (*Srovnej: Olivová, V.: Dějiny první republiky.*)

ČERVENCOVÁ KRIZE

Po překonání květnové krize bylo Československo předmětem intenzivního, soustředěného útoku ze strany fašistického Německa na jedné straně a nátlaku Anglie a Francie na druhé straně. Kolem poloviny července se vytvořila tato situace:

Německo do krajnosti vystupňovalo proti ČSR kampaň, vrcholící tvrzením o nové (další) československé mobilizaci. Snahou této kampaně bylo zdiskreditovat ČSR jako iniciátora válečného konfliktu.

Jednání československé vlády s henleinovci ztroskotalo v okamžiku, kdy se vláda snažila změnit dosavadní uzavřené jednání ve veřejné a přenést je na půdu parlamentu. Ve vnitřním vývoji se projevovalo nesmírné vlastenecké nadšení prostého českého lidu, což ohrožovalo realizaci cílů fašistického Německa i anglickou politiku usmířování. Proto jak v německém, tak i anglickém výkladu se tvrdilo, že československá vláda odmítajíc přijetí Henleinových požadavků zmařila dohodu s SdP a Německem.

Francie hrozila vypovězením své spojenecké smlouvy s ČSR. Cílem anglo-francouzského postupu bylo zlomit odpor a obranu ČSR proti Německu, na druhé straně rozbít francouzsko-sovětsko-český spojenecký systém a také samostatnou česko-sovětskou spolupráci.

Sovětský svaz důsledně stál na pozici československo-sovětské smlouvy, označoval Německo za agresora a ČSR za oběť bránící se napadení. V dané době byly nepřetržitě udržovány a rozšiřovány československé kontakty se Sovětským svazem.

Německo, Anglie a Francie nejrůznějšími diplomatickými cestami hledaly vzájemné kontakty.⁷ Jejich cílem bylo donutit Československo k povolnosti a zlomit v první řadě politický vliv prezidenta Beneše.

Souhrn mezinárodněpolitických faktorů kombinovaných s Henleinovou politikou uvnitř republiky vyvolal v polovině července v Československu politickou krizi. Jejím klíčovým problémem byla politika agrární strany, snažící se přizpůsobit se požadavkům Západu a tím i Německa.

Ve vnitřním vývoji ČSR se vytvořila široká fronta v podstatě z týchž vrstev, které v roce 1918 svým revolučním rozmachem byly pozitivní silou při vzniku republiky. Formálně byla tvořena stranami lidovců, národních socialistů, sociálních demokratů, zbytky německé sociální demokracie a Národního sjednocení. Politické strany byly pro spolupráci se Sovětským svazem, jen Národní sjednocení tuto spolupráci odmítalo. KSČ, která stála v opozici vůči vládě, žádala důslednou obranu republiky opřenu o Sovětský svaz.

K upevnění a posílení složek usilujících o obranu republiky sloužil vládní návrh na veřejné projednávání požadavků Henleinovy strany v parlamentu. Na návrh prezidenta Beneše bylo datum jednání stanoveno na 25. července. Jeho realizaci však zmařila nová anglická iniciativa.

20. července předložil anglický velvyslanec Newton prezidentu Benešovi ultimativní návrh na vyslání zvláštního anglického činitele, lorda Runcimana, do Československa. Jeho úkolem bylo vyšetřit situaci vzniklou přerušáním jednání mezi československou vládou a Henleinovou stranou a současně usilovat, aby bylo dosaženo dohody.

Neomalený diplomatický nátlak, spojený s výhrůžkami, byl zesílen stanoviskem ministerského předsedy M. Hodži. Výsled-

7. O této stránce přípravy mnichovské dohody zasvěceně pojednává tehdejší velvyslanec Sovětského svazu ve Velké Británii J. M. Majskij v knize *Mnichovské drama*.

kem vnějšího i vnitřního tlaku byl prezidentův souhlas s ultimátem. 23. července předal prezident Beneš Newtonovi písemnou nótu, v níž československá vláda žádala o vyslání prostředníka. Tato forma žádosti byla rovněž součástí anglického „návrhu“. Ve světové veřejnosti měl být vyvolán dojem, že Anglie pouze vyhovuje vlastní československé prosbě.

Po příchodu Runcimanovy mise nabyla jednání mezi československou vládou a Henleinovou stranou nového charakteru. Kona-la se pod přímou kontrolou anglické vlády, přestala být vnitřní československou záležitostí a stala se prvořadým mezinárodním problémem. Mise měla vyřešit spor mezi vládou a sudetskými Němci a tak odstranit problém, který hrozil přerůst ve válečný konflikt. Měla ho vyřešit na základě karlovarských požadavků, **omezit samostatnost rozhodování československé vlády a donutit ji k přijetí těchto požadavků**. Současně Runcimanova mise plnila i poslání přesahující rámec Československa. Měla se stát – a také se stala – jednou ze spojovacích cest mezi diplomacii anglickou a Hitlerovou.⁸

Do čela jednání s Henleinovou stranou za československou vládu se v polovině srpna postavil prezident Beneš. 17. srpna předložil návrh ústupků, jimiž byla vláda ochotna vyjít vstříc požadavku Henleinovy strany. Žádal však, aby SdP veřejně prohlásila, že je ochotna ke spolupráci při řešení celého problému.

Sudetoněmečtí vyjednavací byli zaskočení. Požadavek, aby veřejně potvrdili ochotu k jednání, přijmout nemohli; bylo to v rozporu s jejich záměry. Odmítnout však také nemohli, protože by tím přijímali odpovědnost za ztroskotání jednání a nemohli by uplatňovat argument, že hlavní vinu na nevyřešení problému má československá vláda. Proto odletěli do Berlína pro nové instrukce. Zde je Ribbentrop seznámil se záměry německé vlády a uve-

8. Na anglickém postupu je typická i skutečnost, že národnostní problémy uvnitř Velké Británie, na příklad problém irský, nebyla Británie ochotna řešit ústupky ani Irům, ani mezinárodnímu společenství.

dl, že karlovarský program je minimální a že Hitler je rozhodnut řešit situaci zbraní.

29. srpna předložil prezident Beneš tzv. „**třetí plán**“ na dohodu s Henleinovou stranou. V plánu se zračila snaha dospět k vyrovnání se sudetskými Němci na základě národnostního statutu. Henleinovci i tento plán odmítli a předložili nové „extenzivní“ požadavky. Jednání Runcimanovy mise, přestože trvalo plné čtyři týdny, nepřineslo fakticky žádné konkrétní výsledky, i když tlak na Československo byl vystupňován. Prezident Beneš byl se svými návrhy ochoten k ústupkům, hájil však stále a s důsledností celistvost a suverenitu československého státu.

ZÁŘIJOVÁ KRIZE A ROZBITÍ ČSR

Na sklonku léta roku 1938, kdy se hitlerovské Německo připravovalo k rozhodující agresi vůči Československu, vstoupily do mezinárodního vývoje nové síly. Formování a vystoupení anglické a francouzské opozice dávalo Československu nové naděje. Československé politické kruhy udržovaly s touto opozicí intenzivní kontakty. Proto zářijová krize nebyla jen bojem o Československo, ale i zkouškou protichamberlainovské opozice v Anglii a Francii. Byla současně i novou možností k zformování protiněmecké fronty v západoevropských zemích.

Pod tlakem z mnoha stran v dané atmosféře německých vojenských příprav a v nervózní atmosféře blížícího se sjezdu NSDAP pokusil se prezident Beneš dalekosáhlou iniciativou uvolnit kritické sevření republiky. 5. září 1938 zveřejnil tzv. **čtvrtý plán** řešení německé otázky v Československu. Plán splňoval v podstatě nejen karlovarský program, ale i další Henleinovy požadavky z 2. září. Beneš současně informoval francouzskou vládu; poukázal, že svými návrhy splnila československá vláda veškeré podmínky, které Francie považovala za nezbytný předpoklad další existence francouzsko-československé smlouvy. Obdobné vyjádření bylo poskytnuto i vládě britské. **Runcimanova mise pokládala čtvrtý plán za splnění Henleinových požadavků a za reálný podklad k dohodě mezi československou vládou a Henleinovou stranou.**

Hlavním politickým cílem tzv. čtvrtého plánu bylo udržet za cenu dalekosáhlých ústupků dosavadní československý spojenecký systém a zbavit fašistické Německo možnosti označit ČSR

za původce sporu, i případného ozbrojeného konfliktu. V tomto smyslu se prezident Beneš obrátil v rozhlasovém projevu na světovou veřejnost. Poukázal v něm, že Československo svým čtvrtým plánem přináší nesmírnou oběť ve prospěch dohody s Německem a tím i ve prospěch světového míru.

Tímto čtvrtým plánem byla Henleinova strana zaskočena a zřejmě byl překvapen i Hitler. Ve svém zahajovacím projevu na norimberském sjezdu nacistické strany 6. září 1938 se vůbec nezmínil o Československu. V průběhu sjezdu však vedl jednání se zástupci sudetských Němců, na nichž došlo k dohodě o nové taktice SdP. Strana měla opustit platformu jednání, která se stala pro henleinovce bezvýchodnou. Měla přejít k otevřené vzpouře, k odtržení německých oblastí od Československa a tím k rozbití republiky zevnitř. S tímto postupem měl být synchronizován vojenský úder Německa proti Československu.

V noci z 9. na 10. září 1938 se u Hitlera konala porada s představiteli armády; byly propracovány poslední technické podrobnosti vojenské agrese proti ČSR; agrese měla být realizována bleskovým útokem ze severu a z jihu v oblasti Moravy a tím měly být odděleny Čechy od Slovenska a spojenců v Malé dohodě.

Předem připraveného a uskutečněného incidentu v Moravské Ostravě, jež vyvolali poslanci SdP při „obhajobě“ svých soukmenovců, kteří pronikli přes hranice a převáželi do republiky zbraně a střelivo, využila Sudetoněmecká strana 7. září k okamžitému přerušení jednání s československou vládou. Na další vládní návrhy k obnovení jednání SdP nereagovala, dále jednat nechtěla.

Hitlerovo závěrečné vystoupení 12. září na tribuně v Norimberku se stalo signálem k již dlouho připravovanému puči sudetských Němců. Ústřední pokyn vydal K. H. Frank téhož dne ve večerních hodinách. SdP k tomu využila i své ozbrojené oddíly *Freiwilliger Schutzdienst*. Připravené skupiny henleinovců a jejich úderky zorganizovaly protistátní demonstrace, které přerůstaly v ozbrojené útoky a násilí proti německým demokratickým silám. Henleinovci se snažili vyvolat obecné vzbouření, organizovali atentáty,

paličské pokusy a sabotáže. Pokoušeli se obsadit důležité veřejné objekty, pošty, nádraží, četnické a finanční stanice. Během 13. září došlo k takovým přepadům na sedmdesáti místech v pohraničí. (*Koutek, J.: Nacistická pátá kolona, s. 227 – 229.*)

Nacistická propaganda šířila do celého světa zprávy, že situace v ČSR se stává neudržitelnou, že československá vláda není s to dohodnout se s německou menšinou a také již není schopna zvládnout situaci na svém území. Celá akce měla být přípravou pro zákrok Německa „v zájmu udržení klidu a pořádku“ v Československu. Československá vláda však nacistickým silám nedopřála čas k uskutečnění tohoto záměru. Ve svém postupu vycházela ze skutečnosti, že čtvrtým plánem splnila všechny požadavky henleinovců, že v okamžiku jejich pokusu o puč není již vůči nim ani vůči Západu vázána v tomto směru žádnými závazky. Pod tlakem veřejnosti byla vláda nucena rázně zakročit. Již 13. září vyhlásila v řadě většinově německých okresů stanné právo, které pak 15. září rozšířila na další. 16. září 1938 vláda úředně rozpustila SdP a její úderné formace, vydala zatykač na vedoucí činitele SdP Henleina, K. H. Franka a další. Henlein v rozhovoru se členy Runcimanovy mise 14. září požadoval připojení německých oblastí k říši. Po útěku Henleina a většiny vedení SdP do říše bylo zveřejněno prohlášení vysílané německým rozhlasem, ve kterém Henlein vyhlášoval Československu nejostřejší boj a vyzýval k ozbrojenému povstání.

Československá vláda k odražení puče nasadila policii, četnictvo i dobrovolníky z řad českého obyvatelstva. V některých místech došlo také k otevřeným střetům s ozbrojenými oddíly Sudetoněmecké strany.

Již 14. září byl na celém území republiky obnoven pořádek; nepokoje nenabývaly větších rozměrů. Pokus SdP o rozvrat, o puč, byl neúspěšný.

Henleinovský puč, dlouho a intenzívně připravovaný SdP za vydatné pomoci fašistického Německa, ztroskotal nejen fakticky, ale i politicky. SdP tím utrpěla porážku u sudetoněmeckého obyvatelstva, u evropské veřejnosti a také u nacistického Němec-

ka. Tím se zhroutila dosavadní úloha SdP, německé páté kolony uvnitř Československa. Za této situace se Henleinova strana stala v dalším vývoji pro Německo k útoku proti ČSR obtížněji použitelnou.

Nacistické Německo využívalo neúspěšného puče ke stupňování zběsilé kampaně proti Československu. Hitlerovská propaganda, tisková i rozhlasová, se rozjela; opět byl svět zavalen spoustou „důkazů“ o „krutém pronásledování Němců v ČSR“. Psychologická ofenzíva měla znovu roznítit útočnou a válečnou psychózu mezi německým obyvatelstvem v pohraničí a také rozpoutat válečnou psychózu v celé Evropě.

Důležitým nástrojem tohoto tažení se stala teroristická organizace SdFk – Sudetendeutsche Freikorps, budovaná urychleně na území říše. Byla zřízena 17. září 1938 na přímý rozkaz Hitlera. (*Koutek, J.: Nacistická pátá kolona v ČSR, s. 232 – 233.*) Oddíly freikorpsu ihned po svém ustavení dostávaly rozkazy k podvrtným a bojovým akcím proti Československu. Podle Hitlerova rozkazu byl velitelem SdFk Henlein, jeho zástupcem byl K. H. Frank. Vrchní velení německé armády určilo Henleinovi jako vojenského poradce pplk. Koechlinga. Náčelníkem štábu byl bývalý senátor SdP Pfogner, intendantním správcem inženýr Schreiber, náčelníkem zpravodajské složky dr. Roschke. Členy štábu byli i náčelníci čtyř a později pěti podřízených složek SdFk.

Jedna z těchto skupin byla vytvořena ve Vratislavi (Slezsko) a velel jí dr. Fritz Köllner. Koncem září se rozdělila na skupinu „Dolní Slezsko“, jíž velel F. Strauss, a „Horní Slezsko“ s původním velitelem. Sídlem další skupiny byly Drážďany; vedl ji bývalý poslanec SdP dr. May. Čtvrtá skupina byla v Bayreuthu v čele s Brandnerem. Pátá skupina sídlila ve Vídni a jejím velitelem byl Fr. Búrger. Podléhal jí speciální úsek v Linci, vedený H. Westem.

Freikorps měl v podstatě vojenskou organizaci a dislokace jednotlivých skupin byla zvolena tak, aby obklopovaly československé hranice s Německem po celé jejich délce.

Všechny hitlerovské organizace a formace pečovaly o výstavbu SdFk. Hlavní úlohu však mělo velení SA. Z jeho rozkazu byla 18. 9. 1938 vytvořena hustá síť sběrných odvodových a výcvikových středisek freikorpsu, jejichž dislokace se kryla s rozmístěním standart SA. S jejich pomocí byl prováděn výcvik, vystrojování, zásobování a také stravování oddílů freikorpsu.

Úkoly a poslání freikorpsu stanovil Hitler. SdFk měly trvale znepokojovat obyvatelstvo podél československé hranice, provádět menší útoky proti četnickým hlídkám a strážnicím, vystupovat jako teroristické skupiny. Svou činnost měly skupiny i oddíly zahájit co nejrychleji. (*Koutek, J.: Nacistická pátá kolona, s. 234 – 235.*)

V rozkaze číslo I. velitelství SdFk stálo: „Vzhledem k tomu, že příliv do dobrovolnického sboru je příliš veliký, nařídil K. Henlein, že početní stav dobrovolnického sboru bude omezen na 40 000 mužů.“ (*Hruška, E.: Pohoří divočáků, s. 85.*)

Jen v období od 19. do 26. září učinil Sudetoněmecký dobrovolnický sbor více než 300 bojových akcí. Výsledkem první etapy jeho činnosti bylo více než 1500 zajatců, 25 ukořistěných kulometů a množství dalších zbraní a výzbroje. K největším akcím došlo ve **Skalně u Chebu**, **Vyšším Brodě**, **Vejpřtech**, v **Rumburku**, ve **Varnsdorfu** a v **Šluknovském výběžku**. Za nejzdařilejší bylo označeno počínání dobrovolnického sboru v **Aši** a na **Ašsku**. Ještě před podepsáním mnichovského diktátu byl celý ašský výběžek obsazen dobrovolnickým sborem, kterému asistovaly dvě roty zbraní SS. Jednotky SS operovaly v téže době i na Chebsku. (*Hruška, E.: Pohoří divočáků, s. 26.*)

Podle závěrečné zprávy pplk. Koechlinga si činnost SdFk vyžádala život 110 československých občanů, desítky jich bylo raněno a 2019 jich bylo odvléčeno do Německa. (*Komu sluší omluva, s. 26-27.*) Činnost SdFk byla organickou součástí celého systému příprav k ozbrojené agresi fašistického Německa proti ČSR. Činnost SdFk řídila vedoucí místa nacistického Německa, německé vrchní velitelství a přímo Adolf Hitler.

Prostřednictvím freikorpsu organizovalo Německo drobnou válku po celé délce československo-německých hranic (2100 km) jako přípravu k ozbrojené agresi.

Série drobných incidentů a ozbrojených srážek na hranicích mohla snadno přerůst ve válečný konflikt. Fašistické Německo sice nevyhlásilo Československu válku, avšak vzhledem k vojenské doktríně Německa, která kladla důraz na plné využití momentu překvapení, bylo absurdní očekávat ze strany německých agresorů formální vypovězení války.

Je možno konstatovat, že v druhé polovině září 1938 organizovalo hitlerovské Německo prostřednictvím formací SdFk v jisté formě a na určité úrovni de facto válečný stav proti ČSR. Tuto skutečnost konstatovala i československá exilová vláda v oficiálním dokumentu z února 1944. Na přímý dotaz britského ministerstva zahraničí sdělila tehdy (28. února 1944) československá vláda britskému, americkému, sovětskému a čínskému velvyslanci oficiální nótou, že Československo je ve válečném stavu s fašistickým Německem od 17. září 1938. (*Hruška, E.: Pohoří divočáků, s. 85.*)

Vnitřní krize, která byla v okamžiku henleinovského puče řešena energickými opatřeními československé vlády, se obnovovala na mezinárodním základě. Československá otázka se stala předmětem jednání západních mocností s hitlerovským Německem. Nacistické Německo postupovalo podle promyšleného a předem zpracovaného plánu k rozbití a ovládnutí ČSR. (*Čelovský, B.: So, oder so, s. 149 – 150.*)

Otázka splnění nacistických požadavků vůči Československu se stala pro pravicové síly na Západě výrazně aktuální. Obávaly se možnosti, že kdyby se ČSR postavila Německu na odpor a pokusila se zorganizovat mezinárodní obrannou frontu proti fašistickému Německu, mohlo by to vést k otřesu všech reakčních vlád v Evropě, nevyjímaje hitlerovské Německo. Také proto přijal britský premiér na jednání v Berchtesgaden Hitlerův požadavek na odtržení československých pohraničních území s německou většinou. Na britsko-francouzských poradách 18. září se obě

velmoci dohodly, že vyvinou nátlak na československou vládu, aby dala souhlas ke splnění Hitlerových požadavků. Již druhý den odevzdali britský a francouzský velvyslanec v Praze československé vládě nóty obsahující doporučení, aby Československo předalo oblasti obývané Němci Německu. „*Obě vlády jsou přesvědčeny... setrvání oblastí převážně obývaných sudetskými Němci v rámci hranic československého státu nemůže být... prodlužováno, aniž by tím byly ohroženy zájmy samotného Československa a zájmy evropského míru.*“ (Mnichov v dokumentech I., s. 144 – 145.)

Československá vláda stála před zásadním rozhodnutím. Západní mocnosti, zejména Anglie a Francie, byly odhodlány donutit ČSR k přijetí diktátu za každou cenu. Možnost přijmout sovětskou pomoc proti vůli Západu rozhodující kruhy československé politiky odmítaly.

Většina československých občanů projevovala odhodlání bránit republiku. Zde se nepočítalo s kapitulací, ale jen s obrannou válkou. Výrazně stoupl kurz Sovětského svazu; bylo o něm všeobecně známo, že se nepodílí na politice appeasementu a že je odhodlán poskytnout ČSR pomoc. (Majskij, J. M.: *Mnichovské drama*.) Se souhlasem byl přijímán postoj KSČ, jejíž představitel K. Gottwald odmítl ve stálém výboru Národního shromáždění západní diktát a vyzýval k obraně.

První odpověď vlády na anglo-francouzské návrhy byla vcelku zamítavá. Nóta, která byla předána francouzskému a anglickému velvyslanci, znovu vyjadřovala ochotu k řešení německé otázky na základě čtvrtého plánu a požadavky Západu označovala za nepřijatelné. V závěru pak pokračovala: „*V této rozhodující chvíli neběží jen o osud Československa, nýbrž také o osud jiných zemí, zvláště pak Francie...*“ (Mnichov v dokumentech I., s. 149 – 151.)

V noci z 20. na 21. září předložili britský a francouzský velvyslanec prezidentu Benešovi požadavek, aby československá vláda vzala svou odmítavou odpověď zpět a aby přijala britsko-francouzské návrhy. Prohlásili, že setrvá-li československá vláda na odmítavém

stanovisku a vznikne-li z této situace válka, bude za ni odpovědno Československo a Francie setrvá v neutralitě.

Na druhý den, 21. září, se vláda podrobila ultimátu; anglo-francouzské návrhy přijala a oznámila to nótou oběma západním velmocím. (*Mnichov v dokumentech I., s. 169.*) Pro veřejnost vydala vláda prohlášení, v němž podmiňovala svou kapitulaci ultimativním nátlakem západních velmocí.

Zprávy o kapitulaci způsobily ve veřejnosti bouři odporu. Druhého dne nesouhlasné demonstrace vyvrcholily generální stávkou. V Praze a v jiných městech se konala protestní shromáždění žádající okamžité odstoupení vlády. Kapitulace vlády přiměla některé politiky, aby se ještě v poslední chvíli pokusili o obrannou akci. 21. září se sešli vedoucí představitelé KSČ s demokratickými politiky, většinou z mladé generace, a smluvili se, že na druhý den na připravované manifestaci před parlamentem ohlásí vytvoření **Výboru na obranu republiky** v čele s Lad. Rašínem. Na velkém shromáždění lidu promluvil Klement Gottwald a žádal vytvoření vlády, která bude bránit republiku. Vystoupil také Rašín a další. K manifestaci na obranu republiky se přidali i někteří generálové. Byla zvolena delegace, která byla vyslána k prezidentu Benešovi.

Prezident jmenoval novou úřednickou vládu generála Syrového; to vzbudilo naději, že bezprostřední nebezpečí kapitulace je odvráceno. Vedoucí místo armády v nové vládě manifestovalo úsilí Československa o zachování vnitřní stability. Ustavením Syrového vlády byla vlna demonstrací zastavena.

Prvním aktem Syrového vlády byla mobilizace armády. Vyhlášena byla rozhodnutím prezidenta republiky, oznámena rozhlasem 23. září 1938 v půl jedenácté večer. Ještě téže noci začali mobilizovaní vojáci nastupovat ke svým útvarům a do pohraničních pevností.

V době, kdy Syrového vláda vyhlášením mobilizace podnikla rozhodný krok k obraně republiky, došlo i v mezinárodním vývoji k významnému zvratu; anglo-německá jednání v Godesberku, probíhající 22. a 23. září, ztroskotala.

Hitlerovi již nestačily požadavky odstoupení německých oblastí v ČSR, původně přijaté v Godesberku, a předložil nové požadavky:

- **nároky polské a maďarské vlády vůči Československu na odstoupení oblastí;**
- **další německé územní požadavky, do nichž spadala všechna československá významná vojenská opevnění, jejichž odříznutím se ČSR měnila v bezbranný útvar.**

Důležitou součástí Hitlerova memoranda bylo rychlé a časově termínované odstoupení požadovaných území. Žádalo okamžité „*stažení československé branné moci, policie, četnictva, všeho úřednictva a pohraniční stráže....Toto území bude dne 1. října odevzdáno Němcku....*“ (Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, s. 268 – 270.)

Cíl likvidovat Československo byl v memorandu tak jasný, že z memoranda byla vypuštěna záruka o garanci zbytků země. Rovnalo se to nejtvrdším podmínkám, které se mohou diktovat poraženému státu po prohrané válce.

Ještě před skončením godesberské schůzky odpoledne 23. září dal Chamberlain informovat československou vládu, že v průběhu jednání došlo k ostrým rozporům a že je třeba být připraven na nejhorší. Poté následovalo oficiální sdělení, že „*francouzská a britská vláda nemohou dále brát zodpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat.*“ Tato informace usnadnila Syrového vládě připravovanou mobilizaci.

Po ztroskotání godesberských jednání vyhlásila částečnou mobilizaci i Francie. Patnáct francouzských divizí se začalo stahovat k Maginotově linii. Také Anglie učinila vojenská opatření pro případ války. Lidový komisariát obrany SSSR oznámil 25. září francouzskému generálnímu štábu vojenskou pohotovost armády Sovětského svazu a přesun třiceti divizí k západním sovětským hranicím. (Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, s. 271.)

Neúspěch politiky appeasementu v Godesberku vedl k vytvoření protiněmecké fronty, ke vzniku vojenského uskupení opřehého

o československý spojenecký systém, v jehož rámci měla významnou úlohu československo-sovětská spolupráce. Tato fronta nabývala výrazný charakter od 23. do 28. září, byla však jen jednou stránkou mezinárodního vývoje.

Československý velvyslanec v Londýně odevzdal 25. září premiéru Chamberlainovi odpověď československé vlády na Hitlerovo godesberské memorandum. Prohlašuje se v něm, že požadavky Hitlera v jejich nynější formě jsou pro československou vládu nepřijatelné, že vláda považuje za povinnost postavit se na svrchovaný odpor. „**Národ svatého Václava, Jana Husa, T. G. Masaryka nebude národem otroků....**“ (Olivová V.: *Dějiny první republiky*, s. 272.)

Odpověď československé vlády vyvolala Hitlerovu zběsilou reakci. V Berlínském sportovním paláci pronesl 26. září projev, který byl jediným zuřivým útokem na Československo; byl soustředěn proti prezidentu Benešovi, který prý intrikami oddaluje splnění oprávněných německých požadavků. Anglickému velvyslanci Hitler oznámil, že pokud Československo nepřijme jeho godesberské požadavky do středy 28. září do 14 hodin, zahájí proti Československu válku. (Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, s. 273.)

Druhou rovinu mezinárodního vývoje tvořila diplomatická aktivita západních velmocí. Politická opozice proti appeasementu v Anglii ani ve Francii nebyla dostatečně silná, aby prosadila vlastní politický kurz. Proto bylo i nadále hlavní linií politiky obou vlád vyřešit československou krizi „smírnou cestou“ – přinutit Československo k přijetí požadavků Hitlera. Tímto způsobem byl paralyzován československý spojenecký systém, tvořící základ vojenské protiněmecké fronty. Tato politika se přímo dotýkala i Sovětského svazu, usilovala o jeho izolaci a vyloučení z evropské politiky. Vycházela z antisovětských pozic vládnoucích tříd kapitalistických zemí, obávajících se více demokratického revolučního dělnického hnutí než německého fašismu.

Během londýnských porad 25. a 26. září přiměla Anglie francouzskou vládu k souhlasu s požadavky Hitlerova memoranda

a k odmítnutí pomoci Československu. Na základě falešných předpokladů byla přijata teze, že Francie ani Anglie nemají praktickou možnost Československu pomoci. Svůj vliv sehrálo rovněž Hitlerovo prohlášení, že „pokládá Anglii a Německo za hradbu proti rozkladu zejména z Východu“. (*Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 276.*). Nyní šlo již jen o to, jak donutit Československo k přijetí „nového diktátu“.

Na pomoc přispěla americká diplomacie návrhem na mezinárodní konferenci, z níž by byl vyloučen Sovětský svaz. Vláda Spojených států se vyslovila pro „mírové řešení“. Československá vláda pod novým tlakem svolání konference přijala. Předpokládala, že bude k takové konferenci pozvána.

Britská vláda znovu začala vyjednávat s Hitlerem a ujišťovala jej o zbytečnosti napadení Československa. Hitlerova vyděračská politika zvítězila. Přitom síly nacistů nebyly takové, jak je prezentoval Hitler. V Německu byla nálada velmi stísněná, skupina generálů začala připravovat puč proti Hitlerovi, vojenští odborníci se války obávali. (*Československá vlastivěda II., s. 516 – 517.*)

Zprostředkování se ujal fašistický diktátor Mussolini. Na podnět USA a Velké Británie se obrátil na Hitlera s návrhem uspořádat konferenci čtyř mocností. Hitler nabídku přijal.

29. září se sešli v Mnichově Chamberlain, Daladier, Hitler a Mussolini. Československo pozváno nebylo. Sovětské nároky na prizvání k účasti byly odmítnuty. Českoslovenští zástupci směli pouze čekat za dveřmi na výsledek. Základem pro jednání byl Mussoliniho návrh, který mu připravili nacisté. Byl to plán okamžitého obsazení pohraničních oblastí Československa na základě Hitlerova memoranda.

Celá konference probíhala jako diskuse k předloženým návrhům. Všichni zúčastnění byli spojeni jedním společným záměrem, přijmout tyto návrhy a tím zlikvidovat československý odpor.

Po téměř rok trvajícím Hitlerově přímém náporu na Československo zůstával celý „československý problém“ stále otevřený. Nesporně složitá, obezřetná, ale úporná a cílevědomá obrana

Československa, řízená prezidentem Benešem, vytvořila z Československa světový problém hrozící přerůst ve válečný konflikt. Proto také byl předložený návrh po krátké diskusi přijat. Hitlerovo ujištění, že nejde o zničení Československa, ale o zabezpečení míru, bylo jen **další lživou argumentací**. Mnichovská dohoda splnila Hitlerovy požadavky na odstoupení československého pohraničního území, byly přijaty i lhůty, jak je určil Hitler. Sporné otázky i rozdíly mezi původními anglo-francouzskými návrhy a Hitlerovými požadavky měl řešit mezinárodní výbor. Ve zvláštním ujednání se hovořilo o garanci nových československých hranic. Německo a Itálie vázaly svůj souhlas na splnění územních požadavků Polska a Maďarska. (*Komu sluší omluva: Dohoda zvaná mnichovská*, s. 34 – 36.)

Výsledek dohody byl odevzdán československým zástupcům jako ultimátum. Západní představitelé se vrátili do svých zemí, postavili se do čela připravené pseudopacifistické kampaně a přijali hold dezinformované veřejnosti, která uvěřila, že mnichovskou dohodou se podařilo odvrátit nebezpečí války a zachránit mír. Velmi brzy se však ukázal pravý opak, zachráněn byl pouze hitlerovský režim, který postupně rozpoutal druhou světovou válku.

Československá vláda byla postavena před poslední osudové rozhodnutí – přijmout mnichovský diktát, nebo se v poslední chvíli pokusit o obranu. Mnichovskou dohodou se Československo ocitlo v naprosté mezinárodní izolaci. 30. září 1938 československá vláda mnichovský diktát přijala. Zlomení československého odporu zásahem velmocí v Mnichově a rozrušení československého státu bylo hlubokou tragédií pro široké lidové vrstvy. Lidové odhodlání bránit republiku vyznělo naprázdno. Zprávy o výsledcích konference vyvolávaly zděšení. S rozbitím státu se hroutil i československý demokratický systém – systém pluralitní parlamentní demokracie.

Československo bylo mnichovskou dohodou mezinárodně izolováno, územně okleštěno, vojensky oslabeno, ekonomicky ochromeno a politicky vnitřně rozvráceno.

Mnichov je největší tragédií i katastrofou našich novodobých národních dějin. Stal se nezbytným důsledkem politiky vládnoucí třídy, důsledkem politiky německé iredenty v ČSR a fašistického Německa. Je výsledkem politiky usmiřování fašistického Německa západními velmocemi, které si tak chtěly zabezpečit své postavení.

ČINNOST SDP V NĚMECKÉM JAZYKOVÉM OSTRŮVKU

V květnu 1935 byl změněn název Sudetoněmecké vlastenecké fronty (SHF) na Sudetoněmeckou stranu (SdP).

Ve volbách 19. května 1935 do poslanecké sněmovny obdržela SdP v ČSR 1 249 407 hlasů a získala 44 mandátů v poslanecké sněmovně. Téměř 70% československých Němců jí odevzdalo svůj hlas. Henleinovci prokázali, že ovládli německou menšinu v ČSR. To se projevilo i na růstu členské základny. V září 1935 vykazovala SdP 384 392 členů a v prosinci 1936 již téměř půl milionu. (Srovnej: *Hruška, E.: Pohoří divočáků, s. 52 – 53.*)

O činnosti SdP vypovídají i volby v německém ostrůvku na Vyškovsku, kde SdP získala 43,27% všech německých hlasů a do zemského zastupitelstva 59,3% hlasů.

Z výpovědi válečného zločince Josefa Drabka (ortsleiter ve Vyškově) u Mimořádného lidového soudu v Brně se dovídáme, že vedoucím SdP v německém ostrůvku (bezirksleiter) byl J. Fleischhacker z Rostěnic, vojenský výcvik Volksdeutsche Mannschaft měl na starosti učitel M. Frank, působící v Lysovicích a v Komořanech. Na příkaz vojenského útvaru v Breslau rozvíjeli podvratnou činnost na území Československa, pořizovali seznamy osob české národnosti, které byly politicky činné a pro nacistické Němce nepohodlné. Antonín Richter z Terešova měl zjišťovat situaci na vojenském letišti ve Vyškově, plán letiště, počty letadel atd. Za tuto činnost obdržel vyznamenání. (Moravský zemský archiv Brno, MLS C 141, K 275.) Obžalovaný Drabek byl členem SdP od r. 1937 v Kučerově; vedoucím funkcionářem v obci byl Rudolf

Reich. V Lysovicích byl místním vedoucím SdP A. Sperka. (Kronika obce Lysovice.) Ve všech obcích německého ostrůvku byly místní organizace SdP, jak dokazuje protistátní činnost organizovaná a řízená krajským vedoucím SdP Ing. Foltou z Brna.

Protistátní činnost byla ovlivňována rovněž nacistickými předáky z Německa. Ant. Richter (Terešov č. 5) navázal a udržoval spojení s ústředím abwehru ve Vratislavi. Odtud dostával pokyny, jak mají v podvratné činnosti postupovat. Své cesty do Vratislavi zakrýval návštěvami svého syna, který zde pracoval jako číšník. V roce 1937 organizoval tajné hnutí – organizaci, která uskutečňovala pokyny abwehru v akcích proti Československu a proti českým občanům v německém ostrůvku. Skupina se scházela v Terešově v čísle 10. Schůzek se účastnili Fr. Hausner z č. 125, M. Janetschek z č. 116, A. Rolný z č. 41, J. Fischer z č. 20, Jan Schurius z č. 6, všichni z Hlubočan. Dále z Terešova kromě A. Richtera H. Pleva z č. 14, Jan Richter z č. 7.

Počátkem května 1938 v německém ostrůvku, stejně jako v okolních vesnicích, postavili tradiční máje. Většinou byly vyzdobené v českých národních barvách, na ostrůvku však převažovaly velkoněmecké prapory. V Komořanech vlály na stožárech máje prapory se stuhami jen v říšských barvách. Na upozornění českých občanů obecní úřad, v němž všechny vedoucí funkce měli Němci, odmítl provokaci řešit. Musela proto zakročit četnická stanice. Při úpravě výzdoby na stožárech shromáždili se němečtí občané a mládež. Za zpěvu německých písní a skandování protičeskoslovenských hesel („Češi ven, Hitler sem“) byla výzdoba upravena podle československých zákonů. Komořanští Němci dodržování československých zákonů chápali jako křivdu, kterou podle vyjádření jejich představitelů „budou hlásit do říše“.

Kromě těchto drobných provokací typických ve zněmčelém ostrůvku uskutečnily organizace SdP 1. května 1938 tábor lidu. Za masové účasti Němců – kolem tisíce přítomných – vystoupil krajský vedoucí SdP Ing. K. Folta a A. Ruth, rolník z Chornice. Hlavní pozornost byla věnována postupu Henleinovy strany při

prosazování karlovarských požadavků k rozbíjení Československa. Shromáždění vyslovili souhlas s postupem Henleinovy strany, karlovarské požadavky považovali za minimální a žádali jejich bezpodmínečné splnění. O vypjaté atmosféře rozpoutané nacistickou propagandou svědčí skutečnost, že účastníka tábora Jana Legnera z Hlubočan rozčilením ranila mrtvice. (*Vyškovské noviny, květen 1938.*)

V období všeobecné mobilizace zorganizoval A. Richter údernou skupinu z branců německé národnosti, kteří na jeho podnět nenastoupili vojenskou službu. Velitelem skupiny byl Jan Schurius, členy skupiny J. Legner (č. 33), A. Doleschek (č. 53), J. Fischer (č. 20), M. Janetschek (č. 116), A. Rolný (č. 41), J. Singer (č. 26), všichni z Hlubočin. Výzbroj dodal J. Menta z č. 85, zaměstnanec ústřední mlékárny v Brně. Zbraně získal od důstojníků Československé armády německé národnosti.

Každý vlastnil ruční granát a pistoli, celá skupina jednu strojní pušku. Skupina se skrývala ve sklepě domu č. 70. Čtyři dny po mobilizaci je převážel ředitel mlékárny Brno A. Mandel (Masná ulice č. 5) jednotlivě do okolí Pohořelic, kde pracovali u německých rolníků. Po okupaci pohraničního území se vrátili do Hlubočan. (*Moravský zemský archiv Brno, MLS – C 141, inč.1926 Lsp 939, K 182.*)

V rozsudku skupiny M. Bernard a spol. se konstatovalo, že koncem roku 1937 se utvořila v Kučerově skupina ordnerů, která připravovala půdu pro obsazení československého území německým vojskem. Měla za úkol obsadit důležité objekty, veřejné budovy a usnadnit útok německých vojsk. Ordneři konali tajná cvičení v okolí Kučerova, Hlubočan a Terešova. Měli stanovené úkoly, ošetřovali a ukrývali dodané zbraně. Velitelem této ozbrojené skupiny v Kučerově byl Jan Menta, bydlící v místě, jeho pomocníkem byl učitel tělocviku Bóhl z Lysovic, členy skupiny M. Bernard, R. Legner a Jan Witek z Kučerova. Zbraně byly skupině dodány v Hlubočanech, odtud je J. Menta a M. Bernard přenesli do Kučerova, uskladnili je ve stodole a v hasičském skladě. Dne

14. října 1938 byly dovezeny z Brna další zbraně – automatické pistole. **Skupina je rozdělovala dalším místním Němcům, kteří měli napomáhat při obsazování Československa. Ordnerská skupina v Kučerově vlastnila kromě opakovacích pistolí s náboji také dva kulomety.** (*Moravský zemský archiv Brno, MLS – C 141, inč. 1926, Lsp 939, K 182.*)

V protokolu výpovědi řídícího učitele A. Drápala je odhaleno stejné vytváření ordnerské skupiny v Hlubočanech. Odbojné hnutí **proti všemu českému** vedl A. Richter z Terešova. Účastníky skupiny byli Franz a Fritz Rolný, M. Janiček, Fr. Hausner. Jos. Singer, R. Manner, J. Schurius, J. Heger a čeští zrádci Ed. Plevka, Fr. Šprta a Jan Schöber. Příslušníci skupiny prováděli cvičení, střelbu z pistolí, jimiž byli všichni vyzbrojeni; měli ruční granáty a nálože. Zbraně a střelivo jim zaopatřoval J. Menta a Filip Singer, autodopravce z Hlubočan. Sklad výbušnin a tajnou skrýš měli v obci, ve břehu za transformátorem.

V rozsudku skupiny M. Bernard a spol. se konstatuje, že **podobné úderné skupiny byly vytvořeny i v dalších obcích jazykového ostrůvku. Příslušníci ordnerských skupin se spolčili úkladně proti republice, vešli v nepřímý styk s cizími vojenskými činiteli a spáchali zločin úkladů proti republice.** (*Moravský zemský archiv Brno, MLS – C 141, inč. 1926, Lsp 939, K 182.*)

POMNICOVSKÉ ČESKOSLOVENSKO

Během několika málo dnů po mnichovském diktátu se Československo změnilo z nezávislého a samostatného státu na vazalský útvar, který se rychle přizpůsoboval požadavkům nacistického Německa. Hlavní nástroj nátlaku na ČSR byl v rukou fašistického Německa. Jeho armáda vpadla 1. října do Československa bez předchozího stanovení linie, na které se měla zastavit, jak prosadil Hitler v mnichovském diktátu. Během týdne byla okupace čtyř hlavních pohraničních pásem dokončena. 2. října svolal Hitler členy zvláštní mezinárodní komise, složené ze zástupců Anglie, Francie, Německa a Itálie (v úloze pozorovatele byl československý velvyslanec v Berlíně Mastný) a autoritativně oznámil, že linie pátého pásma musí být totožná s linií jeho godesberského memoranda. Hitler si nadiktoval hranici, která již neřešila národnostní poměry, ale likvidovala hospodářskou a politickou samostatnost ČSR. Pomocí této mezinárodní komise realizovalo Německo více, než původně požadoval Hitler. **K 10. říjnu 1938 okupovalo fašistické Německo území o rozloze 28 679 km², kde žily 3 593 000 obyvatel, z toho 727 000 Čechů.** (*Král, V.: Dny, které otřásly ČSR, s. 301.*)

Mnichovskou dohodu od prvního dne existence Německo soustavně porušovalo. Jejím porušením bylo Beckovo ultimátum z 30. září 1938, Hitlerův diktát ve věci pátého okupačního pásma a také pozdější vídeňská arbitráž, Hitlerovo odmítnutí garancí a konečně nacistická okupace zbytku Československa v březnu 1939. Žádný ze signatářů mnichovské dohody proti jejímu porušení neprotestoval.

Vídeňskou arbitráží 2. listopadu 1938 bylo načas ukončeno pomnichovské dělení Československa. Československý stát ztratil 41 098 km² území a 4 879 000 obyvatel, z nichž jeden a čtvrt milionu byli Češi a Slováci (22%). Nenahraditelné škody přineslo toto dělení ekonomice. Ztráty představovaly asi 40% průmyslové kapacity ČSR. Byla ztracena většina báňského, sklářského a textilního průmyslu. ČSR přišla téměř o celou hnědouhelnou těžbu a o polovinu těžby černého uhlí. (*Dějiny Československa II., s. 330-331; také Československá vlastivěda II., sv. 2, s. 522.*) Okleštěná republika představovala protáhlý pruh země neschopný vlastního hospodářského života a vlastní obrany.⁹

Nové hranice mezi Německem a českými zeměmi byly stanoveny 21. října 1938 a bylo dokončeno obsazení pohraničí fašistickým Německem. Německé obyvatelstvo, jehož většina podporovala Henleina, se stalo součástí říše a říšskými občany.¹⁰ 4. prosince 1938 se konaly v zabraném území volby do říšského parlamentu. Z voleb byli vyloučeni občané české národnosti a Židé. **Pro kandidátku, na níž vedle Hitlera byl také Henlein a K. H. Frank, hlasovalo 98,9 % Němců v Sudetech.** (*Komu sluší omluva, s. 43.*)

Henleinovské iluze o svébytnosti sudetských Němců se rozplynuly začleněním pohraničních oblastí k říši. Jen v severních Čechách byla vytvořena zvláštní sudetoněmecká oblast. V dubnu 1939 získala statut sudetoněmecké župy.

Ve všech německých oblastech připojených k říši byly odstraněny demokratické svobody a zrušena občanská práva, jež měli Němci zajištěna v Československu. Okamžitě byly rozpuštěny všechny spolky, svazy, tělovýchovné organizace a politické strany. Rozpuštění se netýkalo jen zbytků německých demokratických organizací, ale všech organizací včetně henleinovské SdP.

9. Hitler vedl rozhraní mezi zbytkem republiky a uchvácenými územími tak, aby důsledně narušovalo vnitrostátní československé komunikace. K tomu neváhal zabrat i ryze české oblasti.

10. Obyvatelé v zabraných územích (a Němci uvnitř zbytkové republiky) měli právo opce pro ČSR, nebo Německo. Naprostá většina Němců optovala pro Německo.

Ve veřejném životě byly provedeny rozsáhlé čistky, při nichž byly důsledně uplatňovány nacistické rasové zákony. Mnoho Němců bylo zatčeno, vězněno a jako nepohodlné živly byli deportováni do koncentračních táborů. Nebývale vzrostla migrace z okupovaného pohraničí. **Před koncem roku 1938 uprchlo 114 577 Čechů, 11 647 Němců – antifašistů, 7 325 Židů a přes 1000 osob různých národností.** (*Komu sluší omluva, s. 42.*) Po ústupu Československé armády bylo české obyvatelstvo v okupovaném území vydáno všanc nacistické zvůli a teroru. Řádění nacistických ordnerů nabylo takových rozměrů, že K. H. Frank vydal nařízení, podle něhož mohlo jedině gestapo zatýkat nespolehlivé lidi a zabavovat jejich majetek. Tedy teror posvěcený zákonem. **Vedle zatýkání levicově orientovaných Čechů a Židů státní policií docházelo k plenění a ničení českých i židovských obchodů a k vypalování synagog. České školy byly zavřeny a jejich učitelé vyhnáni za demarkační čáru, školní knihy byly veřejně spáleny. Veškeré české nápisy byly odstraněny, ochrana menšin pro české obyvatelstvo nebyla. Němčina se stala jedinou úřední řečí. Tak vypadala nacistická karikatura práva národů na sebeurčení, na kterou se henleinovci vždy odvolávali.** (*Král, V.: Pravda o okupaci, s. 100 – 101.*)

Po mnichovském diktátu docházelo k postupnému rozkladu demokratických stran v českých zemích. Především „hradní blok“, vedený Edvardem Benešem, nepřežil pád poměrů, rozpadl se doslova přes noc a postupně vyklidil pozice ve vládě. V bývalém vládním táboře panovala demoralizace, ideologická bezradnost a dezerce. Počátkem října příslušníci různých opozičních směrů na společné schůzce s několika generály uvažovali o možnosti vytvoření vlády obrany republiky. Pokusy nakonec ztroskotaly pro nerozhodnost a nejednotnost těchto politiků.

Na zasedání politického komitétu 3. října požadoval generál Krejčí vytvoření vlády silné ruky, vlády autoritativní, prosté politických stran. Večer se u Beneše sešel politický komitét a požadavek vlády silné ruky zamítl. (*Král, V.: Dny, které otřáslý ČSR, s. 299 – 300.*)

4. října 1938 byla ustavena nová vláda v čele s premiérem generálem Syrovým. Byla to opět vláda úřednická, jejíž profil udávali krajně pravicoví agrárníci Chvalkovský a Feierabend.

Nástup krajní pravice vysunul do popředí i otázku změny ve funkci prezidenta republiky. Nátlak přicházel jednak z Berlína¹¹, kde Hitler dával najevo, že vyjde vstříc plánům pravicového bloku s podmínkou, že v Praze odejdou z politického života všichni, kdož se opovážili oponovat Německu. Jeho vzkazy přiváželi do Prahy zejména generál Husárek, ministr Vavrečka a bankéř Preiss. Doma pro abdikaci Beneše pracovali Hodža, Ježek,... vlastně celý pravicový blok. (*Král, V.: Dny, které otřáslý ČSR, s. 304 – 305.*)

Posledním státním aktem prezidenta Beneše bylo jmenování nové Syrového vlády 4. října 1938. Následujícího dne, 5. října 1938, abdikoval ze své funkce prezident. Uchýlil se do ústraní v Sezimově Ústí. Berlínská vláda však kategoricky žádala, aby opustil zemi. K jeho urychlenému odjezdu z vlasti 22. října 1938 přispěly **i opakované žádosti Syrového vlády.**

Odchod dr. Beneše z politické scény přesně vyjadřoval degradaci české buržoazní politiky, její slabost vůči Berlínu a postupující posun doprava. Pod tlakem hitlerovského Německa se po Mnichovu rozpadla i politická struktura Československa. Při jednáních v Berlíně naznačil Ribbentrop Chvalkovskému, že Německo předpokládá, že v českých zemích bude znemožněna existence Komunistické strany Československa. Syrového vláda několikrát o komunistické straně jednala. Její návrhy, aby se strana rozpustila, byly odmítány. Jednání umožnilo připravit zastavení činnosti a vybudovat ilegální politickou síť. 20. října 1938 byla rozhodnutím vlády činnost komunistické strany v českých zemích zastavena.

V listopadu a prosinci 1938 se postupně rozložil blok českých republikánských stran. Z iniciativy agrární strany a za podpory Národního sjednocení se vytvořila strana totalitního typu – Strana národní jednoty. (*Tomášek, D.: Deník druhé republiky, s. 83*

11. Na Hitlerovo kategorické: „Buď Beneš, nebo já!“ dnes rádi zapomínají Benešovi kritici.

a další.) V jejím čele stál Rudolf Beran. Do **Strany národní jednoty** vstoupila **Národní obec fašistická, katolická lidová strana** a později také většina **české národně socialistické strany**. Strana národní jednoty se vyhlášovala „za výhradní nositelku mocenské vůle národa“ a také nacistická rasová teorie vedla tuto stranu k tomu, že z národní pospolitosti vyloučila židovské obyvatelstvo. Vedle Strany národní jednoty byla v prosinci 1938 ustavena **Národní strana práce**. Její členskou základnu tvořila **sociálně-demokratická strana** a část členů **národně socialistické strany**. Na platformě strany rozvíjely činnost demokratické, socialisticky a komunisticky orientované skupiny.

Uvnitř pomnichovského Československa (označovaného také jako druhá republika) působila rovněž německá nacionální skupina. Němci žijící uvnitř nových československých hranic měli podle mnichovské dohody právo vystěhovat se do říše. Na základě nacistických pokynů však měli zůstat v ČSR i nadále a vytvářet uvnitř Československa „pátou kolonu“. Poslanci a senátoři bývalé Henleinovy SdP, žijící na území druhé republiky, se sdružili v **nacionálněsocialistickém bloku**.

Na příkaz z Berlína zůstala v Praze i nadále otevřena německá univerzita. Německá nacistická organizace v pomnichovském Československu udržovala intenzivní kontakty s Berlínem a postupovala podle jeho instrukcí. Přetváření politické struktury podle fašistického vzoru dávalo pravici možnost, aby plně ovládla stát. 30. listopadu byl zvolen za prezidenta republiky dr. Emil Hácha, starý soudní byrokrat, senilní figurka, přijatelný pro hitlevské Německo. V den prezidentských voleb podala vláda Syrového demisi. 1. prosince jmenoval prezident Hácha nový kabinet. Předseda nové vlády Rudolf Beran spolu s Františkem Chvalkovským a zástupcem Slovenska Karlem Sidorem určovali politiku nové vlády. Jejím utvořením se urychlil proces likvidace demokratických struktur. 15. prosince byl parlamentem přijat tak zvaný zmocňovací zákon. Tímto zákonem byl z politického života vyřazen parlament. Hlavní těžiště rozhodování bylo přeneseno na vlá-

du a prezidenta. Vláda mohla po dobu dvou let provádět všechna opatření podle svého rozhodnutí a prezident byl po dva roky zmocněn, aby na návrh vlády měnil ústavní zákony.

Na podkladě zmocňovacího zákona Beranova vláda 27. prosince rozpustila komunistickou stranu, vyřadila parlament a postupně likvidovala další volené orgány. Rozpustila zemská zastupitelstva v českých zemích a v řadě míst i volená místní zastupitelstva. Rovněž začala připravovat změny v ústavě.

Opatření Beranovy vlády tak pokračovalo v narušování a rozbíjení demokratických struktur republiky. Při uskutečňování těchto opatření se projevovala slabost pomnichovských vlád, jejich bezradnost a liknavost. Byly to vlády deziluze a šoku, potácející se na půdě okleštěného státu a jeho omezené suverenity.

Trauma z rozkladu hodnot a etických principů vyvolávalo nejen beznaděj, ale i hysterii. Byl hledán původce porážky a rozkladu, byl hledán viník a nepřítel. Rozpoutala se kampaň „proti tomu, co zklamalo“, to jest proti systému pluralitní parlamentní demokracie předmnichovské republiky, proti její vedoucí „hradní“ reprezentaci a proti obhájcům demokratických humanitních principů. Tragickou obětí krutého útlaku se stal v prosinci 1938 Karel Čapek.

NĚMECKÁ OKUPACE ČECH A MORAVY

Od počátku roku 1939 se situace ve střední Evropě stala předmětem častých politických rozhovorů představitelů fašistického Německa s Polskem a Maďarskem. Německo dávalo najevo, že se chystá okupovat české země, a slovenským separatistům naznačovalo, že vzniká možnost vytvořit slovenský stát pod německou ochranou. Maďarsku byla přislíbena Zakarpatská Ukrajina.

Beranova vláda, přestože měla dostatek informací o hrozícím nebezpečí, jemuž byla země vystavena, byla totálně neschopná učinit cokoliv, co by mohlo mobilizovat světovou i domácí veřejnost k podpoře ohrožené československé samostatnosti.

Hitler si vybral za záminku své intervence česko-slovenské rozpory. Jejich využitím si připravil příznivé podmínky, aby mohl ve vhodné chvíli vystoupit v úloze zachránce.

Politická režie nacistického Německa na jedné straně ubezpečovala vedoucí luďáky podporou k vyhlášení slovenského státu a na druhé straně podněcovala pražskou vládu, aby proti slovenským separatistům zasáhla. Situaci, která pak vznikla vyhlášením stanného práva na Slovensku a vytvořením nové slovenské vlády, která nepovažovala situaci za dostatečně zralou k odtržení Slovenska od českých zemí, využívá Německo.

13. března 1939 byl Jozef Tiso pozván k Hitlerovi. Rozhovoru s Hitlerem se zúčastnil kromě J. Tisa i Ferdinand Ďurčanský. Oba přijali návrh na vyhlášení samostatného slovenského státu.

V noci ze 14. na 15. března došlo k jednání mezi Hitlerem a prezidentem Háchou. Hitler oznámil „nezvratnou vůli“ okupovat

za několik hodin zbytek Československa. **Hácha, zodpovědný představitel státu i své třídy, podepsal vše, co vládcové třetí říše požadovali.** Bylo toho víc, než k čemu tohoto muže opravňovala platná československá ústava. V průběhu jednání bylo podepsáno nacisty připravené prohlášení. V jeho závěru se uvádí: „**Československý státní prezident prohlásil, že ve snaze sloužit této věci (zajištění klidu, pořádku a míru v části střední Evropy) a dosáhnout konečného uklidnění – klade osud českého národa a české země v plné důvěře do rukou Vůdce německé říše. Vůdce přijal toto prohlášení a rozhodl, že přijme český národ do ochrany německé říše a že mu zaručí autonomní vývoj národního života, odpovídající jeho svébytnosti.**“ (Československá vlastivěda II., s. 528 – 529.)

K prohlášení byly připojeny přílohy, v nichž se prezident Hácha a ministr Chvalkovský svými podpisy zaručili za klidný průběh okupace.

Stalo se i to, co dosud v českých dějinách neučinila žádná vláda, a také žádná jiná vláda v Hitlerem okupovaných zemích; z Pražského hradu nezaznělo slůvko protestu, nacistické kolony mohly pochodovat do Čech zaštitěny servilní žádostí „o ochranu“ a oficiální rozkazy české vlády jim uvolňovaly silnice. Tato vláda přivítala na Hradčanech Hitlera, předala mu státní moc, zbraně téměř milionové Československé armády a do rukou okupantových vložila rovněž celou administrativu. **15. březen 1939** se stal mezníkem ve vývoji českého národa. Jeho odvěký zápas o zachování existence a svobody skončil po dvacetiletí samostatného státu opět porobou. Byla to nejen tragédie, ale současně i svědectví o nedostacích koncepce československé státnosti, jak se realizovala pod vedením vládnoucí buržoazie. Nastala destrukce dosavadních hodnot a jistot, základy národní svobody, dosud považované za bezpečné, se zhroutily. Zklamala soustava zahraničních spojenců orientovaná na západ. Ukázalo se, že sociální a politické uspořádání vnitřních poměrů československého státu obsahovalo rozpory, které oslabily jeho soudržnost a pevnost. Bylo také

zřejmé, že podstatná část vládnoucí třídy se dala na cestu zrady. Národnostní uspořádání republiky se prokázalo jako problematické a v dané době neudržitelné. Zklamala i buržoazní demokracie jako celoevropský systém, který se zhroutil pod náporům fašismu.

Březnová okupace Československa posílila německý vliv ve střední a jihovýchodní Evropě. Přinesla fašistickému Německu podstatné zvýšení jeho válečného potenciálu. Jednak ovládnutím průmyslové výroby, především průmyslu strojírenského a hutního (Škodovy závody v Plzni, strojírenské závody v Praze, hutě na Kladně, strojírenské závody v Brně, hutě a doly na Ostravsku, to vše umožňovalo výrazně zvyšovat nacistickou válečnou produkci), jednak konfiskací československých armádních skladů. Podle Hitlerových údajů při projevu v Říšském sněmu 29. 4. 1939 získalo Německo v okupovaném Československu 1582 letadel, 469 tanků, 501 protiletadlových děl, 2175 děl různé ráže, 115 tisíc pistolí, 3 miliony dělostřeleckých nábojů, 43 tisíce kulometů, miliardu kusů pěchotního střeliva a další válečný materiál, zejména ženijní, spojovací, měřicí přístroje, motorová vozidla, světlomety a další. Okupace dále pak umožnila zapojit ekonomiku českých zemí do systému nacistického válečného řízeného hospodářství. Cíle vojenského plánu přepadení Československa „Fall Grün“, který na pokyn Hitlera zpracoval německý generální štáb, byly dosaženy. V územních výbojích německé říše se československý stát stal poměrně snadnou kořistí.

NACISTICKÉ ÚSILÍ O LIKVIDACI ČESKÉHO NÁRODA

Aby imperialistické agresi byla „dána“ právní forma, vyhlásil Hitler **16. března 1939** z Pražského hradu výnos o zřízení tzv. **protektorátu Čechy a Morava** (Protektorat Böhmen und Mähren). V úvodní části je uvedeno:

„Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa českomoravské země...“, že však „německá říše nemůže v těchto, pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír, tak rozhodně důležitých oblastech trpět žádně poruchy... jako mocnost dějinami a zeměpisnou polohou nejsilněji zainteresovaná... jest rozhodně rozhodnuta k zajištění základů rozumného středoevropského řádu. Dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešit tyto úkoly.“ (Vyškovské noviny č. 11 ze 17. III. 1939; také Sbírka zákonů a nařízení, ročník 1939.)

Nacisté od počátku okupace nastolili režim teroru, opřený o okupační armádu a policii. Teror provázal činnost okupantů od jejich vstupu na území Československa. Již v **noci na 15. března odjelo do Prahy zvláštní komando gestapa. Mělo pozatýkat především vedoucí funkcionáře komunistické strany. V době od 15. 3. do 23. 5. 1939 bylo zatčeno 4639 osob.** (Král, V.: Pravda o okupaci, s. 144.)

Koloniální režim vycházející ze zkušeností německého pangermanismu měl však v Československu řadu odlišností. Pohraniční oblasti se staly přímou součástí nacistické říše, české vnitrozemí

získalo statut tzv. protektorátu, Slovensko se ocitlo v postavení charakterizovaném jako ochranné území, některé části Slovenska byly obsazeny Maďarskem. Všechny tyto nové hranice, demarkační čáry a odlišnosti v okupačním režimu měly zabránit vytvoření jednotné protifašistické fronty všeho potlačovaného lidu.

Zdrojem veškeré moci v protektorátu byl **protektor**, přímý Hitlerův zástupce. Protektorátní vláda byla povinná předkládat protektorovi ke schválení všechny zákonné předlohy, výnosy, nařízení ap. Stejnou povinnost měly i nižší správní úřady, které nesměly přijmout žádné opatření bez schválení příslušného německého kontrolního úřadu. Říšský protektor zaměstnával v září 1941 – 1.119 Němců. (*Frajdl, J.: Nacistická perzekuce v českých zemích, s. 10.*)

Kolonizátoři si vybudovali k zabezpečení své nadvlády zvláštní státní správu – tzv. oberlandráty (Oberlandräte). Podléhaly jim všechny nižší české úřady v určeném obvodu. V dubnu 1939 bylo v Čechách 12 a na Moravě 8 oberlandrátů. Jejich počet i rozmístění se měnily. Ke každému oberlandrátu byla přidělena jednotka německé pořádkové policie nebo četnictva, úřadovny gestapa, sicherheitsdienstu, bezpečnostní policie, úřadovna abwehru, německý soud, posádka wehrmachtu a pracovní úřad.

Personál pro okupační úřady byl vybírán z řad sudetoněmeckých nacistů, kteří dobře znali český jazyk a politické poměry v zemi. Na ně připadá největší část odpovědnosti za zločiny a násilnosti okupantů vůči obyvatelstvu. Seznam příslušníků gestapa zveřejněný po válce obsahoval 586 jmen gestapáků – sudetských Němců. (*Král, V.: Pravda o okupaci, s. 143.*)

Na území protektorátu působila německá policie všech druhů. Gestapo mělo svá centra ve všech větších městech. Všechny úřadovny gestapa získaly po 15. březnu 1939 kartotéky a evidenci od československých institucí. Pražská úřadovna gestapa měla již od počátku okupace v seznamu rovněž všechny komunistické funkcionáře. (*Král, V.: Pravda o okupaci, s. 145.*)

Nacistický teror postihoval všechny vrstvy národa, hlavní nápor však mířil proti komunistům. V akci **Gitter**, prováděné od 15. břez-

na do května 1939, zaměřené proti komunistům a dalším organizátorům protifašistického hnutí, bylo zatčeno celkem 6411 osob, z nichž bylo 3251 později propuštěno. Zatčení vedoucí funkcionáři KSČ, němečtí emigranti a osoby židovského původu na základě tzv. ochranné vazby putovali do koncentračního tábora Buchenwald (asi 1500 osob). (*Český antifašismus a odboj*, s. 12.) Během sedmi měsíců bylo zatčeno přes 10 000 osob, z toho několik tisíc popraveno a zbytek poslán do koncentračních táborů. (*Král, V.: Pravda o okupaci*, s. 145.)

Pro srovnání uvádím: V letech ohrožení Československé republiky henleinovský freikorps a další skupiny, organizované a vycvičené v Německu, vyvolaly protistátní puč. Z Německa přišly podněty pro akce polských, maďarských a ukrajinských teroristů. **Teroristé postříleli 312 Čechů a dalších 436 zranili. Vláda musela vyhlásit stanné právo, aby mohla uklidnit situaci a zamezit občanské válce. Ve stanném právu nebyl zastřelen ani jeden Němec. Československo bylo také jediným státem, kdy v období jeho ohrožení nebyl nikdo popraven.** (*Frajdl, J.: Nacistická perzekuce v českých zemích*, s. 3.)

PROGRAM GERMANIZACE

Protektorát Čechy a Morava považovali nacisté za útvar přechodného stadia. České země, jak tvrdili fašisté, náležely po tisíc let k prostoru německého národa. Německé úsilí o ovládnutí evropského kontinentu si vynucovalo radikální řešení české otázky. **Rozbití Československa bylo jen počátkem jejich politiky germanizace.** Cílem okupační správy pak byla přeměna českých zemí v nedílnou součást německé říše, to však vyžadovalo „germanizaci prostoru a lidí“.

První návrhy na řešení české otázky vycházely z okruhu kolem K. H. Franka a K. Henleina. Z nich vyšel generál E. Friderici, zařazený do služeb říšského protektora. Již 12. 7. 1939 navrhuje koncepční řešení **k likvidaci českého národa. Počítal s odstraněním vedoucí vrstvy národa a s vystěhováním dělníků do Německa, kde mělo dojít k jejich germanizaci.** Současně měly být české země kolonizovány německými osadníky. Podstatná část národa se měla vystěhovat mimo území říše. Z prostředí kolem Jana Bati vyšel návrh na vystěhování do Patagonie.

Další plány pocházely z okruhu kolem K. Henleina. Považoval za nutnost rozrušit českou územní jednotu historických zemí, jednotlivé regiony přiřčenit k nejbližší německé župě a okamžitě zahájit germanizaci. **(Dnešní návrhy na euroregiony, složené z českých a německých okresů, se tomu až nápadně podobají.)** Podle původních představ měl být protektorát ještě během války likvidován a Češi by tvořili v každé německé župě jen menšinu. Tomu oponovali jiní nacističtí představitelé vycházející z faktu, že

Německo potřebuje k úspěšnému vedení války český průmyslový komplex s jeho pracovníky. Nacistické plány na ovládnutí Evropy vyžadovaly centrální řízení. Plán vypracovaný K. H. Frankem a schválený protektorem K. Neurathem byl odeslán 31. 8. 1940 do Berlína k Hitlerovu rozhodnutí. Počátkem října 1940 Hitler návrhy schválil. **Protektorátní koloniální systém měl být ponechán po dobu války. Rasově vhodní Češi měli být germanizováni, rasově nevhodní vystěhováni a nespokojenci s germanizací fyzicky likvidováni, zejména příslušníci inteligence.** Předpokládalo se uplatnění rasových zásad a také se zkoumala ochota ke kolaboraci a k poněmčení. Proto se trpěly kolaborantské organizace a gestapo spolupracovalo s českými fašisty.

S komplexním konečným řešením české otázky přišel 2. října 1941 zastupující říšský protektor R. Heydrich na poradě představitelů okupačního režimu. Hlavní rasový a osídlovací úřad SS v Berlíně stanovil, že **45% českého národa lze germanizovat, 40% bylo označeno za nevyrovnané míšence určené k vystěhování a 15% bylo označeno za rasově cizí a počítalo se s jejich likvidací.** Současně měly být české země osídleny německým obyvatelstvem. V závěru vystoupení požadoval Heydrich urychleně a maskovaně germanizaci začít.

K zabezpečení procesu germanizace v zemědělství bylo nutno vyvlastnit půdu, která byla v českých rukou. Již v květnu 1939 uvalili okupanti komisařskou správu na Pozemkový úřad, který v letech Československé republiky prováděl pozemkovou reformu. Byla zde soustředěna evidence veškeré půdy. Tento úřad měl jako nástroj německých orgánů provádět kolonizační politiku. Uskutečnila se jeho reorganizace, zřízeny samostatné pobočky v čele s představiteli SS. Vedoucím Pozemkového úřadu byl jmenován SS-oberführer von Gottberg. (*Mikš, J., Stryjová, D.: Žtracené domovy, s. 26.*)

Ve veřejné správě zavedli okupanti jako přednostní řeč němčinu, poněmčili názvy měst a obcí, označení ulic, náměstí, obchodů, dopravních směrůvek ap. (Vždy nejprve německý název

a pak teprve název český.) Hlavní nápor zaměřili na ochromení české kultury a vzdělanosti, byli si vědomi jejich významu v našich národních dějinách. Školství a výchova mládeže se měly stát prostředkem soustavné germanizace. Činnost většiny kulturních institucí byla buď zastavena, nebo dána pod přímý dozor gestapa, stejně jako tisk, rozhlas, film, divadlo atd. Česká národní minulost byla hrubě překrucována, revoluční tradice a pokrokové postavy našich dějin byly uráženy a hanobeny. Hojně byl propagován a využíván svatováclavský kult, který byl vykládán jako dějinný příklad soužití Čechů s Němci podřízením se německé říši. Ve svém hanebném postupu mířícím na samu existenci našeho národa nalézali okupanti horlivé přísluhovače v hrstce českých fašistů a kolaborující části české buržoazie.

POSTOJE NĚMCŮ V JAZYKOVÉM OSTRŮVKU K MNICHOVSKÉMU DIKTÁTU A OKUPACI

Pro široké vrstvy českého obyvatelstva znamenal mnichovský diktát a okupace pohraničních oblastí hluboký politický a morální otřes, ze kterého se postupně vymaňovaly. Pro německé občany to však byl počátek jejich „osvobození z české poroby“.

V období vyvolání henleinovského puče v pohraničí četnictvo v německém ostrůvku provádělo domovní prohlídky u vedoucích funkcionářů SdP a někteří byli odvedeni k výslechu. Druhý den byli propuštěni. Přesto, že ordnerské skupiny byly vyzbrojeny, zbraně a maskované hluboké úkryty se nenašly. (*Kronika Lysovic*, s. 155.)

Po mnichovském diktátu vynaložili brněnští Němci v čele s JUDr. K. Schwabem úsilí, aby přesvědčili rozhraničovací komisi v Berlíně o nezbytnosti zařadit do záboru také Brno. (*Žampach, V.: Vysídlení německého obyvatelstva z Brna*, s. 3.) Obsazení sudetských okrajových území Československa vedlo brněnské Němce a Němce z vyškovského jazykového ostrůvku k vyslání delegace do Liberce a Berlína. V delegaci byl krajský vedoucí SdP Ing. Folta, dr. Buchta, dr. Schneider, dr. Wrechovski, dr. Lokscha a Kraliczek (Krumpholz). Za jazykový ostrůvek dr. Essler a L. Frank. (*Kronika Lysovic*, s. 155 – 156.)

16. října 1938 byli v Liberci přijati K. Henleinem, který po úvodním vystoupení dr. Lokschi odpověděl: „Kamarádi, vy nejste bohužel tak šťastní, jako jsem já. Hitler chtěl původně beze zbytku začlenit celé sudetoněmectví... Brno bylo velmi blízko tomu, abyste byli připojeni... Vůdce se vás však nevzdal, původní plán

není u konce.... Vůdce si přeje, abyste všichni zůstali na svých místech.... Říše se bude o vás starat.... Závislost Československa vzrůstá hodinu od hodiny.... Vytvořili jsme novou rovinu pro jednávání všech otázek... týkají se i národnostního útisku. Univerzita zůstává v Praze, Vysoké učení technické v Brně.“

17. 10. 1938 tuto delegaci přijal v Berlíně na ministerstvu zahraničí státní sekretář E. von Weizsäcker. Mluvčím byl krajský vedoucí SdP Ing. Folta. Po návštěvě delegace byl na zasedání důvěrníků německého jazykového ostrůvku v Rostěnicích vůdcův zmocněnec poslanec E. Kundt. Předal přání vůdce, aby každý Němec vytrval na svém místě, že právo volby státní příslušnosti pro ně nepřichází v úvahu. **Předsedající dr. Essler odpověděl pověřenci: „My věříme a důvěřujeme. Slibujeme, že každý setrvá na svém místě. Přání vůdce je naším rozkazem. Heil Hitler!“** (*Kronika Lysovic, s. 157 – 158.*)

„Na podzim 1938 nezaměstnaní a chudí Němci dostávají vydatnou říšskou pomoc. Je založen spolek pro tělesná cvičení. M. Frank je pověřen cvičením mužstva 'Volksdeutsche' v jazykovém ostrůvku. Na vlasteneckých večerech zaznívají radostné písně a přednášky.... Žijeme v novém světě, všichni muži do 50 let každý týden cvičí, při společných pochodech je utužován cit pro kamarádství,“ uvádí kronika na dalších stránkách.

Pamětní kniha četnické stanice v Komořanech (Moravský zemský archiv v Brně, B68, K61) uvádí: „...od 23. 9. 1938 – všeobecné mobilizace – museli příslušníci stanice každý den řešit politické výtržnosti a zaměstnávala je neustálá práce s ordnery. Po mnichovském diktátu českým občanům malovali na dveře a vrata hákové kříže a hesla 'Češi ven, Hitler sem' ap. 20. listopadu 1938 vyvěsili na stožárech říšskoněmecké vlajky s hákovými kříži. Na příkaz četnické stanice nechal starosta vlajky odstranit. Při stahování těchto vlajek ze stožárů se v krátké době shromáždilo kolem **450 až 500 německých občanů a dětí, byla skandována hesla 'Sieg Heil, wir wollen ins Reich'.**“ Přivolaná četnická posila zadržela nejagresivnější útočníky, kteří byli koncem února odsouzeni. Po těchto

zkušenostech Němci vyvěšovali říšskoněmecké vlajky s hákovým křížem na kostelních věžích v německém ostrůvku. „V Lysovicích 23. 11. 1938 vyvěsili německou vlajku na kostelní věži čtyři ‘srdnatí’ muži (L. Frank, J. Schneider, W. Suhrl a Böhml).“ (*Kronika Lysovic*, s. 161.)

Ve všech obcích německého ostrůvku byl 10. března 1939 slaven tzv. „Reichstag“. Všechny německé domy byly vyzdobeny prapory s hákovým křížem, za okny obrazy Hitlera se zapálenými svícemi. V hostincích byl organizován poslech rozhlasu z Berlína nebo z Vídně. (*Moravský zemský archiv, B68, K33.*) Masové shromažďování německého obyvatelstva, průvody, organizování tanečních zábav, to vše probíhalo i v dalších dnech. „Četnická stanice v Hlubočanech byla hlídána místními ordnery a četníci byli upozorněni, že nesmí opustit stanici,“ uvádí Památník četnické stanice Hlubočany.

Že šlo o celostátní akci proti „druhé republice“ pod záminkou útlaču Němců v českých zemích a také jako opatření před „nebezpečím komunistického puče“, objasňuje situace v Brně. V Žampach uvádí: „**šest tisíc nacistů a jejich stoupenců... (na) cestu k Pohořelicím. Vyzbrojeni dýkami, pěstními boxery, železnými trubkami a pistolemi, byli připraveni smést s cesty. Po několikadenním pozdvižení brněnských Němců, řízeném z Berlína a Vídně, vytáhlo přes kohokoliv, kdo by se jim postavil na odpor. Cestou zapalovali stohy slámy, aby apokalyptickými sceneriemi zdrtili vědomí českého obyvatelstva....** U Ledce, kde tehdy procházela státní hranice pomnichovského Česko-Slovenska, rozehnali osazenstvo celnice a stavení zapálili. U Pohořelic, tehdy již okupovaného území, očekávali průvod tamější nacističtí předáci, aby převzali a pak doručili do Berlína petici s naléhavým požadavkem o zásah.“ (Žampach, V.: Vysídlení německého obyvatelstva z Brna.)

Celý pochod měl v režii JUDr. Karl Schwabe z Brna, prodloužená ruka státního tajemníka v německém ministerstvu zahraničních věcí E. von Weizsäckera.

Po návratu z Pohořelic zůstali Němci soustředěni v Modřicích a okolí, aby ráno 14. 3. po vzoru klasických fašistických převratů vpochodovali demonstrativním způsobem do Brna a převzali v něm moc. Zásluhou české policie dočasně z puče sešlo. Provedli jej o den později. Na úsvitu 15. března, v předstihu před příjezdem prvního vozidla wehrmachtu na okraj města. Z hlediska platného právního řádu to byla velezrada. (*Žampach, V.: Vysídlení německého obyvatelstva z Brna, s. 11 – 12.*)

Vídeňský rozhlas šířil hrůzostrašné zprávy o situaci v Brně, a že Modřice a Vyškov hoří. 15. března v dopoledních hodinách okupovaly nacistické jednotky Vyškov. Němečtí vojáci vysvětlovali občanům, že **berou český lid pod ochranu před komunisty**, a chtěli vidět, kde jsou vyhořelé domy. (*Pamětní kniha Vyškov.*)

Stejně jako v Brně, tak i na Vyškovsku usilovali nacističtí ordneři v německých uniformách nebo s páskou s hákovým křížem na rukávě o převzetí moci. Ve Vyškově se jim to nepodařilo zásluhou starosty dr. Hona. **V německých obcích kromě stavění slavobrán k uvítání „osvoboditelů“ se zaměřili na likvidaci četnických stanic v Komořanech a v Hlubočanech, na likvidaci menšinových českých škol a na šikanování jejich učitelů, na rozbíjení oken českým občanům a na vyhánění Čechů z vesnic ostrůvku.**

Četnické stanice dostaly od okresního hejtmana Přikryla 15. března 1939 příkaz, že při obsazování četnické stanice nesmí klást Němcům odpor. V Komořanech vyzvali němečtí ordneři velitele stanice J. Zejdu, aby ihned opustil služební místnost; při odchodu byl fyzicky napaden ordnery, zbit (vyrazili mu devět zubů). (*Moravský zemský archiv, B 68, K 61.*)

Převážná většina Němců v jazykovém ostrůvku cílevědomě připravovala likvidaci demokratického zřízení. Stali se aktivními členy nacistické strany, vybudovali si ozbrojené úderky v každé obci ostrůvku. Podlehli henleinovské propagandě, že jsou obětí „české rozběsněné lůzy“ (*Kronika Lysovic.*). Nadšeně uvítali okupaci 15. března, stavěli slavobrány, likvidovali četnické stanice a české menšinové školy. Vůči českým spoluobčanům nastolili násilí

a teror. **Největší zvěrstva proti českým občanům provedli místní Němci.** Podle usnesení centrálních orgánů NSDAP v Brně vybudovali okresní a místní strukturu NSDAP a horlivě plnili všechny pokyny na zcizení českého majetku, na brutální perzekuci bezohledným zneuctěním českých historických a státních tradic, svým podílem na germanizaci.

Po okupaci se Němci usazovali v protektorátních orgánech v okresních i nižších člancích, které přicházely do kontaktu s českým obyvatelstvem. Ve výpovědi F. Hůlky z Kučerova (čp. 13) je mimo jiné uvedeno: „Blockleitři se třikrát týdně scházeli a řešili místní otázky. **U Němců převažovalo mínění, že Němci jsou od Boha národ určený k vládnutí, na práci jsou Češi. Po válce, kterou (Němci) vyhrájí, jedna část Čechů půjde na Sibiř, druhá část bude dělat otroky v továrnách a u statkářů...**“ (*Moravský zemský archiv, MLS-C 141, inč. 1161, Lsp 62/46, K 139.*)

Po 15. březnu 1939 Němci z jazykového ostrůvku dávali všemožně najevo svou radost z okupace a zániku Československa. **Němečtí občané a ordneři v Komořanech postavili slavobránu, vyzdobili své domy německými vlajkami s hákovými kříži a nadšeně vítali německou armádu. Všechny české nápisy a státní znaky na veřejných budovách a na české škole byly odstraněny a zničeny. Řídící učitel české menšinové školy A. Sychra byl napaden, zbit a po několik dnů byl hlídán a nesměl vyjít z bytu. Všem českým občanům byla vytlučena okna a na ulici byli napadáni a bití ordnery.** (*Moravský zemský archiv, B 68, K 61.*)

V Hlubočanech obsadilo 15. března kolem sedmé hodiny dvacet ordnerů četnickou stanici, četníky odzbrojili a převzali veškerý inventář strážnice. Ordneři po několik dnů četnickou stanici střežili. Na všech německých domech byly prapory s hákovými kříži. Pro příjezd německé armády byla i zde připravena slavobrána. Když se místní Němci nemohli dočkat příjezdu německých vojáků, poslali deputaci na německé velitelství do Vyškova, které pak do Hlubočan poslalo motorizovanou jednotku. Teprve pak

Němci uvěřili, že jsou „osvobozeni“, a začala vlna násilností proti českým občanům. (*Moravský zemský archiv, B 68, K 33.*)

„16. března přijela do Lysovic 4. švadrona propagačního oddílu Postupim. Obec očekávala své osvoboditele vyzdobena vlajkami s hákovými kříži a slavobránou s nápisem '**Děkujeme našemu vůdci**'. Za obyvatele přivítal osvoboditele starosta Johann Legner. Před školou pozdravil ředitel Essler příslušníky říšské branné moci a poděkoval vůdci za vykupitelský čin. Velitel jednotky npor. Richter vzal obec ve jménu říše do vlastnictví pod svou ochranu“ – uvádí kronika Lysovic.

V kronice Čechyně je autentický záznam velitele německého vojenského útvaru: „Dne 17. 3. 1939 vtáhli jsme jako první německý vojenský útvar do Čechyně a byli jsme velmi mile přijati a zaopatřeni. Vyslovuji tady obci a všem Němcům v obci dík můj i mých vojáků. Doufám, že Čechyně bude zase brzy docela německá a budete mít sílu všechny nepřátele z obce brzy vyloučit.“ (*Kronika Čechyně, s. 145.*)

V prvních dnech nacistické okupace se vedoucí činitelé SdP a němečtí ordneři zaměřili nejen na obsazení a odzbrojení četnických stanic, ale současně na likvidaci českých škol v jazykovém ostrůvku.

Učitel v Hlubočanech A. Drápal ve výpovědi Mimořádnému lidovému soudu uvádí: „15. března 1939 vnikli do školy starosta J. Singer s deseti ordnery, nařídili ukončit výuku a poslat školní mládež domů. Ve škole zničili československé státní znaky, obrazy prezidentů Masaryka a Beneše...“ Měl zakázáno vzdalovat se ze školy a hlídali jej dva ordneři. A. Richter mu vyhrožoval, že pokud se neodstěhuje, bude zastřelen i s rodinou. (*Moravský zemský archiv, MLS C 141, inč. 1926, Lsp 939, K 182.*)

V Komořanech 15. března skupina německých ordnerů v čele s M. Kohlkopem obsadila českou školu. Žáky ze školy vyhnali, učitele A. Sychru prohlásili za zatčeného a hlídali jej několik dnů. Ve škole odstranili a zničili státní znaky a obrazy prezidentů Masaryka a Beneše. Zařízení školy částečně demolovali. (*Moravský zemský archiv, MLS C 141, inč. 1169, Lsp 662/46, K 166.*)

V Terešově vnikla 15. března ráno do školy skupina ordnerů v čele s A. Richterm. Školní děti vyhnali ze školy, učitele J. Jířka zavřeli ve školním bytě a hlídali jej. (Tamtéž,... inč. 1926, Lsp 939, K 182.)

Stejným způsobem likvidovali všechny české školy ve všech obcích německého ostrůvku. Jen A. Drápalovi se podařilo přestěhovat českou školu z Hlubočan do dvora statkáře J. Podivínského. Zůstala zde do září 1940. Tehdy K. H. Frank, který byl v Lysovicích, poradil, jak mají „německým způsobem“ českou školu odstranit. Hlubočanští Němci pak statkáře Podivínského zbili, jeho byt a zařízení školy zdemolovali. (*Moravský zemský archiv, MLS,... inč. 1926, Lsp 939, K 182.*)

Nacističtí funkcionáři společně s ordnery uskutečňovali morální i fyzický nátlak, aby se čeští občané vystěhovali.

V Hlubočanech obsadili 15. března zbytkový statek Jana Hytycha němečtí ordneři v čele s představitelem místní NSDAP J. Fischerem. Po tři dny zakázali opouštět dům a před domem hlídkovali. 18. března mu cihlami vytloukli v domě okna. A. Richter, J. Schurius, J. Fischer a M. Legner se přičinili, aby na majetek Jana Hytycha byla uvalena nucená správa 16. června 1941 a v srpnu 1943 byla jeho půda rozdělena mezi německé obyvatele Hlubočan. Veškerý dobytek a inventář byl mu odebrán. (*Moravský zemský archiv, MLS C 141, inč. 1926, Lsp 939, K 182.*)

Násilnosti byly prováděny proti všem nepohodlným českým občanům. 30. května 1939 Němci v Terešově vytloukli 17 okenních tabulek hajnému R. Prokešovi. 6. července vytloukli okna Fr. Kudličkovi, který odmítl posílat děti do německé školy. Tentýž den rozbili 9 okenních tabulek v domě Čecha A. Gottwalda č. 27, který měl za manželku Němku. (Tamtéž.)

Přepadení statkáře J. Podivínského a likvidaci poslední české školy v německém ostrůvku (dle návrhu K. H. Franka) připravil A. Richter, Zellenleiter NSDAP v Hlubočanech. Akci projednal ve výboru NSDAP v úzké součinnosti s velitelem četnické stanice strážmistrem Heinkelem, který byl později u gestapa. V podvečer

24. září 1940 se shromáždili všichni muži spolu s mládeží z Hlubočan v počtu kolem 200. V pochodovém tvaru a za zpěvu nacistických písní se přesunuli na nádvoří statku. Na zídce u statku seděl J. Podivínský, který byl na půl těla ochrnutý. A. Richter jej shodil ze zídky s výkřikem: „Wie wollen Sie uns noch weiter hier Tschechisieren“ a společně s dalšími účastníky jej bili. Domácí lidé jej pak ukryli v místnosti pro krmivo. Další Němci vnikli do budovy, sekerami rozbili uzavřené dveře, a kdo před nimi neutekl, toho surově ztloukli. Tak ztýrali vedle J. Podivínského i Jos. Havlíka, jeho manželku a dceru. V domě zdemolovali bytové zařízení Podivínského a kancelář, dále byt úřednice Jos. Klvečkové. Vnikli do české menšinové školy a rovněž zdemolovali veškeré zařízení. Současně rozbili všechna okna ve statku, celkem 157 okenních tabulek. Po zdemolování obydlí, statku, kanceláře a školy se pak na povol seřadili do čtyřstupu a za zpěvu německých písní odešli do vesnice.

Po odchodu německých násilníků se na místo dostavili příslušníci četnické stanice a později i gestapa z Brna. J. Podivínský byl bez výsledku zatčen a odvezen do Brna, kde jej dva dny vyslýchali. Gestapo vydalo zákaz přístupu ke statku, zákaz jakéhokoliv vyšetřování a fotografování zdemolovaných místností. Tak němečtí nacisté prosadili svůj záměr – zlikvidovali poslední českou školu v německém ostrůvku. Rodina J. Podivínského se musela vystěhovat a na velkostatek J. Podivínského byla 26. září 1940 uvalena nucená německá správa. (*Moravský zemský archiv, MLS C 141, inč. 449, Lsp 18/45, K 93 a dále B 68, K 33; rovněž Vyskovské noviny č. 7 z 17. VIII. 1945.*)

V obcích ostrůvku tak byli všude vyháněni nepohodlní čeští občané. Na ulicích v obcích ostrůvku se nesmělo české obyvatelstvo shromažďovat a česky mluvit; ihned byli německými ordnery rozháněni a fyzicky týráni. Němci zpočátku konali každodenní průvody s říšskou vlajkou v čele a vyžadovali arijské zdravení. Později na to navazovaly parádní pochody Hitlerjugend v uniformách s dýkami, bubínky a s vlajkou s hákovým křížem. (*Kronika Komořan.*)

GERMANIZACE MĚSTA VYŠKOVA

V plánech nacistů mělo být město Vyškov střediskem německého osídlení, což by navazovalo na vesnice německého jazykového ostrůvku a vysídlovaný prostor kolem vojenského cvičiště a střelnice. Bylo to součástí plánů německé kolonizace na Moravě s cílem vytvořit souvislé německé pásmo, které by spojovalo Rakousko se Slezskem ve směru Brno – Vyškov – Olomouc. Všechny germanizační plány byly konkretizovány a zabezpečovány v okresní organizaci NSDAP ve Vyškově. Organizace byla vytvořena rozhodnutím krajských orgánů NSDAP, navazujících na členskou základnu SdP, a za aktivní účasti místních funkcionářů. V čele organizace stál Orstgruppenleiter Jos. Drabek, hospodářský správce ve dvoře „Drnovská“, jehož majitelem byl Němec Skutecký, rovněž vlastník cukrovaru. Ve výpovědi u Mimořádného lidového soudu (MLS) v Brně Drabek uvádí, že v roce 1939 byl zavolán do kanceláře Skuteckého, kde byli vedle majitele ještě Ing. Folta a Schenk. Sdělili mu, že se usnesli v Rostěnicích, kde byl vedoucím SdP v německém ostrůvku J. Fleischhacker, aby převzal funkci okresního vedoucího NSDAP ve Vyškově. Majitel cukrovaru mu slíbil vytvořit podmínky, aby se mohl v pracovní době věnovat této funkci. Byl vytvořen „Ortsleiterstab“. Funkci propagandistickou měl na starosti F. Pronningern, pokladníkem byl B. Wolfgang, organizační oblast řídil Hartmann, personální M. Tobias a složku Arbeitsfront vedl V. Kitka. Dva dny v týdnu, v pondělí a v pátek dopoledne, úřadovali pro německé občany a členy NSDAP. (*Moravský zemský archiv, MLS – C 141, K 275 a inč. 413, Lsp 438, K 88.*)

Podle výpovědi Josefa Drabka (ve stejném materiálu MLS) byla struktura NSDAP následující:

Vedle okresního orgánu NSDAP byly místní organizace, v jejichž čele byl Zellenleiter. Dále byl pro 30 a více domů Blockleiter. Drabek uvedl tyto organizace:

- Kučerov – Zellenleiter / Rudolf Reich
- Hlubočany – Zellenleiter / Ant. Richter
- Lysovice – Zellenleiter / Alois Schperka
- Rostěnice – Zellenleiter / Matyas Fleischhacker
- Zvonovice – Zellenleiter / Jan Legner
- Komořany – Zellenleiter / Eduard Anderlle
- Čechyně – Zellenleiter / Stanislav Chladek.

K Vyškovu patřila venkovní organizace – Zellenleiter / Jan Bermann a K. Janoschek.

- Račice – Blockleiter / Fr. Liška, později Fr. Krisch
- Ivanovice na Hané – Blockleiter / Michal Benda
- Bučovice – Blockleiter / E. Barsch
- Slavkov – Blockleiter / Mauric König, J. Dönisch.

Ve Vyškově byli tři Zellenleiter; Drabek je jménem neuvedl.

Ve výpovědích svědků u MLS byla uvedena jména blockleiterů, a sice K. Janoschek, hostinský Sural a Pospischilová, žena vedoucího Pracovního úřadu.

Všechny materiály o činnosti NSDAP byly koncem války zničeny, její činnost však přesto odhaloval stav, který po sobě zanechala.

Na podzim 1940 byl na městskou správu Vyškov dosazen německý vládní komisař Karl Mazal (po heydrichiádě se psal Matzal) a nový vedoucí okresní správy, okresní hejtman Johann Bergmann. Obsazením těchto vedoucích míst byla výrazně omezena úloha volených orgánů české správy. Při uvádění J. Bergmanna do funkce okresního hejtmána prohlásil vedoucí brněnské úřa-

dovny Oberlandrat Hoffmann: „*Obsazení vedoucích míst ve Vyškově německými úředníky je podmíněno dobovými okolnostmi a potřebami tohoto prostoru.*“ (Mikš, J., Stryjová, D.: *Žtracené domovy*, s. 42.)

Tyto okolnosti rychle zasáhly české obyvatelstvo v severovýchodní části Vyškova a v přilehlých okresech. 5. září 1940 vydal říšský protektor výnos o vystěhování obyvatelstva, zdůvodněný rozšiřováním vojenského výcvikového prostoru.

Příliv německých úředníků a vojáků do Vyškova vyvolal nedostatek bytů. Vládní komisař Matzal si vyhradil právo rozhodovat o bytech. Jeho řešení vypadalo tak, že 75% bytů bylo přidělováno Němcům, zbytek – byty, které Němci nechtěli – se dával Čechům. Dalším řešením byla konfiskace židovských domů, ale také vyvlastňování nemovitostí českých obyvatel. Vyvlastněny byly domy M. Novákové a M. Hofrové a byly převedeny na německou říši; v dalším období byly vyvlastněny obytné domy A. Minaříka, J. Sponara, M. Kupčíka, pplk. Fr. Ellingera, J. Podhorského, O. Peprly a další.

Němci využívali svého výsadního postavení rovněž k ovládnutí hospodářské oblasti. Vedle německého cukrovaru ovládli řadu českých podniků, které „postavili pod německou správu“; různými způsoby usilovali o převedení hostinců, obchodů a dílen do svých rukou. Prosadili sloučení První kontribuční spořitelny a Městské spořitelny v jednu Okresní spořitelnu. Do jejího vedení byli dosazeni Němci. Tím se upevnila hospodářská moc Němců ve Vyškově a okolí.

Z osobní iniciativy nacistických funkcionářů byla na vyškovské radnici zavedena němčina jako úřední řeč. V této době měl Vyškov 8340 obyvatel, 7800 Čechů a 540 Němců. Tento početní poměr národností odpovídal i stavu z roku 1900, kdy žilo ve Vyškově 5344 obyvatel české národnosti a jen 632 Němců. (Mikš, J.: *Ve stínu hákového kříže*, s. 21.) Podobným svévolným nařízením bylo zabavení rozhlasových přijímačů všem českým občanům v roce 1941. Nařízení oberlandráta v roce 1941 ukládalo, že ve všech hostincích musí být zabezpečen poslech zpráv německého a protek-

torátního rozhlasu. Pro české občany to by jediný zdroj zpráv kromě protektorátního tisku. Zároveň však bylo zakázáno hovořit o politice.¹²

Germanizace Vyškova byla hlavním cílem úsilí místních nacistů. České školy, zejména české gymnázium, byly těmto snahám závažnou překážkou. Profesorský sbor sledoval dva cíle. V první řadě se snažil uchránit studenty před nacistickým jedem; tento úkol plnil upevňováním vlasteneckého a národního cítění a tak vzdoroval nacismu a poněmčování. Na druhém místě hrozilo nebezpečí likvidace školy. Vždyť město Vyškov, ležící v blízkosti tehdejšího německého jazykového ostrůvku, bylo cílem velkého germanizačního tlaku. Zásluhou profesorského sboru a národně pevných rodičů se první úkol dařilo naplňovat. Druhý úkol, zachovat ústav, se zdařil jen částečně; Němci postupně výuku na českém gymnáziu potlačovali.

První událost, která ohrožovala existenci ústavu, nastala v červnu 1941. Německým úřadům a četnictvu začala docházet anonymní udání, že v jedné místnosti gymnázia je umístěn obraz dr. Eduarda Beneše. Šlo o žákovskou knihovnu. Četnictvo však při prohlídce nic nenašlo, proto přišel sám okresní hejtman dr. Bergmann a také našel všechno v pořádku.

24. června se po městě roznesla zpráva, že v budově gymnázia byl nalezen obraz, po kterém se dlouho pátralo, a že je uložen v trezoru městské spořitelny, kam jej dodal městský komisař K. Matzal. Ředitel spořitelny O. Zeman – přes zákaz německých úřadů – dovolil, aby jej zhlédl prof. Sedlmajer. Šlo o obraz z dějepisně-zeměpisných sbírek, na jehož zadní stranu někdo nalepil novinový obraz dr. Beneše, J. V. Stalina, W. Churchilla a pak jej odevzdal na radnici komisaři Matzalovi.

12. V celém protektorátě byl zakázán poslech zahraničního rozhlasu „pod trestem káznice nebo i smrti“, jak hlásala cedule povinně umístěná na každém rozhlasovém přijímači. Aby se, pokud možno, vyloučil poslech zpráv z Londýna a Moskvy, byly na všech rozhlasových přijímačích v protektorátě odstraněny prvky umožňující sledování stanic vysílajících na krátkých vlnách.

Na výzvu tajemníka městského úřadu dr. Zlámala se k němu dostavil zatímní správce gymnázia profesor Večerka. Zlámál mu sdělil, že celá záležitost byla předána německé tajné policii. Na základě zkušeností gymnázia v Jilemnici bylo možno očekávat tvrdá opatření – zavření ústavu a potrestání celého profesorského sboru. Po poradě prozatímního správce školy s profesorem V. Procházkou bylo s okresním četnickým velitelem Kuklínkem domluveno antedatované oznámení ztráty obrazu z dějepisných sbírek. Po šetření členů německé tajné policie bylo zřejmé, že pachatelem nebyl nikdo ani z řad studentů, ani z profesorů. (*70 let vyškovského gymnázia*, s. 16 – 17.)

Podstatu události objasnil mezi jiným tajemník dr. Zlámál při jednání Mimořádného lidového soudu (MLS) ve Vyškově proti městskému komisaři K. Matzalovi. Uvedl, že vyškovští Němci v čele s Matzalem měli zájem, aby bylo české gymnázium zavřeno, a hledali nějakou záminku. Nechali nalepit obrázky vystřižené z novin na rub obrazu. Pak poslali anonymní udání. Když obraz nenašli četníci, šel jej hledat dr. Bergmann, a když jej nenašel ani on, byl „objeven“ jiným způsobem. Dr. Lemachen, velitel organizace SS ve Vyškově, která používala tělocvičnu v gymnáziu, obraz odevzdal K. Matzalovi.

Tažení proti českému gymnáziu pokračovalo dále. Uvádí je v procesu proti K. Matzalovi profesor V. Procházka. V době heydrichiády byly nalezeny ve sklepě gymnázia ostré náboje do pušek a modely ručních granátů. Tento nález by v dané době mohl vést k tragickým následkům. „Péče“ německých úřadů se dále projevovala v neustálém stěhování gymnázia. V. Procházka uváděl na konkrétních příkladech, že se gymnázium stěhovalo šestkrát.

Na základě ministerského výnosu z 10. 7. 1941 bylo plánovitě, počínajíc první třídou ve školním roce 1941/42, reálné gymnázium Vyškov postupně rušeno.

Úbytek žáků byl následující:

1939/1940	15 tříd	535 žáků
1944/1945	2 třídy	70 žáků

(70 let vyškovského gymnázia, s. 18.)

Na návrh okresního hejtmána Bergmanna rozhodl zemský úřad v Brně uvolnit budovu gymnázia pro zřízení okresní nemocnice. Vládní komisař města vyzval ředitelství gymnázia, aby byla budova do tří dnů vyklizena. Poslední stěhování ústavu proběhlo 19. března 1945 do obecné školy v Nosálovicích; gymnázium tím bylo vypovězeno za tehdejší obvod města.

REPRESE VŮČI ČLENŮM SOKOLA

Mezi společenské organizace, které pocítily násilí fašistických okupantů ve Vyškově, patřila zejména organizace Sokol. Ještě před nástupem Heydricha 12. dubna 1941 byl sokolský majetek zabaven a zapečetěn. O chystané akci byl z okresního úřadu dvě hodiny před půlnocí uvědomen dr. J. Hon. Ihned informoval místní i venkovské funkcionáře jednot a začal úklid tělovýchovného náradí. V přední sokolovně organizoval úklid dr. Hon. Ke cti českých četníků, kteří plnili úkol zabavovat sokolský majetek, patří, že počkali, až byl úklid dokončen. Bylo tak zachráněno tělovýchovné náradí, na němž i po rozpuštění Sokola se pravidelně a tajně cvičilo u Čamků, Šmehlíků a Höfrů.

S nástupem R. Heydricha byl zahájen brutální útok na slabě zakonspirované odbojové organizace. Heydrich vyhlásil stanné právo, **dal zatknout předsedu protektorátní vlády gen. Ing. Eliáše** a před popravčí čety poslal již dříve zatčené odbojové pracovníky. Vedle komunistických funkcionářů byli to dva představitelé vojenských složek odboje a také náčelník Československé obce sokolské dr. Aug. Pechlát.

8. října 1941 byla zahájena akce Sokol. Zatýkácí komanda gestapa provedla v okupovaném protektorátu hromadné zatýkání župních činovníků a činovníků ČOS. Z dvanácti zatčených členů předsednictva vyškovské sokolské župy Miličovy jich bylo šest z Vyškova. Z nich byl propuštěn jen br. Ing. Jar. Souček – pro vysoké stáří. Zatčení byli internováni v Brně „Pod kaštany“ a v prosinci byli odvezeni do osvětimského pekla, kde téměř všichni zůstali.

Německý komisař K. Matzal převzal 27. 11. 1941 obě sokolovny. Přední byla přejmenována na kino „Victoria“, zadní se stala zámečnickou dílnou německého wehrmachtu. Již 14. listopadu byl za Matzalovy přítomnosti zničen Tyršův památník, 8. prosince byla odstraněna Tyršova busta a ve vestibulu sokolovny se objevila busta Hitlerova.

V období fašistické okupace prošlo za nejrůznější projevy hnutí odporu téměř padesát členů jednoty Sokol věznicemi a koncentračními tábory. Z nich se jedenáct nevrátilo. V boji proti fašismu na západní frontě v letectvu při vzdušných bojích o Anglii padli čtyři příslušníci jednoty Sokol. (*Sto let Sokola Vyškov*, s. 16 – 20.)

NĚMECKÁ KOLONIZACE OBCÍ NA VYŠKOVSKU A DRAHANSKÉ VYSOČINĚ

Pod záminkou budování a rozšíření vojenského cvičiště se němečtí okupanti snažili rozkouskovat kompaktní české osídlení, postupně je kolonizovat německým obyvatelstvem a vytvořit tak souvislé německé pásmo od Brna přes Vyškov až k Olomouci. Německá vojenská vítězství v roce 1940 ovlivnila snahy německé okupační správy urychleně zahájit proces germanizace českého prostoru na Moravě. Přesto, že neměli ucelený a projednaný plán, vydal říšský protektor von Neurath již 5. září 1940 výnos o stěhování 33 obcí na Vyškovsku a Dražanské vysočině, které mělo být ukončeno do 31. 10. 1942. (*Mikš, J., Stryjová, D.: Žtracené domovy, s. 27.*)

Vystěhování českého obyvatelstva z Vyškova a Dražanské vysočiny bylo součástí celkového plánu na rozdělení českého prostoru na izolované části, jeho postupné obklíčení a likvidaci. K získávání půdy pro občany německé národnosti zneužili nacisté zákon o opatrování půdy pro potřeby branné moci z roku 1935, na jehož podkladě byly především budovány pohraniční pevnůstky; nyní však záminka budování vojenských cvičišť umožňovala vyvlastnit českou půdu, o kterou měli Němci prvořadý zájem. Podobně postupovali např. na Sedlčansku a Benešovsku.

Postup nacistů vycházel ze zkušeností pangermanismu při podrobování cizích území. Své mocenské postavení využili k přijetí základních rozhodnutí. Uskutečnění těchto protičeských opatření ponechali dosazeným orgánům kolaborantů. Také v tomto případě rozhodnutí – zde výnos říšského protektora – a všechnu špinavou práci proti vlastním lidem uskutečňovali úředníci protektorát-

ní správy, ministerstva vnitra, ministerstva zemědělství a dalších úřadů, včetně českého četnictva a policie. Pochopitelně pod kontrolou „panského národa“.

Pro vystěhovávané obyvatelstvo a k zamezení jeho působení na české občany, aby neovlivňovali německé ostrůvky, byly vydány úřední pokyny. Z pověření reichsprotektora oznámil komisařský vedoucí Bodenamt 30. ledna ministerstvu vnitra, že pro vyškovské přestěhovalce je uzavřeno město Jihlava, další obce jihlavského německého jazykového ostrůvku, obce německého jazykového ostrova kolem Brna, německý jazykový ostrov olomoucký včetně města Olomouce, dále okres Vyškov, Slavkov a Plumlov. Tento výnos je doplněn dalším německým příkazem z 15. února 1941, zakazujícím stěhování obyvatelstva z vyškovského obvodu do vzdálenosti 50 km od vystěhovaných obcí.

Proces vystěhování se přes úsilí nacistů protáhl až do konce války. Ještě v jarních měsících 1945 se nacisté snažili dokončit vystěhování posledních obcí třetí etapy. (*Srovnej: Mikš, J., Stryjová, D.: Žtracené domovy, s. 51 – 63. V této publikaci je podrobně rozebrán celý průběh vystěhování.*)

Průvodním jevem celého vystěhování českého obyvatelstva bylo násilí. Nacisté stále zdůrazňovali, že vystěhování probíhá podle zákona na obranu československého státu z roku 1937, ačkoliv Němci tento stát sami likvidovali.

Téměř dvacet tisíc českých občanů bylo násilně přinuceno odevzdat Němcům – okupantům své domovy, hospodářství, půdu, zemědělské zařízení, chovy dobytka a vůbec všechno, co podělili a vybudovali k zabezpečení existence svých rodin. Téměř s holýma rukama museli žít v přikázaných místech pobytu. Nikdo těmto občanům nemůže nahradit prožité týdny, měsíce a roky útluaku, nejistoty a strádání, které je postihly jen proto, že byli Češi. Patřili mezi první, kteří na své kůži pocítili nacistické řešení české otázky.

PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ NA VYŠKOVSKU

V období nacistické okupace se čeští občané ve své většině nesmířili se ztrátou svobody a samostatnosti. Postupně se vymaňují z deprese způsobené ztrátou státní suverenity a v nových podmínkách začínají bojovat o svou existenci. Brutální nacistická perzekuce, zcizování československého majetku a násilná germanizace vyvolávají široký domácí odboj všech vrstev českého obyvatelstva. Významné místo v domácím odboji mají komunisté; KSC jako jediná politická strana nikdy neuznala Mnichov a neukončila svoji činnost, ačkoliv byla v závěru roku 1938 úředně rozpuštěna. Na Vyškovsku se vytváří ilegální komunistické organizace, které svou agitační a přesvědčovací prací ovlivňovaly široké okolí a usilovaly o sjednocení všech odbojových organizací. K dalším protifašistickým složkám patřila **Obrana národa** v čele s pplk. Morávkem, později s pplk. Ellingerem. Její činnost se zaměřovala na shromažďování zbraní a střeliva a na záškodnické práce; udržovala styk se zahraničím. Byla budována jako podzemní armáda, jež měla v příhodný okamžik zasáhnout ve prospěch obnovy československého státu. Vzhledem k nedostatečnému zakonspirování neměla velkou naději na úspěch. V roce 1944 byli její vedoucí činitelé gestapem pozatýkáni.

Významnou úlohu sehrála sokolská odbojová organizace **Jindra**. Odbojovou síť na Vyškovsku v jeho pěti okrscích zorganizoval v červnu 1939 Josef Benda, zaměstnanec finančního odboru okresního úřadu ve Vyškově. V počátečním období se činnost organizace orientovala na zpravodajskou, propagační a sabotážní činnost,

budování úkrytů a shromažďování zbraní. Další úkoly měly být stanoveny podle vývoje situace. Organizace udržovala úzké spojení s ilegálním výborem KSČ v Rousínově. V období, kdy několik příslušníků ilegální organizace KSČ muselo přejít do ilegality, je podporovala jídlem a šatstvem, stejně jako další členy organizace Obrany národa ze slavkovského obvodu. V době heydrichiády se dostala do středu pozornosti brněnského gestapa, přesto však svou činnost rozvíjela dále. Za pomoci konfidentů gestapa bylo v červnu 1943 zatčeno 40 občanů z rousínovského okolí a z ostatních okrsků. Jen vedoucímu IV. okrsku J. Skácelovi se podařilo prchnout do ilegality. Zatýkáním byla skupina Jindra fakticky zlikvidována. Jednotlivci však ve své činnosti neustali ani pak. Gestapo usilovalo o zatčení J. Bendy a člena ilegální KSČ H. Březiny; s pomocí přepadových oddílů SS pročešávali lesní prostory. Malá skupinka ilegálně žijících odbojářů spolu s pronásledovanými ilegálně žijícími odbojáři z KSČ však dokázala úspěšně vzdorovat fašistické mašinérii.

Také na Vyškovsku dochází od druhé poloviny roku 1944 k rozvoji partyzánského hnutí. Vedle složitých geografických podmínek, které ztěžovaly partyzánskou činnost, působily i další nepříznivé vlivy. Patřila k nim existence skupiny obcí německého jazykového ostrůvku a také nedostatek vhodného lesního terénu, protože podstatnou část vyškovského okolí zabrali Němci jako výcvikový prostor a střelnici. Právě tento prostor se silnou německou vojenskou posádkou a sítí četnických stanic se stal pro partyzány největším nebezpečím.

Nejaktivnější partyzánskou činnost v prostoru vyškovského okresu vyvíjel partyzánský oddíl „**Olga**“, který byl součástí partyzánské brigády **Jana Žižky**. 5. ledna 1945 v Nemochovicích zakotvila skupina vedená J. Houfkem, O. Františákovou, L. Vernerem a sovětským partyzánem S. Žukovem. V krátké době se rozrostla a 5. února 1945 čítal oddíl 22 lidí, včetně dvou partyzánek. K oddílu byl vyslán ze štábu brigády Jana Žižky student Jirka Jírovský

jako spojka. Skupina se stala součástí brigády Jana Žižky jako její 16. oddíl.

Bojová a organizační činnost partyzánského oddílu byla rozsáhlá. Je zpracována v publikaci pod názvem „*Ve dvojím ohni*“ autorů V. Peši a J. Ocáska.

K dalším partyzánským skupinám patří skupina „Olga – Koberžice“, operující na okraji Ždánického lesa, partyzánská skupina „Zdenka“ s vedoucím Adolfem Götzem, dále skupina „Chřibý“, vedoucí J. Hanák, a partyzánská skupina „Jindra – Gryč“, kterou vedl Emerich Jurůj.

Všechny tyto skupiny plnily v daných podmínkách svůj úkol bojovou činností. V řadě dílčích srážek znepokojovaly ustupující německé vojenské jednotky, oslabovaly jejich aktivitu, vázaly na sebe bezpečnostní aparát nacistů z Vyškova a okolních oblastí. Záškodnickými akcemi proti spojům a dopravním tepnám narušovaly válečný a ekonomický potenciál okupantů. Svou bojovou činností se podílely rovněž na osvobození okresu od německé nacistické nadvlády.

Partyzánské hnutí patří k vyvrcholení domácího odboje. Bez aktivní podpory českého obyvatelstva by nemohlo vzniknout a vést zápas s vojenskými a policejními jednotkami fašistických okupantů. **V tu dobu tvořilo vyškovský okres 117 obcí. Z nich se 90 nejrozličnějšími formami podílelo na odboji.**

Podle získaných dostupných materiálů bylo za nacistické okupace a v průběhu válečných událostí v letech 1939 – 1945 postiženo na okrese Vyškov 1076 občanů. Na domácím odboji se aktivně podílelo 586 osob, na zahraničním odboji 61. Rasovou diskriminací bylo postiženo 232 osob. V ilegalitě žilo 17 stíhaných osob.

Z aktivních účastníků odboje bylo vězněno 297 osob a popraveno nebo umučeno okupanty 184.¹³

13. Podrobně se tematikou protifašistického odboje na Vyškovsku v době okupace zabývá připravovaná práce Svazu bojovníků za svobodu.

V přímých bojích padlo 12 osob v Anglii, dvě v Sovětském svazu, jedna ve Slovenském národním povstání, jedna v Květnovém povstání českého lidu a dvě osoby v partyzánských jednotkách.

Nacistická okupace stála vyškovský okres 580 obětí na životech. Taková jsou strohá čísla; podávají svědectví o postojích českých občanů v období německé okupace. Přes teror, pronásledování, žalářování a popravy vedli naši občané zápas za svobodu a samostatnost naší vlasti. (*Srovnej: Protifašistický odboj na Vyškovsku 1939 – 1945.*)

Válečné škody na budovách, bytovém zařízení a živnostenských provozovnách byly na okrese Vyškov vyčísleny částkou 31 milionů 459 tisíc korun.

OSVOBOZENÍ VYŠKOVSKA A POSTOJE VYŠKOVSKÝCH NĚMCŮ

Počátkem roku 1945 začalo německé velení urychleně organizovat přípravu prostoru českých zemí k obraně. Z operačně-strategického hlediska hrála důležitou úlohu tzv. Vyškovská soutěska, navazující na Moravskou bránu. Tak bylo jihomoravské území od počátku roku 1945 začleněno do frontového operačního prostoru. Ve městech a na vesnicích byly stavěny protitankové záтары, břehy řek a potoků byly upravovány tak, aby se staly protitankovými překážkami. V důležitých terénních úsecích se kopaly hluboké, několik kilometrů dlouhé protitankové příkopy. Ve městech se na křižovatkách budovaly protitankové palebné sruby a betonové kopule, umožňující vést křížovou palbu...

Opevňovací práce prováděly německé ženijní a speciální jednotky. K urychlení opevňovacích prací využívali Němci maďarské vojáky a válečné zajatce a vyhlásili pracovní povinnost pro všechny české muže od 16 do 55 let. Na přístupech k Brnu pracovalo asi deset tisíc zákopníků.

Na Vyškovsku budovali Němci tato obranná postavení téměř v celém prostoru. *(Srovnej: Mikš, J.: Na vyškovském směru.)* **Nezávisle na zřizování těchto obranných zařízení byla připravována opatření ARLZ, která znamenala „taktiku spálené země“** hojně uplatňovanou při ústupu německých vojsk v Sovětském svazu i Polsku. V případě ústupu německých vojsk měly být vesnice a města vypáleny, továrny, zařízení, železniční stanice, tratě, dopravní prostředky zničeny, dobytek odvezen nebo vybit, zdroje vody otráveny, potraviny znehodnoceny... Postupující sovětské

jednotky měly najít zemi zcela zničenou. To, spolu s vybudováním obranných zařízení ohniskového charakteru s důrazem na směry, na jejichž udržení závisela celistvost německé obrany, mělo vytvářet podmínky vhodné pro vyčerpávání a zpomalení postupu sovětských vojsk.

V německém jazykovém ostrůvku bylo v době okupace české obyvatelstvo pronásledováno a vystěhováváno. K 1. lednu 1945 bylo v Kučerově 690 obyvatel, z toho 20 občanů české národnosti (původně 62), v Lysovicích z 450 obyvatel jen 10 Čechů (původně 33), v Rostěnicích ze 421 obyvatel 21 českých (nezměněno), ve Zvonovicích z 280 10 Čechů (původně 14). (*Okresní archiv ve Slavkově, č.j. 188 – K 15.*) Vedle zdvořilostních návštěv německých jednotek sloužily německé vesnice k jejich dočasnému ubytování a odpočinku. V Čechyni se první pobyt německého vojenského útvaru uskutečnil od 17. března do 3. dubna 1939 a další v květnu 1941, kdy se zde po tři týdny zotavovala standarta SS, zdecimovaná na řeckých bojištích. (*Kronika Čechyně, s. 151 – 155.*) V období okupace měli místní Němci v těchto obcích všechny výhody jako říšští Němci, včetně vyšších zásobovacích přidělů. Jako přesvědčení nacisté sloužili v německé armádě, policii i jednotkách SS. Veškeré záznamy o počtu odvedených a činnosti NSDAP byly však koncem války zničeny. Lze jen přibližně odhadovat počty mužů sloužících v německé armádě a policejních orgánech podle číselného poměru mužů a žen v obcích. K 1. lednu 1945 uvádí statistika v Čechyni 76 mužů a 235 žen, v Kučerově 103 mužů a 343 žen, v Komořanech 88 mužů a 251 žen, v Lysovicích 39 mužů a 280 žen. (*Okresní archiv ve Slavkově, č.j. 188 – K 15.*)

V době přibližující se fronty byly vytvářeny jednotky volkssturmu, sestavené z mládeže a vysloužilých vojáků ve věku od 16 do 60 let. V každé obci byla vytvořena jednotka v čele s velitelem. V Kučerově byl velitelem M. Sperka, – učitel, ve Vyškově A. Schmidt – knihtiskař. Okresním velitelem volkssturmu ve Vyškově byl mjr. Knötig, agendu vedl K. Janoschek. (*Žemský archiv Brno, MLS – C 141.*) Jednotky byly vyzbrojeny pěchotními zbraně-

mi a pancéřovkami. Byl prováděn pravidelný výcvik. V. Žampach ve své práci uvádí: „17. dubna 1945 absolvoval volkssturm z Brna a okolí... stejnou cestu k Pohořelícím... Vybaveni různorodými uniformami nebo pouze v civilním obleku s páskou na rukávech, pochodovali, starší spíše pokulhávali, směrem k frontě. Většinou nesli na ramenou tankové pěstě, což větším dílem vysvětluje, proč Rudá armáda měla na přístupech k Brnu tak velké tankové ztráty...“ (Žampach, V.: Vysídlení německého obyvatelstva z Brna, s. 12.)

Postupné osvobozování obcí vyškovského okresu probíhalo zpočátku jako součást úsilí vojsk 2. ukrajinského frontu k osvobození Brna oboustranným obchvatem ve spojení s čelním úderem. Tím se Rudá armáda snažila zabránit nenahraditelným škodám, které by vznikly při čelním průlomu a dobývání města. Na pravém boku hlavního úderného uskupení byly svazky 49. a 57. střeleckého sboru, které toto uskupení zabezpečovaly před možnými protiúderů fašistů z vyškovského směru. Tyto svazky osvobodily první obce Vyškovska. 23. dubna to byly Bošovice.

24. dubna Otnice, Hostěrádky-Rešov, Šarattice, Zbýšov, Hrušky, Křenovice (část) a Lovčičky. 25. dubna byly osvobozeny Holubice, zbytek Křenovic, Milešovice, Vážany nad Litavou, Velešovice, Kobeřice, Slavíkovice. 26. dubna byl osvobozen Slavkov. Na vyškovském směru šlo především o postupné ničení a obsazení jednotlivých opěrných bodů Němců. To všechno vedlo k vázání nepřátelských sil a znemožňovalo Němcům provést protiútok na hlavní síly Rudé armády, útočící na Brno, a rovněž to ztížilo německému dělostřelectvu vést palbu na toto uskupení

Po osvobození Brna se pro německé velení jasně rýsovala dvě ramena kleští Rudé armády při provedení vstřičného úderu ze severu od Ostravy a z jihovýchodu od Brna, obě směřující k Olomouci, kde by se měla uzavřít. Tím by se značná část Schörnerovy skupiny Mitte ocitla v obklíčení. Proto soustředili fašisté veškeré úsilí na to, aby zabránili Rudé armádě tento záměr uskutečnit.

V dané situaci se velení 2. ukrajinského frontu rozhodlo k provedení úderu na směr Vyškov, Prostějov, Olomouc. 27. dubna po ukončení příprav byl útok v úseku průlomu zahájen. I přes účinnou třicetiminutovou dělostřeleckou průpravu v úseku průlomu využívali Němci všech prostředků k zastavení pronikajících jednotek Rudé armády.

Ani protizteče a zasazení samohybných děl Ferdinand Němcům nepomohly a jejich jednotky s těžkými ztrátami ustoupily. Útvarům 81. gardové střelecké divize se podařilo obchvatem obejít Rousínov a čelním útokem jej osvobodit. *„Ža dvě hodiny prchá německá armáda i s čechyňským a komořanským volkssturmem do Vyškova. Na polích leží padlí, mezi nimi je i 32 rudoarmějců...“ (Kronika Rousínova.)* O zasazení dalších skupin volkssturmu nejsou dostupné zprávy. V německé obci Kučerov velitel jednotky volkssturmu učitel Sperka uprchl se svou ženou a dcerou na západ. *(Kronika Kučerova.)*

Tentýž den okolo 17. hodiny po krátkém střetnutí byla osvobozena (pro německé obyvatele „obsazena“) vesnice Čechyně v německém jazykovém ostrůvku. Jednotka volkssturmu bojovala po boku německé armády v bojích o Rousínov. Při tomto střetnutí padl jeden sovětský voják.

Na vyškovském směru postoupily nejdále jednotky 93. gardové střelecké divize; její 285. střelecký pluk v nočním boji ovládl další německou obec Kučerov a 273. pluk německou obec Lysovice. I když nepřítel nekladl velký odpor, padli tři sověští vojáci.

28. dubna mezi 4. hodinou a 6,30 obsadil 235. gardový střelecký pluk obec Komořany, před kterou 27. dubna ve večerních hodinách zastavil postup. Boj byl prudký a vyžádal si pět obětí z řad rudoarmějců. Na směr Lysovice – Topolany postupoval 278. gardový střelecký pluk. Podařilo se mu do 9. hodiny vyjít k obci Hlubočany a do 10 hodin Hlubočany i blízký Terešov obsadit. V tomto boji padl v Hlubočanech jeden a v Terešově dalších šest sovětských vojáků. 29. dubna v dopoledních hodinách obsadil 233. gardový střelecký pluk poslední německé obce Zvonovice

a Rostěnice a pokračoval v postupu na Brňany a Křečkovice. Zde vojáci pluku zajistili dosaženou linii a společně s dalšími pluky pak vytvářeli poloobklíčení vyškovského uskupení Němců. Velitel 81. gardové střelecké divize zabezpečil provedení obchvatného manévru, který vedl k menším ztrátám vlastních vojsk a rovněž k menším škodám na civilním a veřejném majetku.

30. dubna zahájila Rudá armáda přímý boj o okresní město Vyškov. Přitom musela odrážet protizteče německé pěchoty, podporované tanky a obrněnými transportéry 19. tankové divize. Přes odpor nepřítel 81. divize všechny protizteče odrazila, do 19 hodin ovládla Vyškov a postoupila severně Vyškova. Ve městě zůstala ohniska odporu na Riegrově náměstí a v parku. Sovětští vojáci ohniska odporu 1. května zlikvidovali.

Po šesti letech bylo od okupantů osvobozeno město Vyškov. Daň za osvobození byla vysoká. Na území města a v jeho blízkém okolí položilo své životy kolem 150 příslušníků Rudé armády, mezi nimi hrdina SSSR mjr. A. Michajlovič Vatagin a další. (*Srovnej: Mikš, J.: Na vyškovském směru.*)

Osvobození Vyškovska definitivně rozdělilo občany české a německé národnosti. Pro české občany znamenalo konec fašistického útlaku a zažehnání nebezpečí likvidace českého národa. Osvobození bylo výsledkem národněosvobozenického zápasu, jehož vyvrcholením se stala osvoboditelská úloha Rudé armády; umožnila dále rozvíjet národní a demokratickou revoluci. Ve všech obcích čeští občané vítali své osvoboditele jako slovanské bratry, ale současně podle možností pomáhali sovětským vojákům vyhánět německé okupanty. Všichni utlačovaní a ponižovaní čeští občané projevovali nesmírnou radost z osvobození – jak dokazují mimo jiné zápisy z obecních kronik.

Pro fanatické občany německé národnosti však porážka Němeca znamenala konec nacistických iluzí o panství nad českým národem a dalšími slovanskými národy. Sen o světovládě skončil krahem. Všichni zbraněschopní muži sloužili v nacistické armádě a policejních složkách. Jako fanatičtí nacisté se podíleli na potla-

čování i vyvražďování národů okupovaných zemí. Jejich postoje charakterizují např. tyto události:

12. prosince 1943 byl Martin Hrustak z Čechyně vyznamenán Hitlerem Rytířským křížem Železného kříže a 20. 4. 1944 ho Hitler – jako 473. vojáka německé branné moci – vyznamenal Dubovou ratolestí k Rytířskému kříži Železného kříže. (*Vyškovské noviny* z 4. I. 1944 a z 20. V. 1944.) Ke konci války syn F. Singera z Hlubočan, který se podílel 21. května 1940 na stržení sochy T. G. Masaryka a památníků M. Tyrše a Fr. Palackého ve Vyškově, příslušník SS, zběhl od své jednotky a tajně se vrátil do Hlubočan. Doma pak zastřelil otce, všechny sourozence i sám sebe. Z rodiny se zachránila jen matka, protože nebyla doma. Oba příklady ve své podstatě charakterizují postoje fanatických německých občanů. Těžce nesli porážku fašistického Německa a hovořili o obsazení, nikoliv o osvobození svých vesnic. Přešli do zvláštního druhu ilegality, uzavřeli se mezi sebou, skryli se za pevně zavřená vrata a dveře, někde vyvěsili i bílé prapory.

V průběhu roku 1945 spáchalo sebevraždu 5 558 Němců na území ČSR. Motivem byl pocit viny za konkrétní spáchané činy v době okupace a také nejistota a obavy z příštích dnů. (*Staněk, F.: Odsun Němců z ČSR, s. 54.*)

Před koncem války, k 1. lednu 1945, bylo na Vyškovsku 4 774 občanů německé národnosti, z toho v jazykovém ostrůvku 3 395 (*Okresní archiv ve Slavkově, č.j. 188 I, K 15.*). Část z nich na pokyn K. H. Franka odešla koncem dubna (byli to nejhorlivější zastánci místních nacistů); někteří Němci odcházeli s ustupující německou armádou.

V průběhu osvobozování obcí jsou všude vytvářeny revoluční národní výbory jako revoluční orgány lidu a nositelé státní moci. Ve všech obcích jazykového ostrůvku byl z české menšiny zvolen národní výbor. Tam, kde byl malý počet českých občanů, jmenoval ONV správce obce. V Kučerově pro nedostatečný počet Čechů pověřil ONV správcem obce J. Urbance z Brňan; ten správu obce převzal od dosavadního starosty Johanna Drabka. (*Kronika*

Kučerova.) V Komořanech byl ustaven revoluční národní výbor. Nové orgány státní moci musely řešit vedle zabezpečení zásobování obyvatelstva i otázky občanské bezpečnosti. V dané době procházelo Vyškovskem tajně mnoho cizinců, vracejících se z různých částí Evropy domů, případně také ti, kteří utíkali před spravedlností; tito byli vesměs ozbrojeni a na domácích lidech si vymáhali jídlo a oblečení. Němečtí běženci nacházeli u svých soukmenovců podporu a někdy i delší ilegální pobyt. Zabránit příchodu takových nezvaných hostů, drancování či vykrádání obyvatelstva nebylo v silách nově utvářené Národní bezpečnostní stráže, proto se také žádný místní národní výbor neobešel bez ozbrojené skupiny, která většinou neměla zvláštní název a spolupracovala s Národní bezpečnostní stráží.

ZPŮSOB VLÁDNUTÍ V OSVOBOZENÉ REPUBLICE

Situace, která vznikla násilnou likvidací Československa a vynuceným odchodem ústavních činitelů do emigrace, si vynutila odpovídající zákonný způsob vládnutí. Jediným ústavním činitelem, který byl uznán všemi politickými stranami a měl mezinárodní autoritu, byl dr. Edvard Beneš. Zachování právní kontinuity vyžadovalo postupovat podle předmnichovských zákonů. V roce 1940 jmenoval Beneš s odkazem na § 68 Ústavy ČSR svým dekretem předsedu vlády J. Šrámka a další členy vlády. Místo parlamentu vytvořil prezident jako poradní orgán státní rady, v níž byly zastoupeny všechny politické síly působící v zahraničí. Tak byly ustaveny orgány zákonodárné a vládní moci.

Také byl projednán a rozhodnut způsob vydávání zákonů; byla v něm využita jedinečnost Benešovy funkce. V říjnu 1940 podepsal dr. Beneš dekret číslo 2 Úředního věstníku československého, v němž bylo stanoveno, že všechny úkony prezidenta bude dočasně schvalovat vláda. Prezident pak bude nové, zrušené či novelizované zákony vydávat svým dekretem pouze na základě návrhu vlády. Společně s ním takové dekrety měl spolupodepsat předseda vlády nebo jiný její pověřený člen. Teprve pak nabývaly platnosti. Všechny však měly podléhat pozdějšímu schválení Národním shromážděním. Forma dekretu vychází z důvodové zprávy k Ústavě ČSR z roku 1920, kde je uvedeno, že podpis prezidenta má vyhlášující význam. Při nemožnosti svolat parlament zůstal prezident jediným orgánem zákonodárného procesu, který tu zbyl.

Občané republiky byli s tímto stavem seznámeni v prezidentově rozhlasovém projevu vysílaném z Londýna 24. července 1940. *„Celá naše právní soustava mezinárodně a politicky tudíž pokračuje. Pro nás není mého odchodu z úřadu a vlasti, pro nás právně není rozbití republiky, právně a politicky neexistuje nic, co provedl násilnický nacismus u nás po 15. březnu... Nepodléháte žádnému Führerovi nebo protektorovi, nepodléháte žádnému... právnímu řádu nacistickému.... Zavádíme nové zákonně platící změny podle norem, podle nichž se dosavadní zákony mají a mohou měnit dekretem prezidenta republiky, vydaným za nové vlády....“* (Haló noviny ze 4. III.. 2002.)

Dekrety prezidenta dr. Beneše vydané v Londýně se převážně týkaly aktuálních záležitostí a v posledním roce války hlavně opatření nutných při řízení a správě na osvobozených územích. Na příklad z 3. srpna 1944 dekret o obnovení právního řádu, ústavní dekret ze 4. prosince 1944 o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění, dekret z 1. února 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců, jejich pomahačů a o zřízení mimořádných lidových soudů. Během války bylo vydáno celkem čtyřiačtyřicet dekretů. K poválečným – bylo jich devadesát osm – patří také dekret z 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, z 24. října 1945 o znárodnění dolů a průmyslových podniků... Poslední z dekretů byl vydán 27. října 1945 a zabýval se územní organizací finančních úřadů a změnami s tím spojenými. Toto období skončilo Ústavním zákonem č. 57/1946 Sb., schváleným Prozatímním národním shromážděním, jímž se dekreta prezidenta republiky prohlásily za zákon.

Dekrety prezidenta dr. Beneše byly jediným možným řešením k zachování právní kontinuity s předmnichovskou republikou. Týkaly se z větší části momentálních potřeb a měly přechodný charakter. Řada z nich musela řešit důsledky okupace a války. Kdyby dekreta nevyšly, pak by dále platilo protektorátní právo, dokonce i výnos o zřízení protektorátu a všechny nacistické zákony. **Pokud by se některým našim pravičákům společně s německým landsmanshaftem podařilo prosadit zrušení dekretů, pak by platily**

protektorátní zákony, dokumenty vyvolané mnichovskou dohodou o předání pohraničí Německu; dokonce i řada nacistických protizidovských opatření by se musela jevit jako zákonná!

Jedním z dekretů, o jehož zrušení usilují, je Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11 z roku 1944. Práví se v něm:

1. Ústavní a jiné právní předpisy československého státu, vydané do 29. září 1938 včetně, pocházejí ze svobodné vůle československého lidu a jsou československým právním řádem.

2. Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody, nejsou součástí československého právního řádu. Doba nesvobody jest doba ode dne 30. září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením.

Tento den se kryje s osvobozením naší vlasti. Znění dekretu je dále upřesněno dekretem č. 5 z roku 1945, v němž je uvedeno:

„Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkoprávní jednání, at' se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické perzekuce.“

Kdyby došlo ke zrušení prezidentských dekretů, pak by byly i tyto zákonné normy zrušeny a arizovaný český i židovský majetek by podle zákona musel být převeden do majetku nacistů – arizátorů. Platilo by pak i nařízení o nošení Davidovy hvězdy, legalizováno by bylo šestileté uzavření českých vysokých škol, popravy a věznění odpůrců nacistů atd.

Mezi dekreta prezidenta Beneše není žádný, který by se týkal přímo odsunu. Odsun Němců patřil mezi významné programové cíle nejen zahraniční akce (odboje), ale i většiny českého obyvatelstva doma. Rozhodnutí o odsunu německého obyvatelstva přijaly vítězné velmoci na Postupimské konferenci 2. srpna 1945. Usne-

sení mj. uvádí: „*Tři vlády uznávají po projednání otázky ze všech aspektů, že musí dojít k odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa.*“¹⁴

Další části společného stanoviska velmocí se týkají humanosti odsunu, rozdělení kvót odsunovaného obyvatelstva do okupačních zón. Konkrétní plán pak přijala Spojenecká kontrolní rada v Berlíně, která stanovila, že z ČSR do dvou pásem – sovětského a amerického – bude přesunuto na dva a půl milionu osob. (*Komu sluší omluva*, s. 93 – 95.)

14. Pro úplnost připomeňme, že některé státy západní Evropy řešily problém německé menšiny podobným způsobem, např. Francie.

POSTUPIMSKÁ DOHODA O TRANSFERU NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA

Koncem druhé světové války po bezpodmínečné kapitulaci Německa převzaly vítězné země dočasně svrchovanou moc nad Němcem a jednaly o všech poválečných otázkách Německa i jeho jménem. Německo tak zavazovaly mezinárodněprávně i do budoucna. To platí především o **Postupimské dohodě** z roku 1945 i její XIII. části o „*Spořádaném a humánním transferu německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska*“.

Spojenci vycházeli ze skutečnosti, že Německo se svým jednáním od roku 1938 dopustilo zločinů proti míru věrolomným porušením smluv se sousedními státy, tyto státy vojensky napadlo a za války se dopouštělo genocidy a zločinů proti lidskosti. Proto bylo za tyto zločiny – podle tehdy platného práva – potrestáno tím, že bylo odzbrojeno, denacifikováno, demonopolizováno a ztratilo část svých východních území, z nichž zahájilo agresí proti svým východním sousedům. Německá menšina, která v době přípravy nacistické agrese působila jako pátá kolona v Polsku, Československu a Maďarsku, přijala podle předpisů okupační moci německou státní příslušnost. Proto byla zbavena původního občanství a na podkladě Postupimské dohody přesídlena do Německa.

Podle ústavního dekretu číslo 33/1945 Sb. „O úpravě československého státního občanství osob německé národnosti“ ta část německého obyvatelstva, která se nezpronevěřila základním povinností československého občana, usilovala o bezpečnost, nezávislost a územní celistvost ČSR, mohla získat československé občanství.

Většina německého obyvatelstva zradila svůj československý stát, rozbíjela a oslabovala ČSR, přijala německé státní občanství a věrně sloužila hitlerovskému Německu v jeho agresivních válkách; vnutila Čechům a uskutečňovala koloniální protektorátní režim, usilovala o germanizaci českého prostoru a likvidaci českého národa. Tito Němci nemohli očekávat nic jiného než přesídlení do Německa, které považovali za svou vlast, za svůj domov. Při řešení problému německých menšin v Evropě vycházely vítězné velmoci z tragických zkušeností, že německé menšiny sehrávaly významnou roli při rozpoutání dvou světových válek.

K transferu větší části německého obyvatelstva došlo tedy na prvním místě z bezpečnostních důvodů a v zájmu udržení míru v Evropě a k zajištění územní nedotknutelnosti Rakouska, Československa a Polska. V další řadě šlo o řešení otázky německých národnostních menšin v těchto zemích, neboť **tyto menšiny se staly pátou kolonou, sloužící k rozbití a pak k vojenské okupaci i k podmanění původně suverénních států německou říší.**

Podle univerzitního profesora M. Potočného je kategoricky nutné používat pro operaci, při níž podle části XIII. Postupimské dohody došlo k transferu německého obyvatelstva, termín **přesídlení** jako jedině správného, výstižného a přesného mezinárodněprávního institutu a nikoliv vágních termínů jako „odsun“, „vyhnání“, „násilné vysídlení“ nebo dokonce „etnická čistka“. (*Potočný, M.: Česko-německé vztahy, s. 11 – 12.*)

K přesídlení části obyvatelstva dochází jen výjimečně za mimořádných okolností a z naléhavých bezpečnostních, politických, národnostních nebo náboženských důvodů, braných buď jednotlivě, nebo všech dohromady. Jde o legální mezinárodněprávní institut, má-li následující (dále uváděné) znaky. Přesídlení části obyvatelstva předpokládá přestěhování skupiny osob z jednoho státu na území druhého. O přesídlení sjednávají státy patřičnou státní dohodu; nelze přesídlit obyvatelstvo jednoho státu na území druhého bez jeho souhlasu. Přesídlení musí probíhat spořádaně a lidsky. Právním důsledkem je ztráta dosavadního státního

občanství a nabytí občanství státu, do něhož byla daná část obyvatelstva přesídlena.

Plán přesídlení německého obyvatelstva z Rakouska, Polska, Československa a Maďarska byl Kontrolní radou přijat 20. listopadu 1945. Jeho obsahem bylo:

1. Všechno německé obyvatelstvo, které bude přesídleno z Polska (3 500 000 osob), bude přijato v britském okupačním pásmu v Německu.
2. Všechno německé obyvatelstvo, které bude přesídleno z Československa, Rakouska a Maďarska (3 150 000 osob), bude přijato v americkém, francouzském a sovětském okupačním pásmu Německa.
3. Předběžné rozmístění obyvatelstva v pásmech:
 - a) do sovětského pásma dva miliony osob z Polska a 750 000 osob z ČSR;
 - b) do britského pásma 1 500 000 osob z Polska;
 - c) do amerického pásma 1 750 000 osob z Československa, 500 000 z Maďarska;
 - d) do francouzského pásma 150 000 osob z Rakouska.
4. S přijímáním obyvatelstva z výše uvedených zemí bude možno započít ihned po potvrzení tohoto plánu a podle tohoto rozvrhu:
 - V prosinci 1945 10% z celkového počtu;
 - v lednu a únoru 1946 5% z celkového počtu;
 - v březnu 1946 15% z celkového počtu;
 - v dubnu 1946 15% z celkového počtu;
 - v květnu 1946 20% z celkového počtu;
 - v červnu 1946 20% z celkového počtu;
 - v červenci 1946 10% z celkového počtu.

Změny mohou nastat v důsledku počasí, dopravy a po získání podrobných informací o počtu přemísťovaného obyvatelstva. *(Komu sluší omluva, s. 95 - 96.)*

Přesídlení německého obyvatelstva do okupačních pásem bylo uskutečněno po dohodě vítězných mocností, které tyto zóny spravovaly. XIII. část Postupimské dohody o transferu německého

obyvatelstva přijaly a provedly Polsko, Československo a Maďarsko. Takto se staly smluvními stranami této části Postupimské dohody se všemi právními důsledky. Nebylo možno bez souhlasu Polska, Maďarska a Československa provádět nějaké změny této části dohody, a to ani čtyřmi vítěznými mocnostmi společně nebo individuálně. Rovněž země oprávněné k transferu nemohly samy jednotlivě nebo bilaterálně s Německem jakkoliv měnit kterékoliv ustanovení XIII. části Postupimské dohody.

Toto právo Spojených národů¹⁵ bylo potvrzeno jednomyslně celým světem zastoupeným v OSN, a to na zasedání Valného shromáždění. To označilo přípravu a rozpoutání útočných válek, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti jako nejtěžší mezinárodní zločiny, za něž nesou odpovědnost nejen státy, které se jich dopustily, ale i jejich političtí, diplomatictí, průmysloví a vojenští činitelé osobně. Tato trestní odpovědnost byla pak realizována zejména Norimberským vojenským tribunálem a následnými procesy s pachateli těchto činů v jednotlivých zemích.

Československo usnesení postupimské konference přijalo. V dopise československého ministerstva zahraničních věcí britskému velvyslanci v Praze 16. srpna 1945 se uvádělo, že „vláda přijala s povděkem toto rozhodnutí, jímž velmoci daly svůj zásadní souhlas k odsunu německého obyvatelstva z Československa“. Tímto rozhodnutím učinily tři spojenecké velmoci důležitý krok k zajištění míru ve střední Evropě.

14. prosince pak vydala československá vláda v souladu s rozhodnutím Kontrolní rady směrnice pro „soustavný odsun německého obyvatelstva z území Československa“.

Podle směrnic ustanovilo ministerstvo vnitra orgány odpovědné za řízení přesídlení – transferu. Vládním zmocněncem pro provádění přesídlení byl jmenován vrchní rada politické správy ministerstva vnitra dr. Antonín Kučera. Rámcové plány přesídlení měly

15. Koalice demokratických států – včetně Československa – podepsala 1. ledna 1942 ve Washingtonu deklaraci o svém pevném rozhodnutí dosáhnout plného vítězství nad fašismem a po vítězství zajistit světový mír. Státy, které deklaraci podepsaly, i ty, které k ní přistoupily později, dostaly název Spojené národy.

vypracovat Osídlovací úřady v Praze a v Brně. Vojenské správě byla svěřena odpovědnost za vlastní realizaci přesídlení a jeho organizačně-technické zajištění. Ministerstvo vnitra a jemu podřízené útvary měly provádět výběr Němců do jednotlivých kategorií, jejich soustředění a další zabezpečení práce, až do vypravení transportů.

Pro přípravu transportů bylo zřízeno v Čechách 74 a na Moravě 29 sběrných táborů.

Přesídlovat se neměli Němci, kteří získali prozatímní osvědčení o státním občanství. Němečtí antifašisté, kterým bylo československé občanství zachováno, mohli podle vlastní volby zůstat v ČSR, případně se vším movitým majetkem se také vystěhovat. **K vystěhování se přihlásilo 88 614 antifašistů.** (*Český antifašistický odboj*, s. 289.) Přesídlení se nemělo vztahovat na osoby z národnostně smíšených manželství, na kvalifikované pracovní síly a specialisty. Přemísťovací jednotkou měla být celá rodina; měla mít v hotovosti 1 000 RM, zavazadla na osobu 30 - 50 kg a zásobu potravin na sedm dní. Přemísťované osoby musely být vybaveny potřebnými náležitostmi včetně dokumentů; měly být řádně oblečené a obuté a musely projít zdravotní prohlídkou. Bylo zakázáno – s výjimkou drobných upomínkových předmětů – vyvážet drahé kovy, šperky, vkladní knížky a cenné papíry. (*Staněk, F.: Odsun Němců z ČSR*, s. 112 - 113.)

Před hromadným transferem došlo v Československu koncem války a brzy po jejím skončení ke dvěma odlišným jevům. **Při osvobozování Československa houfně utíkali před postupujícími jednotkami Rudé armády na západ nacističtí funkcionáři, pracovníci gestapa a němečtí vojáci**, aby se dostali na německé území, které již okupovaly americké ozbrojené síly, případně aby se dostali na území států sympatizujících s Německem. (Sem patřily některé evropské, ale zejména latinskoamerické země.) **Na území bývalého protektorátu se v dubnu 1945 soustředilo na 650 000 Němců, z toho více jak polovina byli utečenci před postupující Rudou armádou.** Po osvobození Československa do zahájení řád-

ného transferu opustilo republiku přibližně 373 000 osob. (*Staněk, F.: Odsun Němců z ČSR, s. 53, s. 114.*)¹.

Při osvobození Československa, mezi květnem a letními měsíci, docházelo také k ne zcela organizovanému přesídlení části německých osob do americké a sovětské okupační zóny. V jeho pozadí bylo živelné vzednutí protifašistických nálad mezi československým obyvatelstvem, ale byla to také reakce na záškodnickou činnost vlkodlaků – werwolfů, která nalézala pomoc a podporu ve značné části německého obyvatelstva.

Jen v roce 1945 bylo na území Československa odhadem 265 organizací a skupin werwolfů, vypátráno bylo 40 skladů s municí, výbušninami a dalším materiálem. (*Český antifašistický odboj, s. 505.*)

Toto neorganizované přesídlení části německých osob z Československa z různých příčin do americké a sovětské okupační zóny německá strana označovala jako divoký odsun. Českoslovenští občané, kteří se dopustili trestných činů, byli československými soudy stíháni a potrestáni.¹⁶

Útěk Němců z osvobozeného Československa před Rudou armádou a neorganizované přesídlení – „divoký odsun“ – představovaly zásadně jiné způsoby než transfer – přesídlení. Proto je nelze směřovat, zaměřovat či spojovat pod jediný pojem „vyhnání“,

16. Mezi poválečnými dekrety kritizovanými landsmanšaftem je i dekret amnestující osoby, které bojovaly proti okupantům. Avšak i v tomto dekretu je konstatováno, že amnestie se nevztahuje na kriminální trestné činy, nevyplyvající právě z tohoto odboje.

I. Prof. V. Pavlíček, DrSc.,

„Z obsahu jednání Postupimské konference i z dalších dokumentů vyplývá, že **odsun německého obyvatelstva uskutečněný před zahájením této konference byl na ni velmocemi se souhlasem vzat na vědomí a dodatečně potvrzen.** Další transfer (I.) se uskutečňoval v souladu s rozhodnutím této konference...

Transfer německého obyvatelstva po druhé světové válce v Československu schvalovaly všechny vrstva, politické a náboženské směry, které se podílely na protinacistickém odboji. Považovaly jej za legitimní ve jménu takových hodnot, jakými bylo dosažení trvalého míru a dobrých sousedských vztahů mezi Československem a Německem v budoucnosti.“

(Prof. JUDr. Václav Pavlíček, DrSc., *O legalitě a legitimitě transferu německého obyvatelstva z Československa, in O české státnosti, Český stát a Němci, str.258-259, vydala Univerzita Karlova, 2004.*)

jak záměrně činí bývalí „sudetští Němci“, část německých odborníků mezinárodního práva a vlády SRN. Podobná tvrzení jsou nepodložená a nesprávná. Transfer Němců z ČSR je nutno posuzovat v souvislosti s transferem německého obyvatelstva po skončení války z Polska a Maďarska a ve vztahu k nezbytným opatřením Spojených národů vůči poraženému Německu, jež měla zajistit, že Německo v budoucnu již nikdy neohrozí bezpečnost, celistvost svých sousedů a celé Evropy – jak se stalo v době první i druhé světové války.

PŘESÍDLENÍ NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA Z VYŠKOVSKA

Někteří současní autoři pojednávající o přesídlení Němců často přebírají názory landsmanšaftu a snaží se dokazovat, že poválečný radikální nacionalismus byl podněcován představiteli osvobozeného Československa.

Předchozí kapitoly ukazují, že český národ měl trpké zkušenosti s fašistickým Německem a jeho pátou kolonou uvnitř ČSR, která pomáhala k rozbití demokratického Československa, k nastolení okupační moci, k prosazení politiky nacismu a rasismu směřující k likvidaci slovanských národů. To nezbytně vyvolávalo obavy před dalším soužitím s německými fašisty a jejich pomahači. Představa Němce – československého občana, demokrata a spolumojovníka proti fašismu – se s prohlubováním nacistické okupační politiky, kdy nebylo téměř rodiny, která by nebyla postižena německými represemi – popravou, vězněním v koncentračním táboře či zavražděním některého příbuzného na otrocké práce do Německa, represemi vrcholícími vyhlazováním celých obcí (Lidice, Ležáky, Malín a další), postupně měnila a **Němci byli vnímáni jako nepolepšitelní krutí nepřátelé.**

Válečná zvěrstva nacismu, utrpená příkoří i nesmírné majetkové škody vyvolávaly protiněmeckou nenávist. **V podmínkách tehdejší doby se u české společnosti nacházelo jediné řešení – nekompromisní rozchod Čechů s českými Němci podle Postupimské dohody.**

Po osvobození vystoupil na manifestaci ve Vyškově 24. června 1945 tehdejší náměstek předsedy vlády Klement Gottwald a 6.

července náměstek předsedy vlády Msgre dr. Jan Šrámek. **Klement Gottwald** ve svém projevu navázal na zkušenosti českého obyvatelstva spojené s vystěhováním vesnic na Dražanské vysočině, provedené německými okupanty. Prohlásil, že to byly pokusy o soustavné vypuzování českého lidu z české půdy a o další německou kolonizaci, „aby v případě vítězství Německa mohl být český národ vyhlazen a rozprášen“. Dodal, že „jen díky obětavosti a nesmírné chrabrosti sovětského lidu a Rudé armády... byla německá bestie zdolána... vláda českých věcí se opět vrátila do českých rukou“.

V dalším poukázal, že vláda po šesti týdnech vykonala poctivý kus práce, vydala zákon – dekret o konfiskaci půdy Němcům, Maďarům a zrádcům. Zdůraznil, že „**vláda chce docílit toho, aby česká půda se vrátila do českých rukou všude tam, kde byla cizáky uchvátna a ukradena...** zákon dává možnost, abychom definitivně s konečnou platností odčinili nejen Bílou horu, nýbrž dali do českých rukou i onu půdu, kterou před mnoha sty lety na pozvání českých panovníků dostali němečtí kolonisté.“ Půda se dostane těm, kdo ji ke své výživě potřebují, sami ji umí obdělávat a svým bojem ve prospěch národa si ji zaslouží.

Informoval, že v nejbližší době vydá vláda další dekret – zákon o osídlování německé půdy, a „potom na Vyškovsku budete moci osídlit ten ostrůvek komořanský. Při osídlování německé půdy se bude postupovat podle stejného principu a rozhodovat o tom bude rolnická komise okresní a s definitivním rozhodnutím buď národní výbor, nebo komise zemědělská.“

Zdůraznil, že vláda ve smyslu svého programu a za pomoci všeho lidu chce vybudovat republiku od základů ve smyslu politickém, hospodářském a sociálním.

Objasňoval rovněž, proč agrární strana nemá v nové republice místo: „Vedení agrární strany se v nejkritičtějších dobách postavilo na stranu nepřátel republiky, zradilo a zaprodalo ji, potom také většina z nich po celou dobu v čele s Hrubým Hitlerovi sloužila, proto z těchto důvodů v nové republice nemůže mít tato strana

místa.“ V dalším ujistil, že hanba a potupa, kterou na sebe uvalilo vedení agrární strany, však nepadá na členy a prosté bývalé funkcionáře na vesnici, kteří v době okupace prokázali vlastenecké národní smýšlení. Oni stejně jako všichni ostatní občané jsou rovnoprávními členy naší velké národní rodiny a mají plné právo účastnit se veškerého politického, hospodářského a kulturního života.

Vláda projevila podporu rolnickým družstvům všeho druhu, která byla vytvořena prací, příspěvky a penězi drobných zemědělců, aby sloužila vlastním členům. Současně podpořila utvoření jednotného zemědělského svazu, který by hájil zájmy rolnictva. Dále všechny vyzval k účasti na překonávání škod způsobených okupací a válkou a k výstavbě nové republiky. (*Spolupráce – list Vyškovska č. 1 z 28. VI. 1945.*)

6. července vystoupil na manifestaci ve Vyškově s projevem náměstek ministerského předsedy vlády **Msgr. dr. Jan Šrámek**. Vycházel z činnosti československé vlády v emigraci a její úlohy v rozvíjení zahraničního odboje: „Nesměli jsme zapomínat, že národ... který sám nezápasí a nebojuje o své osvobození, této svobody není hoden...“ Objasnil úlohu a význam vojenského zahraničního odboje. Poukázal, **„že právě německá menšina roznítíla celý požár světové války“**. Prohlásil, **že z hlediska zajištění míru a bezpečnosti budeme hledět přesídlit naše Němce**. **„Pro útlocitné slovanské srdce to vypadá... tvrdě**. Němce, kteří trpěli a s námi bojovali proti fašismu, zde necháme. Řekneme jim, že budou mít taková práva, jaká mají naši Češi v Německu po celá desetiletí a staletí, tj. žádná.“ Vysvětlil, že zásadovost a tvrdost je podmíněna tím, že „nesmíme nechat vzniknout novému požáru světové války. Nová republika bude státem slovanským, republikou Čechů a Slováků, státem naprosto demokratickým se všemi občanskými svobodami. Lid musí mít všechna práva... k tomu je nutná svoboda osobní, hospodářská, svoboda tisková, shromažďovací, svoboda náboženského vyznání. **Všechny tyto svobody pro občany, ale žádné pro kolaboranty**.“ V závěru vyzval k jed-

notě a spolupráci na budování osvobozené republiky. (*Hanácká spolupráce* z 20. VII. 1945.)

Oba náměstci předsedy vlády vycházeli z vládního programu Národní fronty, z úkolů probíhající národní a demokratické revoluce. Objasňovali postup řešení poválečného uspořádání lidově demokratické republiky k překonání všech pozůstatků okupačního režimu a válečných škod. Vládní program a dekrety prezidenta republiky vycházely z mezinárodních dohod a postupně řešily úkoly k zabezpečení vítězství nad fašismem a okupačním režimem v podmínkách Československa. Přijatá opatření postihovala nepřátele českého a slovenského národa, Němce a Maďary, kteří vyvíjeli činnost proti svrchovanosti, samostatnosti, bezpečnosti a obraně ČSR, nacistické zločince a zrádce. Kdo se dnes snaží podsunout prezidentu E. Benešovi a náměstkovi předsedy vlády Kl. Gottwaldovi podněcování k nacionalismu, zkresluje historickou pravdu a staví se na pozice poraženého fašismu a jeho pomahačů.

K nejdůležitějším úkolům všech protifašistických sil sdružených v Národní frontě patřilo po osvobození zrušení všech správních a násilnických orgánů a institucí vytvořených režimem okupantů a zrádců, zřízení nových orgánů státu a veřejné správy – lidem volených národních výborů. Vláda Národní fronty ve svém programu, přijatém 5. dubna 1945, uvádí: „Ve své domácí politice bude vláda vycházet ze základního článku československé ústavy, že **lid je jediným zdrojem státní moci**.... Vláda bude budovat veškerý život na základě široce demokratickém, zabezpečí lidu všechna politická práva a povede neúprosný boj za vymýcení všech fašistických prvků.“ (*Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků. In: Sbírka dokumentů, s. 9 – 29.*)

Rozhodujícím článkem lidově demokratického zřízení se staly národní výbory. „Tyto lidem volené, pod neustálou kontrolou lidu stojící a až na další lidem odvolatelné národní výbory budou v obvodu své působnosti spravovat všechny veřejné záležitosti.... Vláda bude svou politiku uskutečňovat přes národní výbory a plně se o ně opírat.“ (Tamtéž.)

Národní výbory se staly orgány lidové moci. V okruhu své působnosti prováděly očistu veřejného života od kolaborantů a zrádců, řídily obnovu národního hospodářství, organizovaly rozvoj školství a kultury.

Na zasedání ONV ve Vyškově 10. května 1945 byla věnována pozornost vytváření orgánů lidové moci v německých obcích a zajištění bezpečnosti občanů. Byly zřízeny komise k soupisu majetku Němců, fašistů, kolaborantů a zrádců. (*Okresní archiv Vyškov, Protokoly ze zasedání ONV, K V5/1 1945.*)

18. května byl vydán zatykač na představitele okupační moci ve Vyškově. Byli to A. Appelt, JUDr. J. Bergmann, W. Buresch, P. Cernak, J. Drabek, dr. K. Feike, H. Granzer, Fr. Haas, Fr. Hanenstein, L. Heinerle, K. Janoschek, J. Kettner, H. Knótig, K. Matzal, Fr. Pospischil, Fr. Rossak, E. Schatek, Jar. Taborek, M. Tobias, E. Zorn, J. Žerdecky a Ing. Zd. Zmenova.

V další dny byl vydán zatykač na dr. Fikeho a Werdenitskovou (22. května), na učitele Neckaře z Rybníčka a lesního správce Kameníčka z Nových Dvorů (25. května). (Tamtéž.) Současně byla ustavena komise pro zkoumání činnosti ředitelů a učitelů škol v období okupace.

Pod vedením kolonizačního referenta Chalupy zahájily komise soupis německého majetku. 18. května bylo protokolárně zapsáno 22 nemovitostí německých příslušníků. 25. května schválil ONV jmenování prvních jedenácti národních správců u jedenácti usedlostí v Terešově.

Kolonizační referát vedl od 1. 6. 1945 Vojtěch Celý a komisař M. Tomášek. Postupně docházelo k jmenování národních správců na usedlostech v jednotlivých obcích německého ostrůvku. Správním komisařem obcí ostrůvku byl jmenován Hradský.

Z členů národního výboru v Hlubočanech a Terešově byla ustanovena společná správní komise pro Hlubočany a osadu Terešov. 10. 7. 1945 rozhodl ONV jmenovat ve všech obcích německého jazykového ostrůvku mimo Komořany a Čechyni (kde byla silná česká menšina) šestičlenné správní komise. K zamezení šíře-

ní nepřátelských zpráv bylo 22. května 1945 rozhodnuto odebrat Němcům a fašistům radiopřijímače. Ze stejného důvodu bylo rozhodnuto nepovolovat německé bohoslužby a kázání v Rostěnicích faráři německé národnosti. (*Protokol ze zasedání ONV.*)

Přes postupné ustanovování národních správců do zemědělských usedlostí mohli němečtí vlastníci nadále pracovat ve svém statku i v místě pobytu. ONV vypracoval návrh mezd německým zaměstnancům a způsob jejich vyplácení. **Funkcionáři nacistické strany a okupantského režimu, pokud neuprchli, byli soustředěni do tábora zajištěných osob.** Část jich byla po prověření okresní vyšetřující komisí propuštěna. 22. 6. 1945 tak bylo propuštěno 24 osob. Komise také rozhodla o přemístění německých dětí do 14 let z tábora zajištěných do dětského domova ve Vyškově. Na základě kladného šetření okresní vyšetřující komise vydal ONV 59 osobám osvědčení, že se na ně nevztahuje platnost nařízení o Němcích. V roce 1946 bylo vydáno dalším 11 osobám osvědčení o vynětí z nařízení o Němcích a zamítnuta žádost o vynětí 14 osobám. (*Protokol ze zasedání ONV 1946.*)

V září 1945 ustavil ONV funkční komisi pro odsun Němců. Byla složena z okresní vyšetřující komise, bezpečnostního referenta ONV a evakuačního důstojníka ministerstva vnitra. Odsunová komise pracovala ve složení: Fr. Gabrlík, Fr. Chládek, Dominik Kaláb, npor. Fr. Myška, Fr. Slaviček, V. Švarc, K. Vejmla.

Rostoucí počet žadatelů o úpravu československého státního občanství občanů německé národnosti vedl k ustavení prověřovací komise. Stalo se tak 1. února 1946 a v jejím čele byl předseda ONV R. Podaný; jejími členy byli dále K. Vejmla, V. Celý a B. Sedlák, členové rady ONV. (*Okresní archiv V5 K 214, č.j. 198 A/72.*)

V přípravném období pro přemístění německého obyvatelstva komise pro přesun spolupracovala úzce s místními orgány pověřenými zemědělským osídlováním. V lednu 1946 byla uskutečněna v Kučerově, Komořanech, Hlubočanech, Rostěnicích a Čechyni kontrola německých usedlostí, ve kterých nebyli ustanoveni národní správci. V období nedostatku potravin zde bylo zabave-

no 27 697 centů obilí a olejnin, 77 kusů hovězího dobytka, 55 vepřů a desítky kusů drůbeže. (*Protokoly ze zasedání ONV Vyškov 1946, zápis z 25. I.*)

Na základě výnosu ministerstva vnitra z 5. listopadu 1945 č. B-300/1183 uskutečnil ONV jmenný soupis všech osob německé národnosti a sestavil kartotéku evidenčních listů. V evidenčních listcích a ve jmenném soupisu byly osoby německé národnosti roztrženy do několika kategorií tak, aby osoby nepřátelské a nespolehlivé mohly být odsunuty dříve.

ONV k 15. září 1945 sestavil seznam všech Němců podle jednotlivých soudních okresů (Bučovice, Slavkov a Vyškov). Celkem bylo Němců 2970, z toho 571 mužů, 1609 žen a 790 dětí do 14 let.

Po ustanovení národních správců a počátkem zemědělského osídlování německých obcí byla část práceschopných Němců zaměstnána zejména v zemědělství a průmyslu na vyškovském okrese.

Přemístění se nevztahovalo:

- na příslušníky československých vojenských jednotek národnosti německé;
- na osoby, které se prokázaly, že do 10. 2. 1946 podaly žádost o zachování československého státního občanství;
- na manželky a děti československých státních občanů žádající o vrácení československého státního občanství, na manžele žen české a slovenské národnosti a jejich děti;
- na Němce, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky... přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky. (Dle Směrnice min. vnitra č.j. B 300/1990.)

Jedinou výjimkou z německých občanů v jazykovém ostrůvku byl Fr. Kutscherauer, krejčí ze Zvonovic č. 48, příslušník československé zahraniční jednotky ve Francii. Po porážce Francie byl vězněn v koncentračním táboře Dachau, později pod dohledem nasazen na práci ve Vídni v roce 1944. Společně s celou rodinou

byl vyňat z nařízení o Němcích. Překonání nacionalistických vlivů bylo u něho podmíněno novým poznáním a skutečností v jiném prostředí. (*Okresní archiv, K V5 66 č.j. 192/66.*)

K 15. září 1945 byl v jednotlivých obcích německého ostrůvku stav následující:

Obec	Celkem počet	Mužů	Žen	Dětí do 14 let
Čechyně	216	50	99	67
Hlubočany	383	77	183	123
Komořany	265	44	126	95
Kučerov	378	73	188	117
Lysovice	253	38	171	44
Rostěnice	290	49	146	95
Zvonovice	156	30	71	55
Celkem	1941	361	984	596

(*Okresní archiv Vyškov, K 15 č.j. 188 I, Počty obyvatel a Seznam Němců k 15.IX. 1945.*)

Přemístění podléhaly také duchovní osoby německé národnosti, faráři v Rostěnicích a Komořanech. Jejich jména však nejsou v seznamu přemístěných Němců. Podle protokolu ONV Vyškov měl rostěnický farář Fr. Rodl potvrzení o antifašismu. ONV rozhodl 3. srpna 1945 nepovolovat německé kázání a bohoslužby v Rostěnicích.

V Kučerově byl farář české národnosti Vybíhal, jeho kuchařka byla Němka Ida Hubeová, která získala československé státní občanství. (*Okresní archiv Vyškov K V5 66, Protokoly ze zasedání ONV 1945 a 1946.*)

V průběhu roku 1945 dobrovolně a ilegálně přecházeli do Rakouska také někteří Němci z Vyškova.

Podle seznamu občanů bylo z přemístění vyňato celkem 184 osob ze smíšeného manželství nepodléhajících odsunu (na základě jejich žádosti o československé občanství). V jednotlivých obcích to bylo následující: Čechyně 42 osob, Hlubočany a Terešov 40, Komořany 32, Kučerov 9, Lysovice 16, Rostěnice 13 a Zvonovice 32 občanů. Jména jsou uvedena ve spise. (*Okresní archiv Vyškov, K V5 66 č.j. 192/66.*)

Tento stav je potvrzen spisem ministerstva vnitra z 31. 12. 1946, kde na základě podaných seznamů osob žijících ve smíšených manželstvích a úlevách pro některé osoby německé národnosti byly zaslány legitimace pro 94 rodin a pro 3 jednotlivé osoby v okrese, celkem 97 legitimací. Ministerstvo vnitra současně připomnělo, že „do seznamů měla být pojata veškerá smíšená manželství v jednotlivých obcích okresu, a to i ta, z nichž 1) manžel Němec jest případně internován, 2) jest nezvěstný, 3) byl již odsunut a rodina zůstala zde, 4) jest v soudní vazbě, 5) jest mimo území republiky (př. válečný zajatec) nebo z jiných důvodů žije odloučeně od rodiny”. (*Okresní archiv Vyškov, spis č.j. B 300/23732-46.*) Z přemístění byly vyňaty na základě návrhu obvodního lékaře osoby nemocné a přestárlé.

V období před přemístěním byly s hlavou rodiny sepisovány na MNV a ve správních komisích jednotlivých obcí protokoly, kde vedle poučení, jak se připravit, mohli se vyjádřit k místu přemístění. Protokoly sepsali komisař politické správy M. Tomášek a F. Molínek.

Před soustředěním k přemístění do sběrného střediska ve Vyškově byl představitel rodiny písemně uvědomen, který den bude do sběrného střediska přepraven, že si může vzít svršky nezbytné k uspokojování životních potřeb a k vykonávání zaměstnání (do 80 kg na osobu), potraviny na sedm dní, hotové peníze, nejvýše však 1000 marek, a drobné upomínkové předměty. Každá osoba měla být řádně oblečena, obuta a měla mít odpovídající příkryvu, dále jídelní misku, příbor a osobní doklady.

Do sběrného střediska je i s jejich zavazadly odváželi noví osadníci na vozech. Přemístění německého obyvatelstva na základě

rozhodnutí postupimské konference z 2. srpna 1945 a podle konkrétního plánu Spojenecké kontrolní rady v Berlíně z 20. listopadu 1945, která rozhodla, že odsun Němců z Československa proběhne od ledna do října 1946, organizovaly pak československé úřady.

První vagóny z Vyškova byly připojeny k transportnímu vlaku 29. května 1946. Transportní vlaky měly vždy 40 vagónů pro přemísťované osoby, jeden vagón s potravinami na cestu, jeden vagón pro doprovodnou stráž a jeden vagón pro zdravotní službu. V jednom vagónu mohlo být nejvýše 30 osob, v jednom transportu nejvýše 1200 osob. Transporty z jižní Moravy směřovaly přes Prahu do americké okupační zóny v Bavorsku.

PŘEHLED TRANSPORTŮ NĚMCŮ PŘEMÍSTĚNÝCH ZE SBĚRNÉHO STŘEDISKA VYŠKOV

DATUM	PŘEMÍSŤOVANÉ OSOBY				
29. 5. 1946	204 osoby	15 rodin z Rostěnic	8 z Hlubočan	6 z Kučerova	7 ze Zvonovic
30. 5. 1946	247 osob	32 rodin z Komořan	13 z Rostěnic	8 z Hlubočan	4 z Čechyně
17. 6. 1946	299 osob	45 rodin z Kučerova	1 rodina z Lysovic		
19. 6. 1946	301 osoba	24 rodin z Hlubočan	22 z Lysovic	3 z Rostěnic a Lysovic	
28. 6. 1946	289 osob	17 rodin z Komořan	8 z Kučerova	7 z Rostěnic	6 ze Zvonovic
29. 6. 1946	111 osob	12 rodin z Hlubočan	4 rodiny z Rostěnic	2 rodiny z Lysovic	
12. 7. 1946	206 osob	19 rodin z Rostěnic	13 z Komořan	9 ze Zvonovic	5 z Čechyně
13. 7. 1946	196 osob	25 rodin z Lysovic	12 rodin z Rostěnic	11 rodin ze Zvonovic	
7.-8. 8.1946	405 osob	27 rodin z Kučerova	16 z Hlubočan	13 z Lysovic	9 z Rostěnic
22. 9. 1946	122 osob	13 rodin z Hlubočan	12 z Čechyně		
15. 11. 1946	42 osob	7 rodin z Kučerova	4 rodiny z Rostěnic	2 z Hlubočan	2 z Lysovic
18. 11. 1946	12 osob	1 rodina z Kučerova	1 z Brna-Horních Heršpic		

Ze sběrného střediska ve Vyškově bylo celkem přemístěno 2436 Němců. Podle trvalého bydliště se jednalo o 37 Němců z Brna, 4 z Olomouce, 2 z Prostějova; po jedné osobě z Moravské Ostravy, Moravské Třebové, Svitav a Nového Jičína. Z Vyškovska bylo přemístěno celkem 2389 osob německé národnosti, z toho 14 Němců z Vyškova, dva z Rousínova a dva ze Slavkova. Z německého jazykového ostrůvku bylo přemístěno 2371 osob německé národnosti. (*Okresní archiv Vyškov, K V5 66, Seznamy osob v transportu...*)

Příprava a průběh přemístění Němců vyžadovaly mimořádné úsilí revolučních orgánů lidové moci, ONV ve Vyškově, jeho komisi, MNV a správních komisí v jednotlivých obcích. Přemístění proběhlo ukázněně a bylo dobře organizováno. ONV se na svých zasedáních postupně zabýval potrestáním nacistických zločinců a přemístěním Němců. **Odsunovací komise požádala 20. září o souhlas, aby odsouzení Mimořádným lidovým soudem v Brně s trestem do pěti let byli rovněž přemístěni. 4. října 1946 pak projednal a povolil přemístění u 25 Němců potrestaných lidovým soudem trestem do deseti let.** Nepovolil přemístění Vl. Jana-la z Vyškova, odsouzeného na 12 let. Jeho žena byla přemístěna. (*Okresní archiv Vyškov, K V5/2; Protokoly ONV 1946.*)

Podle přehledů Mimořádného lidového soudu v Brně C 141, kniha 1 – 8 Moravského zemského archivu v Brně bylo z Vyškovska přes 200 Němců stíháno za zločiny páchané proti Československu podle dekretu prezidenta republiky z 19. června 1945.

Pro informaci uvádím některé nejzávažnější případy. Okresní hejtman J. Bergmann byl odsouzen na doživotí stejně jako vládní komisař Vyškova K. Matzal. Oběma byl v roce 1954 snížen trest a v roce 1955 byli vysídleni do Německa. Vedoucí funkcionář okresu Ortsleiter J. Drabek byl odsouzen na dvacet let těžkého žaláře. V Kučerově a Hlubočanech byli za zločinné úklady proti republice odsouzeni M. Bernard na 25 let těžkého žaláře stejně jako R. Legner a J. Wittek na 20 let. Z Hlubočan byli dále odsouzeni A. Neckař, J. Rotter a M. Janeček na 15 let těžkého žaláře.

V protokolech a rozsudcích Mimořádného lidového soudu v Brně jsou zločiny Němců, fašistů a jejich pomahačů objektivně a důsledně zjištěny. Dosud však tyto skutečnosti nejsou veřejnosti známé a proti snahám o očernění naší republiky odsunutými Němci nejsou využívány. **Z rozboru těchto dokumentů MLS také vyplývá, že řada drobných funkcionářů nacistických organizací nebyla souzena pro nedostatek času stanoveného pro odsun. Byli proto přemístěni bez soudu.**

Podstatná část Němců přemístěných z Vyškova byli pracující občané, kteří podlehlí nacistické propagandě, uvěřili, že patří k vyvolenému národu. Svým podílem aktivně pomáhali nebo asistovali při zradě demokratické republiky, podíleli se na likvidaci československé vlasti a zneužívali svého postavení při ponižování a zotročování českého obyvatelstva. Přemístěním německé menšiny se antifašistické národněosvobozené hnutí zbavovalo silné a zfašizované německé skupiny obyvatel a vytvořilo podmínky pro konsolidaci osvobozené lidové a demokratické republiky.

Okresní národní výbor ve Vyškově na svém zasedání 10. prosince 1946 schválil vyúčtování přemísťovací akce. ONV ze svých skladů zásob textilií a jiného materiálu vydal pro vybavení přemísťovaných Němců zásoby v hodnotě 5500 Kčs. Dále pak zakoupil oděv, obuv, prádlo a další materiál pro vybavení přemísťovaných za 35 194 Kčs. Ve výdajích nejsou započteny náklady na stravování.

K 10. 12. 1946 činil celkový počet přemístěných Němců 2 460 osob. (*Okresní archiv Vyškov, K V5/2, Protokoly ze zasedání ONV 1946.*) V souvislosti s ukončením přemísťovací akce bylo likvidováno sběrné středisko ve Vyškově, jehož velitelem byl J. Zedník.

Hromadný transfer německého obyvatelstva byl po organizační a materiální stránce náročnou operací, která si v celostátním měřítku vyžádala značné náklady. Národní banka uvolnila na vybavení přemísťovaných osob zhruba jednu miliardu marek, finanční výdaje na zajištění transferu byly propočteny na 500 milionů Kčs. (*Staněk, F.: Odsun Němců z ČSR 1945-1947.*)

Význam odsunu německých občanů výstižně zhodnotil dr. Eduard Beneš: *„Veliká a osudová kapitola našich národních dějin, která tolikrát o nich rozhodovala, o celém našem osudu – a byla by v našich dějinách aspoň dvakrát zavini-la naši národní smrt –, byla tím konečně uzavřena. Také jeden z nečekaných důsledků politiky Mnichova.“* (Beneš, E.: Paměti.)

V dopise W. Jakschovi v prosinci 1942 E. Beneš zdůrazňuje: „Bylo by osudnou chybou, kdyby se začalo říkat, že to záleží jen na Česích a na tom, co udělá republika v německé věci. Němců je 80 milionů a malý československý národ nemůže žít se stálým německým revolverem na prsou.“

Prozíravost E. Beneše se projevila již v době úplné porážky nacistického Německa, kdy varoval před revanší. Tehdy se to zdálo neuvěřitelné, že by Češi mohli někdy zapomenout na hrůzy německé okupace a války. V prosinci 1945 E. Beneš varoval:

„A konečně přijdou opět, aby od očišťování přešli k útoku. Bude to nová reakce, která opět spojí útok na pokrok sociální s útokem na naši svobodu národní a lidskou. Buďte na tento útok připraveni a mějte své záznamy, své vzpomínky pohotově, neboť nikde se tolik nezapomíná jako právě v politice!“

(E. Beneš na sjezdu Svazu osvobozených politických vězňů, Praha 14. XIII. 1945.)

PŘÍLOHA Č. 1

SVĚDECTVÍ ČECHA Z OSTRŮVKU

Z ROKU 1922

O tom, jaké byly skutečné názory a nálady německých občanů ostrůvku, výstižně svědčí anonymní dopis, jehož kopie je uložena v Okresním archivu Vyškovska. V něm si Čech, obyvatel ostrůvku, který nechtěl být z pochopitelných důvodů jmenován, stěžuje výboru Národní jednoty na poměry i rozpínavost Němců.

Píše v něm:

Slavná národní jednoto!¹

Jak je bolestné, když český člověk na německém ostrůvku mezi Němci musí žít, a jaké pomoci. Takový člověk český se nemůže pohybovat, jak by chtěl, každý se na něho dívá stranou a ho za nějakého jiného člověka uvažuje. A obzvláště v této době, kdy advokáti a doktoři sem přicházejí a na schůzích a slavnostech řeční. Je to až hanba poslouchat, jak například z Rostěnic pan Kraupl, který je cestářem, je to tolik jako státní služba, a stát mu práci dal, kdežto by tu práci také nějaký český člověk poctivě dělal, ne takový zpupný člověk, který je na ostrůvku Obman des Turnvereines² a při každé příležitosti nadává na „Böhmische Gesindel“³ a tedy český stát ho podporuje. Kdyby on si držel tu silnici jak se patří v pořádku.

Loňského roku, když byla v Rostěnicích slavnost, přijel tam jeden český cukrář, jak se jmenoval nevím. Kraupl ho uhlídl a hned zavolal Dr. Fleischhakera a řekl mu – „ist schon wieder da, das böhmische Gesindel, den jagen wir weg“⁴. Pak oba šli, k němu a obchodník se legitimoval, že může prodávat kdekoliv, zůstal, ale zato říkali to

těm ordner-pořadatelům a oni zas dětem, aby u toho cizího žádný nic nekupoval, ale přesto on přece hodně prodal. 29. 6. - minulý měsíc se odbyvala v Lysovicích slavnost slunovratu (Sonnenwende), při které všechny obce zastoupeny byly, i z Čechyně a Komořan, a před slavností byli hosté Krauplem uvítáni, pak se ujal slov Dr. Fleischhaker z Rostěnic. Jeho řeč byla jehlou do českého srdce, kterou on se vyjádřil a pronesl slov proti Národní jednotě ve Vyškově, jejich práci a ukázal prstem na Vyškov a přitom řekl: „Die herliche minderheitschule in Kutscherau“⁵, při kterém bylo voláno fuj. Pak řekl i kdyby byla celá česká země zaplavena legionáři, oni se ohnout nedají: „Wir Deutschen sind früher als die Tschechen, das ist tschechische Lug, das die Tschechen früher da Waren, das ist ihr Prinzip nur zu lügen, das beweist die hörliche Volkszählung“⁶ a jiné, potom je varoval, aby byli sobě věrni, aby byli pyšní na svůj kraj, dokud ten nosit budou, budou z nich věrní Němci a jak ten odstraní, budou se topit, až se německá věc utopí. Ječmene se dosti pošlapalo, pak chtějí mít úlevu daně.

Slavná národní jednoto!

Nechci, aby byl ten cestář ze služby vyhozen, ačkoliv by mu to patřilo, ale chci, aby dostal jeho nadřizený důtku a budu sledovat věc nadále.

Těž podobně je na Ostrůvku v hostincích, když přijde nějaká listina v české řeči tištěná, která má být vyvěšena v hostinci, kdepak to. Ta vandruje do kamen nebo na záchod, přesvědčte se sami o tom, německé plakáty visí půl roku v každém hostinci, ale český plakát musí ihned zmizet, třebaš je to rozkaz od hejtmanství nebo od jiného úřadu.

Na Ostrůvku 2. července 1922 - Občan z Ostrůvku

-
1. Národní jednota – organizace, která měla za prvé republiky úkol podporovat český menšinový živel ve smíšených územích.
 2. Vedoucí tělovýchovné jednoty (spolku).
 3. Česká sebranka.
 4. Už je zase tady ta česká sebranka, tohoto vyženeme.

5. Ta nádherná menšinová škola v Kučerově. (Narážka na novou českou školu, kterou vybudovala Národní jednota. pro české děti. V Kučerově bylo 106 občanů české národnosti a 728 německé.)

6. My Němci jsme byli dříve než Češi, to je česká lež, že Češi zde byli dříve, to je jejich princip lhát, to dokazuje nesvobodné sčítání lidu (narážka na sčítání lidu v roce 1921, kterým se Němci cítili poškozeni, protože prý bylo upraveno ve prospěch Čechů). (v něm. textu je uvedeno hörliche, má být asi hörige)

Poznámka editora: Jak se čtenáři mohli přesvědčit z rozsudku Mimořádného lidového soudu po válce, který soudil nacistické zločiny na Vyškovsku, Dr. Fleischhacker, o němž je v dokumentu zmínka, aktivně pokračoval v rozvracení republiky až do roku 1939 a pak jako představitel nacistické okupační moci se podílel na zločinech proti českému národu.

PŘÍLOHA Č. 2

TENTO PROSTOR SE JEDNOU MUSÍ STÁT NĚMECKÝM

(...) Příkaz, který jsem obdržel pro tento úkol (...), zní: „Musíme jednoznačně a s neoblomnou tvrdostí přivést obyvatele této země, pokud jsou Češi, k poznání, že se nemohou vyhnout té skutečnosti, že jsou příslušníky Říše a jako takoví dluží Říši poslušnost. Němce musím přesvědčit, že tato část Říše je skutečně částí Říše. Říše jim poskytuje ochranu, svěřuje jí vedoucí roli.“ (...)

SS (SD a bezpečnostní policie jsou částí SS) jsou úderným oddílem strany pro vnitropolitické zabezpečení prostoru a vůbec nacionálně socialistické ideologie. To znamená, že kráčíme vždy o krok před většinou národa, že jsme zvlášť dobře ozbrojeni a připraveni k činu a že také víme, jak bojovat. (...) Tedy jednáme jako výkonný orgán, vědomi si Vůdcova poslání i poslání Říše, poslání, jež vede přes Velkoněmeckou říši k říši Velkogermánské. (...)

Mluvil jsem o úkolech SS. Rád bych je shrnul tímto rčením: „(Jsme) nepřátelé všech nepřátel a ochránci všeho, co je německé“; je to dáno úkolem, kterým Vůdce pověřil říšského vedoucího SS, když ho jmenoval říšským komisařem pro upevnění němectví. Když jsem převzal tento úkol v Protektorátu, tyto dva pilíře jsou základem mého poslání. (...)

Předpokladem pro úspěšné vedení této války, pro obsazení potřebných prostorů a pro ustavení velkoněmecké a Velkogermánské říše bylo vnitropolitické zajištění staré Říše. (...) Vůdce nás vedl k obsazení širokých prostorů v Evropě, což je vojenským předpokladem pro další vedení války a pro její vítězné ukončení. Musí nám být jasno v jedné věci, totiž že obsazení těchto prostoro-

rů, v každém případě alespoň jejich velkých částí, není přechodné, nýbrž trvalé (příčemž forma poměru těchto zemí k nám není důležitá). (...)

Musíme zde rozeznávat tři velké skupiny. První tvoří prostory obývané germánskými lidmi, s nimiž máme společnou krev, a tedy i společný charakter. (...) Tyto prostory jsou **Norsko, Holandsko, Flandry** a ve vzdálenější budoucnosti **Dánsko a Švédsko**. (...) Je jasné, že k těmto lidem se musíme chovat zcela jinak než vůči jinorasovým, slovanským a podobným národům. S Germánem se musí zacházet tvrdě, ale spravedlivě. (...)

Druhou skupinu tvoří východní prostory, které jsou zčásti osídleny Slovan. V těchto územích dobrota se pokládá za slabost. Slovan vlastně ani nechce, aby se s ním zacházelo jako s rovnoprávným, a je zvyklý na to, že vrchnost s ním příliš neobcuje. To jsou tedy prostory na Východě (až po Ural), které si podržíme a do nichž zavedeme německou nadvládu. ... Pak přijde Velkopolský prostor, který musíme úplně poněmčit. (...)

Nyní, když vidíme celkový obraz, vám bude zcela jasné, že nesmíme nadlouho ponechat tento česko- moravský prostor ve stavu, který by Čechy opravňoval nazývat jej prostorem českým. (...) Němci v tomto prostoru musí být vedeni myšlenkou, že v této době, z důležitých válečných a taktických důvodů, nesmíme v jistých věcech vydráždit Čechy až do nepřítelství; z určitých taktických důvodů sice musíme být tvrdí, ale při tom musíme být opatrní, abychom je nezahnali do slepé uličky, ze které nemají jiného východiska než se vzbouřit. Ale naše zásadní směrnice, totiž že tento prostor se musí jednou stát německým a že Čech v něm koneckonců nemá co ztratit, musí být při všem tom jednání nevyslovena. To jsou věci, které rozděluji mé poslání ve dvě veliké a jasné etapy.

První je můj bezprostřední úkol, úkol po dobu války; druhý je příprava dalekosáhlého konečného cíle. (...) To znamená, že nesmí být jediného Němce, který by něco Čechovi prominul, jak se to často stává v Říši v případě Židů. Nesmí být jediného Němce,

který by řekl, že ten nebo onen Čech je slušný člověk. (...) Zda ten nebo onen Čech je slušný chlapík, budeme moci rozhodnout, až když se budeme zabývat dlouhodobým konečným řešením našeho úkolu zde, totiž otázkou poněmčení.

(...) tento prostor musí být jednou definitivně osídlen německým živlem. Tento prostor je srdcem Říše a my nedopustíme, jak nás varují dějiny, aby z tohoto prostoru byla vrážena dýka do našich zad. K definitivnímu poněmčení nehodlám říci 'použijeme starých metod k poněmčení této české sebranky', nýbrž docela věcně začneme tím, co se dá dělat zakukleně již dnes. Potřebuji rasovou inventuru, kdo se hodí k poněmčení.

Máme zde různé lidi. Někteří vykazují dobrou rasovou kvalitu a dobré smýšlení. S těmi to bude jednoduché, můžeme je poněmčit. Ale na druhé straně jsou zde rasově podřadné živly, které navíc vykazují špatné smýšlení.

Tyhle musíme dostat ven. Na Východě je hodně místa. Mezi těmito póly se nachází střední vrstva, kterou musíme dokonale prozkoumat. Jde o lidi rasově podřadné, ale s dobrým smýšlením; pak lidé sice rasově přijatelní, ale se špatným smýšlením. S těmi prvními budeme asi muset naložit tak, že je nasadíme někde v Říši nebo vůbec někde a při tom se postaráme o to, aby už neměli děti, neboť v tomto prostoru je nemíníme dále vyvíjet.(...) Pak zbývá ta skupina, jež je rasově přijatelná, ale nám nepřátelská. Ti jsou nejnebezpečnější, neboť jde o rasově zdravou vrstvu vůdců. Musíme si dobře promyslet, co s nimi. Můžeme se pokusit některé z nich přesídlit do Říše, do čistě německého prostředí, tam je poněmčit a převychovat. Když to nepůjde, musíme je postavit ke zdi. (...)

Z knihy B. Čelovského (*So oder so, Sfinx 1995*) uvádíme některé části projevu, který pronesl Reinhard Heydrich 2. října 1941 k vedoucím německým činitelům protektorátu u příležitosti nastoupení do Úřadu zastupujícího říšského protektora.

PŘÍLOHA Č. 3

ZÁVĚRY POSTUPIMSKÉ KONFERENCE VÍTĚZNÝCH MOCNOSTÍ SSSR, USA A VELKÉ BRITÁNIE O ODSUNU NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA Z ČESKOSLOVENSKA, POLSKA A MAĎARSKA

Spořádaný odsun německého obyvatelstva

Konference dosáhla následující dohody o odsunu Němců Polska, Československa a Maďarska.

Tři vlády uznávají po projednávání otázky ze všech aspektů, že musí dojít k odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa. Souhlasí s tím, že jakýkoliv odsun, k němuž dojde, se musí provádět organizovaně a humánním způsobem. Protože přísun velkého počtu Němců do Německa ještě zvětší břímě, které mají již nyní na sobě okupační úřady, domnívají se, že Kontrolní rada v Německu musí především prozkoumat tento problém, zejména s pohlédnutím ke spravedlivému rozdělení těchto Němců do všech okupačních pásem. Dají svým zástupcům v Kontrolní radě instrukce, aby oznámili svým vládám tak rychle, jak je to jen možné, celkový počet obyvatelstva, které byla již přisunuta do Německa z Polska, Československa a Maďarska, a navrhli lhůtu a rychlost, s níž

by se měl další odsun obyvatelstva uskutečňovat s přihlédnutím k situaci v Německu.

Československá vláda, polská prozatímní vláda a Spojenecká kontrolní komise v Maďarsku budou současně informovány o výše uvedeném a bude jim navrženo, aby se v odsunu německého obyvatelstva nepokračovalo do té doby, dokud příslušné vlády neprojednají zprávu svých zástupců v Kontrolní radě.

Výňatek z usnesení postupimské konference, 2. srpna 1945.

Dle: Téherán, Jalta, Postupim, Praha 1973, s. 348 – 349

PŘÍLOHA Č. 4

MĚSTSKÝ ÚŘAD VE VYŠKOVĚ

OBDRŽEL V ROCE 2001 NÁSLEDUJÍCÍ

PSANÍ...

Společenství vyškovského jazykového ostrůvku,
Aalen, NSR, 12. 10. 2001

Vážený pane starosto Dr. Olíku

Vážený pane místostarosto Dr. Adamec

U příležitosti naší návštěvy 13. 4. 2001 ve Vyškově, jsme Vám představili sdružení bývalých německých jazykových ostrůvků.

Bývalí obyvatelé nyní vyslovili přání, aby v okresním městě Vyškově, ke kterému tito bývalí spoluobčané odjakživa pěstovali úzký přátelský vztah, dokud zde žili, bylo možné instalovat pamětní desku, jako připomínku této náklonnosti.

Toto vyjádření bychom si představovali následujícím způsobem: Deska o rozměru ca 80 x 100 cm. Na této desce by mohl být nápis v českém a německém jazyku:

Na památku dřívějších německých obyvatel obcí: Kučerov, Lysovice, Zvonovice, Rostěnice, Hlubočany, Terešov, Komořany a Čechyně, kteří po staletí až do roku 1945/46 s českým obyvatelstvem žili v poklidném sousedství.

Tato tabule by mohla být umístěna na radnici, u muzea nebo jiném Vámi navrženém místě.

Město Vyškov to nebude stát žádné náklady. Rádi bychom si o této záležitosti s Vámi pohovořili.

Doufáme, že od Vás obdržíme pozitivní odpověď a zůstáváme s přátelským pozdravem.

* * *

Stanovisko výboru ZO ČSBS ve Vyškově:

Při návštěvě v dubnu 2001 zanechali představitelé sdružení na radnici materiály, o kterých potom mluvčí radnice informovala občany ve Vyškovských novinách. Mezitím však zastupitelstvo města po obšírné rozpravě žádost o zřízení desky svým usnesením schválilo.

Když vešla tato skutečnost ve známost, strhla se ve veřejnosti i u různých organizací lavina protestů. Také okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu ve Vyškově důrazně protestoval a žádal zrušení tohoto kontroverzního usnesení.

Zejména bylo připomínáno, že Vyškov, jako okresní město dosud nezřídilo pamětní desku občanům, kteří se stali oběťmi nacistického panství v letech 1939-1945, na kterém se právě Němci z ostrůvku podíleli, ani občanům obcí severovýchodní části Vyškova, kteří byli za nacistické okupace násilně vystěhováni ze svých domovů za veřejně projevovaného souhlasu Němců z Ostrůvku. Bylo by tedy naprosto nemístné, instalovat ve Vyškově desku lidem, kteří s tím přinejmenším souhlasili.

Je třeba dodat, že z iniciativy Okresního výboru ČSBS ve Vyškově byla pamětní deska obětem první i druhé světové války zřízena na městském hřbitově (protože Vyškov neměl ani pomník padlých v první světové válce) až k 60. výročí osvobození na jaře

1945. Bohužel pamětní deska násilně vystěhovaným občanům Vyškovska neexistuje dodnes.

Je charakteristické, že doposud se Sdružení německých obyvatel Vyškovska v Aalen – NSR a ani nikdo z landsmanšaftu neomluvil občanům Vyškovska, kteří byli za vlády nacistů postiženi, věznění, mučení a ubíjení v koncentračních táborech, popravování rychlými stannými soudy a zvláště těm, kteří v době, kdy Němci na jazykovém ostrůvku nadšeně hajlovali a slibovali Adolfu Hitlerovi věrnost až do hrobu, byli za jejich veřejně projevovaného souhlasu po tisících vyháněni a vystěhováváni ze svých bytů, domů, usedlostí a obcí v severní části Vyškovska, aby se mohla uskutečnit vize „Německé vyškovské oblasti“ s městem Vyškovem, jako centrem němectví.

Protestů bylo tolik, že kdybychom je chtěli jen stručně komentovat, vyžadovalo by to několik stránek. Můžeme jen konstatovat, že zastupitelstvo města pod tímto veřejným tlakem a dokumentovanými důkazy rozhodlo, aby realizace schváleného usnesení byla odložena a vyžádáno stanovisko historiků.

To se však dosud nestalo a proto Místní organizace ČSBS podala Městskému zastupitelstvu začátkem ho května 2008 roku žádost o zrušení tohoto usnesení, doloženou zkrácenou verzí této publikace. Jak uvedl autor, impulsem pro její zpracování bylo právě zmíněné usnesení Městského zastupitelstva.

Bohužel usnesením městského zastupitelstva ve Vyškově ze dne 23. 6. 2008 byla naše žádost zamítnuta a usnesení o zřízení pamětní desky odsunutým Němcům zůstává v platnosti. To dává možnost při příznivé příležitosti zřízení desky prosadit. Podle dostupných zpráv je tedy Vyškov jediným městem v republice, které má platné usnesení o zřízení pamětní desky německým odsunutým občanům.

Je však nutno poznamenat, že žádost naší organizace ČSBS podpořili zastupitelé za Českou stranu sociálně demokratickou v čele se starostou Dr. Hájkem, zastupitelé za Komunistickou stranu Čech a Morava a někteří jiní. Návrh tak neprošel dvěma chybějícími hlasy. Protože však úkolem našeho svazu a tedy i naše organizace je prosazovat historickou pravdu, nevzdáváme se a při vhodné příležitosti žádost o zrušení kontroverzního usnesení podáme znovu.

DODATEK

Tato publikace sehrála významnou roli v našem deset let trvajícím úsilí o zrušení usnesení Městského zastupitelstva ve Vyškově z roku 2001, kterým bylo odhlasováno zřízení pamětní desky odsunutým Němcům na jejich žádost s textem, který potvrzoval po staletí trvajícím přátelské soužití Čechů a Němců v tomto regionu.

Toto lživé a nepodložené tvrzení bylo vyvráceno fakty a důkazy uvedenými v této práci, takže nakonec většina zastupitelů dne 14. února 2012 svými hlasy rozhodla o zrušení tohoto usnesení, které mělo sloužit pro představitele odsunutých Němců z vyškovského ostrůvku jako historické alibi, které by mohlo být v budoucnu zneužito.

Tímto děkujeme všem, kteří nás v tomto úsilí podporovali a pomohli tak prosadit historickou pravdu.

Výbor Českého svazu bojovníků za svobodu ve Vyškově

Václav Šůstek / HISTORIE ZRADY

VYŠKOVSKÝ NĚMECKÝ JAZYKOVÝ OSTRŮVEK 1918-1946

Grafická úprava a sazba www.designtyponet.cz

Vydalo Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Nezávislou skupinou
Věrní zůstaneme, jako svou 409. publikaci.

Praha, březen 2012

1. vydání

www.ceskenarodnilisty.cz